

Dieťa s poruchou sluchu v materskej škole

Príručka pre pedagogických
a odborných zamestnancov

*Mgr. Silvia Hovorková, PhD.
PaedDr. Martina Rzymanová*

Dieťa s poruchou sluchu v materskej škole

Príručka pre pedagogických a odborných zamestnancov

Copyright © Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie, 2023

Autorky: Mgr. Silvia Hovorková, PhD., PaedDr. Martina Rzymanová

Ilustrácie: Ing. Arch. Braňo Rzyman

Recenzentka: Mgr. Katarína Prokopová

Jazyková korektúra: Katarína Grotkeová

Foto: vlastné zdroje

Vydavateľ: Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie, 2023

Rok vydania: 2023

Publikácia je čiastkovým výstupom národného projektu *Aktualizácia systému usmerňovania a rozvoja ďalších zložiek v systéme poradenstva a prevencie (Usmerňovať pre prax)*, ktorý bol financovaný zo zdrojov Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci operačného programu Ľudské zdroje.

Uvedomujeme si dôležitosť používania rodovo korektného jazyka – a teda vyvážené používanie ženského a mužského rodu. Zároveň sme sa snažili pri tvorbe tohto materiálu myslieť na to, aby bol pre čitateľa/čitateľku prehľadný, a keďže právne formulácie sú v mužskom rode, rozhodli sme sa používať tento tvar aj tu – napriek tomu vyjadrujeme, že pod označením „pedagogický a odborný zamestnanec“ rozumieme a myslíme aj pedagogické a odborné zamestnankyne, rovnako to platí pri označení žiakov a ďalších skupín.

Obsah

Úvod.....	5
1. Dôvody pre inkluzívne vzdelávanie dieťaťa s poruchou sluchu v materskej škole	7
2. Porucha sluchu u detí	11
2.1 Typy poruchy sluchu	12
2.1.1 Prevodová porucha sluchu.....	12
2.1.2 Percepčná porucha sluchu	12
2.1.3 Zmiešaná porucha sluchu	14
2.1.4 Jednostranná porucha sluchu	14
2.1.5 Sluchová neuropatia	15
2.1.6 Centrálna porucha sluchu (Central Auditory Processing Disorder - ďalej len „CAPD“)....	15
2.2 Stupne straty sluchu	16
2.3 Príznaky poruchy sluchu	17
2.4 Kompenzačné pomôcky pre deti s poruchou sluchu.....	19
3. Špeciálne potreby dieťaťa s poruchou sluchu.....	22
3.1 Podpora dobrého počutia.....	24
3.2 Podpora odzerania a „vizualizácia“	38
3.3 Podpora cez poskytnutie väčšieho časového priestoru	43
3.4 Rozvoj komunikačných zručností.....	43
3.4.1 Rozvoj reči a jednoduché komunikačné stratégie	44
3.4.2 Rozvoj reči a zážitková knižka - denník	50
3.5 Podpora porozumenia pokynom učiteľa, výkladu aj výpovediam ostatných detí v triede	52
3.5.1 Čo môžete urobiť, ak dieťa s poruchou sluchu nerozumie otázke alebo pokynu	54
3.5.2 Stratégie na podporu sluchovej pozornosti a porozumenia výkladu učiteľa	57
3.5.3 Stratégie na podporu porozumenia reči rovesníkov	57
3.6 Podpora počas práce v skupine	58
3.7 Podpora socializácie dieťaťa s poruchou sluchu	59
3.7.1 Podpora vzájomnej komunikácie medzi deťmi.....	60
3.7.2 Podpora rozvoja identity a osobnosti dieťaťa s poruchou sluchu	61
3.7.3 Podpora počujúcich detí v porozumení potrieb spolužiaka s poruchou sluchu.....	63

3.7.4 Ako uľahčiť dieťaťu s poruchou sluchu sociálne zaradenie do materskej školy.....	65
3.8 Básničky, pesničky, hudba, hudobno - pohybové a rytmické cvičenia	66
3.9 Čítanie zážitkových denníkov, kníh alebo rozprávok	68
3.10 Pobyt v exteriéri, šport a výlety.....	69
4. Vzdelávanie dieťaťa s poruchou sluchu v materskej škole.....	72
4.1 Súčasný stav vzdelávania detí so zdravotným znevýhodnením.....	72
4.2 Proces prijímania dieťaťa s poruchou sluchu do bežnej materskej školy.....	72
4.3 Tímová spolupráca pri starostlivosti o dieťa s poruchou sluchu	74
4.4 Prvý rozhovor s rodičmi	81
Prílohy	84
Príloha A: Stupne straty sluchu	84
Príloha C: Starostlivosť o načúvacie prístroje	88
Príloha D: Starostlivosť o kochleárne implantáty	92
Príloha E: Starostlivosť o kostné vibrátory (systémy pre kostné vedenie)	94
Príloha F: Kontrola počutia s kompenzačnou pomôckou - Lingove zvuky.....	95
Príloha G: Rodičovský návod ako vyriešiť základné problémy s kompenzačnou pomôckou (od p. Jany Helíkovej).....	96
Príloha H: Ďalšie kompenzačné pomôcky	98
Príloha CH: 10 tipov ako komunikovať s deťmi s poruchou sluchu	101
Použité zdroje a odporúčaná literatúra	102

Úvod

V súčasnosti sa otvorili brány materských škôl (ďalej len „MŠ“) deťom so špeciálnymi potrebami a medzi nimi aj deťom s poruchou sluchu. Stalo sa tak preto, lebo si majoritná spoločnosť začala uvedomovať, že všetky deti, aj tie so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, potrebujú mať dobrý štart do života a to ideálne v prirodzenom prostredí, tam kde vyrastajú. Iva Jungwirthová (2015, s.11) hovorí „Ľudia s nejakou odlišnosťou tu žijú medzi nami a už len z toho dôvodu pred nimi nemôžeme zatvárať oči. Vďaka výsade nášho zdravia a „normality“ je našou úlohou prispieť aspoň malým dielom k ich plnohodnotnému zaradeniu do spoločnosti, v prípade detí k zaradeniu medzi zdravých vrstovníkov. Stačí, keď k nim budeme otvorení a predovšetkým v nich budeme vidieť ľudí, ako sme my sami.“ Iva zároveň na s. 12 uviedla, „Dieťa s akýmkoľvek typom postihnutia sa môže narodiť v ktorejkoľvek rodine... môže to byť naša dcéra, vnúčik, synovec alebo neter. To, že u nás v rodine doteraz nikto s postihnutím nikdy nebol, je iba náhoda a kyvadlo osudu, štatistiky či náhody sa môžu kedykoľvek zastaviť u nás. Aj preto by sme mali plnohodnotné zaradenie ľudí s postihnutím považovať za samozrejmosť, v budúcnosti sa môže týkať aj nás“. „Nás“ je v tomto prípade dôležité slovo, pretože zahŕňa akéhokoľvek učiteľa, vychovávateľa, asistenta alebo odborného zamestnanca.

Príručka vznikla ako pomôcka pre pedagogických zamestnancov (ďalej len „PZ“), ktorí pracujú alebo budú pracovať s deťmi s poruchou sluchu v ranom a predškolskom veku. Je určená všetkým, ktorí veria, že existujú efektívne spôsoby ako rozvíjať potenciál detí s poruchou sluchu medzi počujúcimi rovesníkmi, v ich prirodzenom prostredí. Príručka je zároveň určená odborným zamestnancom (ďalej len „OZ“) škôl a zariadení poradenstva a prevencie, ktorí chcú lepšie poznať špecifiká vzdelávania dieťaťa s poruchou sluchu v ranom a predškolskom veku.

Jednotlivé odporúčania v príručke sme cielene naformulovali tak, aby ich mohli surdopédi zo zariadení poradenstva a prevencie, implementovať do inkluzívnych podporných opatrení a odporúčaní, ktoré sú súčasťou správy z diagnostického vyšetrenia. Surdopédi môžu tieto odporúčania zároveň využiť pri komunikácii s pedagogickými zamestnancami.

Vychádzali sme z našich dlhoročných skúseností s integráciou detí a žiakov s poruchou sluchu do počujúceho prostredia (obe autorky pracovali v Centrách poradenstva a prevencie) a inšpiráciu sme čerpali aj od odborníkov zo zahraničia, ktorí sa tejto téme venovali. Budeme vďačné, ak sa nám ozvete a dáte nám spätnú väzbu, čo Vám v príručke chýba. Prípadne nám pošlete dobré tipy, ktoré sa Vám pri začleňovaní detí s poruchou sluchu medzi počujúcich rovesníkov osvedčili. Veľmi radi ich pri revízii príručky doplníme.

Sme si vedomé, že v súčasnosti zažívajú mnohí PZ zmes protichodných pocitov z toho, že majú alebo čoskoro budú mať dieťa s poruchou sluchu v triede. Možno ste medzi nimi aj Vy, máte vysoké počty detí v triede, chýbajú Vám asistenti učiteľa, ale aj OZ zariadení poradenstva a prevencie, ktorí by Vám boli v procese začleňovania detí s poruchou

sluchu reálnou, praktickou oporou. Inklúziu vnímate ako pozitívnu výzvu, zároveň však máte obavy, či máte dostatok informácií o poruche sluchu, či viete ako zabezpečiť kompenzačné pomôcky. Tiež váhate, či viete dieťaťu poskytnúť dostatok rečových a sluchových podnetov vo forme, ktorú by potrebovalo.

Príručka poskytne nielen teoretické informácie, ale hlavne praktické tipy, ktoré vám pomôžu viac porozumieť svetu detí s poruchou sluchu. Naším cieľom je pomôcť Vám vykonávať svoju prácu tak, aby ste z nej mohli mať naďalej radosť a dieťa s poruchou sluchu vo vašej triede úžitok.

Predpokladom úspechu pri inklúzii detí s poruchou sluchu sú:

- pozitívne nastavenie PZ/OZ voči dieťaťu s poruchou sluchu a špecifickým potrebám, ktoré mu z poruchy sluchu vyplývajú,
- informácie, ktoré pomôžu PZ/OZ nadobudnúť dôveru, že majú dostatočné kompetencie na to, aby vytvorili sluchovo aj jazykovo podnetné prostredie, v ktorom sa dieťaťu bude dariť,
- úzka spolupráca s rodinou dieťaťa,
- spolupráca školského podporného tímu (ďalej len „ŠPT“) priamo v školskom zariadení a OZ so špecializáciou surdopéd, pôsobiaceho v zariadení poradenstva a prevencie. Surdopéd poskytne PZ/OZ/ŠPT odpoveď na ďalšie otázky ohľadne poruchy sluchu a kompenzačných pomôcok, príde sa pozrieť na dieťa s poruchou sluchu do MŠ a podporí PZ/OZ priamo na mieste v hľadaní toho najlepšieho prístupu k danému dieťaťu s poruchou sluchu.

Príručka obsahuje osvedčené zásady a stratégie práce s dieťaťom s poruchou sluchu, no vzhľadom na to, že každé dieťa je iné, tieto zásady nemôžu platiť plošne pre všetky deti v rovnakej miere. Dokument však pomôže:

- porozumieť, ako môže porucha sluchu a kompenzačná pomôcka, ktorú dieťa nosí, ovplyvňovať jeho sluchové vnímanie v prostredí MŠ,
- pouvažovať, ako je potrebné prispôbiť prostredie v MŠ tak, aby bolo citlivé k aktuálnemu sluchovému a zrakovému vnímaniu dieťaťa s poruchou sluchu,
- naladiť sa na aktuálne rečové a komunikačné schopnosti a zručnosti dieťaťa tak, aby ste ich vedeli primerane stimulovať v ranom a predškolskom období,
- uvažovať o tom, ako sa pripraviť na prijatie a vzdelávanie dieťaťa s poruchou sluchu vo svojom zariadení,
- pripraviť sa na to, ako funkčne zapojiť rodinu dieťaťa do výchovno-vzdelávacieho procesu tak, aby ste si vzájomne mohli byť v tomto procese partnermi,
- zorientovať sa, na koho sa môžete v prípade potreby ďalšej podpory v budúcnosti obrátiť.

1. Dôvody pre inkluzívne vzdelávanie dieťaťa s poruchou sluchu v materskej škole

Prečo uvažovať o inklúzii, keď máme školy pre deti s poruchou sluchu, zhrnula matka 8-ročného Jakuba: „Pre nás bolo najdôležitejšie, aby Kubko ostal doma. Situácia, že by v troch rokoch odišiel na internát jednoducho neprichádzala do úvahy. Nemohli sme mu to urobiť, vytrhnúť ho z našej rodiny, nebyť s ním, nevidieť ho každý deň. A tak sme hľadali materskú školu blízko nášho bydliska. Našli sme malú škôlku v susednej dedine, pani riaditeľka síce s poruchou sluchu nemala žiadne skúsenosti, zato mala odvahu a povedala, že to skúsia. Dnes Kubko chodí do základnej školy a my vieme, že 3 roky, ktoré mal možnosť stráviť v bežnej materskej škole ho na vstup do základnej školy výborne pripravili. Nemá problém komunikovať s deťmi ani s dospelými.“

Uvádzame aj postreh pedagogičky, ktorá kedysi nebola naklonená inkluzívnemu vzdelávaniu, no neskôr, keď sa jej narodil vnuk so zdravotným znevýhodnením, svoj názor zmenila: „*Nemôžeme rodičom povedať, že ich dieťa sem nepatrí, že nepatrí medzi deti, s ktorými sa hrá na ihrisku, ktorých mamičky spolu chodili do školy. Dnes to vidím tak, že integráciu musíme skúsiť, musíme dať dieťaťu možnosť a hľadáme iné riešenie až vtedy, keď tu dieťa skutočne nebude prosperovať.*“ (Jungwirthová, 2015, s. 12).

Prečo je dôležité, aby deti s poruchou sluchu (ale aj deti s akýmikoľvek iným zdravotným znevýhodnením) mali možnosť navštevovať materskú školu v mieste bydliska?

Hlavné dôvody:

1. Deti potrebujú vyrastať v prirodzenom prostredí svojich rodín, v známom a bezpečnom prostredí rodiny, kde si s členmi rodiny budujú každodenný vzájomný vzťah. Blízkosť rodičov a súrodencov je neoceniteľná pre emocionálny vývin každého dieťaťa a podnetnosť rodinného prostredia zase pre rozvoj jeho kognitívnych schopností a reči. To platí pre každé dieťa, no pre dieťa s poruchou sluchu dvojnásobne.

Všetko čo rodiny do momentu, kým ich dieťa do zariadenia nastúpilo robili – zvykanie na pomôcku, učenie sa s ňou počúvať, podpora komunikácie posunkami, logopédia aj rozvoj hovorenej reči, to všetko rodičia robili preto, lebo si prajú, aby sa ich dieťa plnohodnotne zaradilo do počujúcej spoločnosti. Prvým krokom k zaradeniu do spoločností je zaradenie sa do bežnej materskej školy a druhým nástup do základnej školy, ktorá je čo najbližšie k domovu, tej, kde chodia súrodenci dieťaťa a kamaráti z ihriska. K tomuto cieľu smeruje všetka rodičovská energia (Jungwirthova, 2015).

Školy pre deti so sluchovým postihnutím dokážu byť pre niektoré z nich nápomocné a posunú ich vpred edukačne a komunikačne, no zvyčajne nie sú dostupné v mieste alebo blízko miesta bydliska. Na Slovensku máme v súčasnosti šesť materských škôl pre deti s poruchou sluchu (V Lučenci, Kremnici, Levoči, Prešove a dve v Bratislave). Nedostupnosť školských zariadení pre deti so sluchovým postihnutím v mieste bydliska, finančné a časové limity dovážania dieťaťa do školy vo veľkej vzdialenosti, neochota vzdať sa každodenného kontaktu s vlastným dieťaťom na päť dní v týždni, ak by malo ostať bývať na internáte, to všetko sú dôvody, prečo rodičia nie sú ochotní zaradiť svoje dieťa, ktoré má slabé komunikačné zručnosti na internát. Kolegyňa z Čiech, Iva Jungwirthová, to pekne zhrnula vo svojej knihe, keď napísala „Niekedy sa nehľadá najlepšie riešenie pre dieťa, ale najmenej zlé riešenie pre celú rodinu.“ (Jungwirthová, 2015, s. 52).

2. Rečový vzor počujúcich rovesníkov podporuje správny vývin hovorenej reči a komunikačné zručnosti detí s poruchou sluchu. Dieťa sa učí hovoriť tým, že imituje hovorenú reč okolo seba. Ak má dieťa správne kompenzovaný sluch načúvacími prístrojmi, kochleárnymi implantátmi alebo kostnými vibrátormi a nemá žiadne iné pridružené postihnutie, malo by byť schopné postupne sa naučiť porozumieť hovorenej reči okolo seba. Dieťa počúva hovorenú reč učiteľa v zmysluplných, pravidelne sa opakujúcich situáciách/rituáloch v MŠ, zároveň počúva ako komunikujú jeho počujúci rovesníci (medzi sebou aj s ním), a tak sa učí porozumieť najprv jednotlivým slovám a neskôr aj celým frázam a vetám. Dieťa s poruchou sluchu sa snaží dorozumieť so svojím okolím a komunikovať svoje potreby a túžby jemu primeraným spôsobom. Takto sa automaticky rozvíjajú jeho komunikačné zručnosti a rozširuje si aktívnu a pasívnu slovnú zásobu. Postupne sa mu doma aj v školskom prostredí formujú rečové kompetencie.

Vytvoriť prirodzené rečové podmienky v školách pre deti s poruchou sluchu, kde zvyčajne majú všetky deti poruchu sluchu a s ňou často spojenú narušenú komunikačnú schopnosť, je náročnejšie. Deti si tak zvyčajne nevedia navzájom poskytnúť dobrý rečový vzor. (Výnimkou bola tzv. opačná integrácia, kde na niektorých školách pre deti s poruchou sluchu boli vytvorené počujúce triedy a do nich začlenené deti s poruchou sluchu. Dieťa tu vedelo profitovať z prístupu špeciálneho pedagóga, cielenej logopedickej starostlivosti a zároveň malo okolo seba počujúcich rovesníkov.

3. Deti sa prirodzene učia potrebným sociálnym zručnosťami v rôznorodom prostredí počujúcej komunity, medzi susedmi, rovesníkmi na dvore, ihrisku, v škole. Vzdelávanie v školách v mieste bydliska umožňuje deťom s poruchou sluchu ostať doma a zapájať sa do prirodzených sociálnych vzťahov počujúcej komunity, ktorá obklopuje ich rodinu. Táto komunita je zároveň priestorom, kde s veľkou pravdepodobnosťou budú aj naďalej žiť.

Zároveň však dodávame, že hoci je začlenenie medzi počujúcich rovesníkov veľmi dôležité, mimoriadne dôležité je aj to, aby dieťa s poruchou sluchu malo kontakty aj s inými deťmi s poruchou sluchu. Tieto deti majú rovnaké skúsenosti. Je to výzva hlavne pre rodičov, aby takéto kontakty dieťaťu zabezpečili. Týmto spôsobom sa deti prirodzene naučia začleniť medzi dve komunity, počujúcu aj nepočujúcu.

Menšie deti s poruchou sluchu sa medzi počujúcimi vrstovníkmi ľahšie presadzujú ako medzi staršími deťmi a tak si začínajú prirodzene budovať rovnocennú pozíciu v rovesníckej skupine už v ranom veku. Čiastočne je to dané tým, že všetky malé deti, počujúce aj nepočujúce, si pri komunikácii vo veľkej miere pomáhajú gestami, mimikou a pantomímou. Počas týchto každodenných interakcií a počas spoločných hier s počujúcimi rovesníkmi z okolia, sa u detí s poruchou sluchu prirodzene začnú budovať aj prvé pozitívne sociálne a komunikačné zručnosti.

4. Počujúce deti v ranom/predškolskom veku prijímajú poruchu sluchu u rovesníka bezprostrednejšie ako v školskom veku. Mladšie deti akceptujú „inakosť“ vrstovníkov prirodzenejšie. Stačí im pár dní a keď sa zoznámia s kompenzačnými pomôckami na uchu rovesníka, prestanú to riešiť. Takéto spolunažívanie detí od útleho veku učí empatii, trpezlivosti a rôznorodým komunikačným zručnostiam. Tie budú pre nich v budúcnosti devízou, keď sa budú v budúcnosti stretávať s ľuďmi s rôznymi špeciálnymi potrebami.

Dieťa s poruchou sluchu sa ľahšie naučí prijať svoje silné aj slabé stránky v prostredí, kde je „inakosť“ rešpektovaná. Tak má za sebou veľa reálnych skúseností s tým, čo dokáže zvládnuť, a zároveň sa začne učiť požiadať o pomoc vtedy, keď to potrebuje. Keď nastúpi do základnej školy, kde je tlak na výkon omnoho väčší, bude vedieť, ako môže s počujúcimi deťmi a učiteľmi okolo seba fungovať. Koniec koncov, každý z nás máme nejaké tie „špeciálne individuálne potreby“.

5. Rodina má podľa zákona právo na zaradenie dieťaťa do spádovej školy a škola ho nemôže odmietnuť z dôvodu jeho špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb.

Na záver tejto kapitoly by sme radi poznamenali, že na to, aby deti čo najlepšie zvládli zaradenie sa do počujúceho prostredia, potrebujú mať osvojené aspoň základné komunikačné zručnosti a porozumenie v hovorenom jazyku. Ak ich nemajú

a napriek tomu je práním rodičov, aby sa vzdelávali v bežnom školskom prostredí, potrebujú tlmočníka/asistenta, ktorý im k porozumeniu učiva a sociálnemu začleneniu bude pomáhať. Napríklad aj tým, že bude vytvárať komunikačný most medzi nimi a počujúcimi deťmi. Takáto pomoc je nevyhnutná kým sa dieťa s poruchou sluchu nenaučí funkčnejšie komunikovať a rozumieť. Ďalšiu kategóriu tvoria deti s poruchou sluchu a ďalším pridruženým postihnutím alebo oslabením. V ich prípade bude pomoc pedagogického asistenta skoro vždy nevyhnutná. Tieto deti budú potrebovať na základe diagnostiky mať vytvorený individuálny vzdelávací plán, ktorý popíše v čom všetkom je nutné upraviť nároky na dieťa.

Na **obrázku** sú bratia, ktorí obaja úspešne vyrastajú v inkluzívnom prostredí.

Bez vytvorenia inkluzívneho prostredia, bez adekvátnej prípravy a podpory učiteľa, bez potrebnej úpravy prostredia a spolupráce medzi školou, školským podporným tímom a zariadením poradenstva a prevencie, riskujeme, že sa vývin dieťaťa oneskorí. Dieťa bude sociálne izolované a naučí sa omnoho menej, ako by sa naučilo na škole pre deti s poruchou sluchu alebo pre deti s narušenou komunikačnou schopnosťou. Na osamelé dieťa s poruchou sluchu hrajúce sa s autíčkom na parapete je smutný pohľad. Alebo dieťa, ktoré sa samo hrá v kúte s kockami napriek tomu, že hneď vedľa neho sú počujúce deti, ktoré sa tiež hrajú s kockami. Táto príručka vznikla preto, aby sme sa takýmto a mnohým iným situáciám mohli vyhnúť, a aby inklúzia nebola len slovo a mala zmysel pre obe strany, pre dieťa s poruchou sluchu ako aj pre počujúce deti.

2. Porucha sluchu u detí

Porucha sluchu je kvantitatívne a/alebo kvalitatívne narušenie sluchového vnímania. Prejavuje sa zníženou alebo absentujúcou schopnosťou jedinca vnímať a spracovávať zvuky prostredia a reči.

Približný odhad je, že na každých 1 000 detí sa narodí 1 až 4 deti s poruchou sluchu. To znamená, že na Slovensku sa môže ročne narodiť až do 200 detí s rôzne veľkou stratou sluchu.

- **Porucha sluchu nemusí byť prítomná hneď od narodenia (hoci väčšinou je).** Môže sa objaviť kedykoľvek počas života. Príčinou neskorého začiatku poruchy sluchu môže byť dedičnosť, vážna choroba, ktorú dieťa prekoná (napr. meningitída), ototoxické (sluch poškodzujúce) lieky alebo úraz hlavy.
- **Porucha sluchu sa často podceňuje.** Je dobré mať na pamäti, že na vývin reči, emocionálny a sociálny vývin, aj školské výsledky dieťaťa môže mať vážny vplyv už stredne ťažká porucha sluchu, ktorá nie je kompenzovaná načúvacími prístrojmi.

Dieťa s poruchou sluchu má rovnaký potenciál učiť sa ako akékoľvek iné. Aby vedelo tento svoj potenciál naplno rozvinúť, často na začiatku potrebuje väčšiu pomoc.

Pri inkluzívnom vzdelávaní dieťa s poruchou sluchu vo vašom zariadení potrebujete zohľadniť druh a stupeň poruchy sluchu (ako dobre dané dieťa počuje), akú kompenzačnú pomôcku používa, akú metódu komunikácie doteraz používalo a aké sú jeho aktuálne schopnosti porozumieť hovorenému jazyku.

Krátke zhrnutie toho, ako sa môže porucha sluchu prejavovať u dieťaťa v závislosti od typu a stupňa poruchy sluchu, sa dozviete na konci publikácie v prílohe A.

2.1 Typy poruchy sluchu

2.1.1 Prevodová porucha sluchu

Pri tomto type poruchy sluchu sa nedokáže zvuk **správne preniesť z vonkajšieho prostredia**, cez stredné ucho do kochlei (maličkého slimáčka) vo vnútornom uchu. Následkom je zoslabenie zvukového vnemu. Dieťa s percepčnou poruchou sluchu má „kvantitatívnu“ poruchu sluchu.

V triede sa môžete stretnúť s dvoma typmi detí, ktoré majú prevodovú poruchu sluchu:

- deti s trvalou prevodovou poruchou sluchu, ktoré nosia načúvacie prístroje alebo kostné vibrátory. Najčastejšou príčinou takejto poruchy sluchu je napríklad zle vyvinutá ušnica, zúžený zvukovod alebo problémy s kostičkami v strednom uchu.
- deti s dočasnou prevodovou poruchou sluchu.

Práve o druhej skupine sa chceme podrobnejšie zmieniť. Je veľmi pravdepodobné, že v triede máte viac takýchto detí a možno o tom ani neviete. Dočasná, niekedy fluktuujúca, prevodová porucha sluchu je najčastejšie sa vyskytujúci typ poruchy sluchu u počujúcich detí v ranom a predškolskom veku. Jej príčinou je zvyčajne nebolestivý zápal stredného ucha, prejavujúci sa tekutinou v strednom uchu, odborne nazývaný sekretorická otitída.

Napriek tomu, že tekutina u väčšiny detí časom zmizne a aj podtlaky v strednom uchu sa po krátkom čase upravia, u niektorých detí, sú takéto podtlaky chronické. Príčinou môže byť alergia a dlhodobo opuchnuté sliznice alebo veľké nosohltanové mandle.

Tento stav nie je bolestivý, no následkom podtlaku a tekutiny v uchu, znejú deťom slová a zvuky okolia tichšie. Znie to, akoby ste si zapchali uši prstami, mali v ušiach zaľahnuté, prípadne by ste do toho všetkého počuli ešte praskanie a žblnkanie. **Deti so sekretorickou otitídou môžu mať ťažkosti s počutím niekoľko týždňov až mesiacov, čo môže dlhodobo ovplyvniť ich schopnosť učiť sa v hlučnejšom prostredí materskej školy.** V našom odbornom prostredí sme nezaznamenali k tejto téme výskum, no viacerí zahraniční autori, napríklad Bess (1999) ukázali, že viac ako 1/3 detí s chronickými, neriešenými podtlakmi v ušiach, ktoré majú zvyčajne ľahkú až strednú poruchu sluchu, zaostáva za svojimi počujúcimi rovesníkmi až o jeden ročník.

Dobrou správou je, že pomocou PZ/OZ, ktorí vedia upraviť akustické prostredie triedy a dodržia odporúčania platné pre deti s trvalou poruchou sluchu, môžu aj deti s chronickými podtlakmi a tekutinou v ušiach dosahovať svoj potenciál.

2.1.2 Percepčná porucha sluchu

Vzniká poškodením buniek v kochlei (slimáčku) alebo poškodením sluchového nervu vo vnútornom uchu. Ide o trvalé poškodenie sluchu, pri ktorom je narušená kvantita aj kvalita počutia. Deti s percepčnou poruchou sluchu nosia načúvacie prístroje alebo kochleárne implantáty.

Percepčná porucha sluchu sa nedá vyliečiť a môže spôsobovať ľahkú stratu sluchu až hluchotu. U niektorých detí je stupeň poruchy sluchu stabilný, u iných sa môže zhoršovať. Veľmi zjednodušene platí, že čím vyšší stupeň straty sluchu dieťa má, tým väčší „rozladené“ je jeho sluchové vnímanie. Dôvodom je, že dieťa kvalitne nepočuje viacero hlások reči naraz.

SLUCH SLUCH

SLUCH SLUCH

SLUCH SLUCH

prevodová porucha

percepčná porucha

*Skúsme si pre väčšiu názornosť porovnať prevodovú a percepčnú poruchu sluchu vizuálne (**Obrázok** reprezentuje vnímanie bez kompenzačnej pomôcky).*

- Skúsme si pre väčšiu názornosť porovnať prevodovú a percepčnú poruchu sluchu vizuálne (**Obrázok Prevodová porucha sluchu** (ľavý stĺpec) je ako stíšené rádio. V závislosti od stupňa poruchy sluchu síce počujete, čo v rádiu hovoria, ale počujete to tichšie, akoby bolo rádio o 2 metre ďalej (stredný riadok) alebo až vo vedľajšej miestnosti (spodný riadok). Rozumiete teda slovám z rádia, ale znejú vám ticho. Ide o kvantitatívnu poruchu sluchu.
- **Percepčná porucha sluchu** je ako stíšené a zároveň rozladené rádio. Reč z rádia vám znie ticho (akoby z vedľajšej miestnosti) a k tomu ešte počujete iba úlomky slov, čiže nerozumiete dobre, čo v rádiu hovoria. Ide teda o kvantitatívnu aj kvalitatívnu poruchu sluchu.

Ako vidíte na vyššie uvedenom obrázku, najmenej zreteľne bude reči rozumieť dieťa s percepčnou poruchou sluchu, ktoré má zároveň ťažký stupeň straty sluchu (slovo SLUCH vpravo dole na obrázku). **Pri dobrej starostlivosti, kvalitnej a včasnej kompenzácii sluchu a zároveň vytvorení inkluzívneho prostredia, v ktorom sa dieťa vzdeláva, môže aj dieťa s ťažkou percepčnou poruchou uspieť medzi počujúcimi rovesníkmi.**

2.1.3 Zmiešaná porucha sluchu

Táto porucha nastáva vtedy, ak má dieťa súčasne percepčnú aj prevodovú poruchu sluchu, čiže sa poškodenie/oslabenie nachádza vo vonkajšom/strednom aj vnútornom uchu. Vznikne napríklad vtedy, ak dieťaťa s percepčnou poruchou sluchu dostane nádchu. Vtedy sa mu v strednom uchu urobí podtlak a vytvorí sa tam tekutina (o tomto stave sme písali pri prevodovej poruche sluchu).

⚠ Dlhodobý obsah tekutiny v strednom uchu je vážnou komplikáciou u detí, ktoré už majú percepčnú poruchu sluchu. Dôvodom je zníženie množstva a kvality zvukov, ktoré dieťa s načúvacími prístrojmi počuje. To môže ešte viac sťažiť komunikáciu s dieťaťom, ako aj jeho učenie sa hovorenému jazyku. Pri deťoch s poruchou sluchu je nevyhnutné, aby vás rodičia o zhoršenom stave sluchu vždy informovali. Ak sa porucha sluchu dočasne zhorší, dieťa potrebuje, aby ste s nimi komunikovali z bližšej vzdialenosti. Väčšine detí zároveň pomáha, ak s nimi budete hovoriť v kratších vetách ako zvyčajne.

2.1.4 Jednostranná porucha sluchu

Ako už vyplýva z názvu, tento typ poruchy sluchu postihuje iba jedno ucho. Platí pri tom, že porucha sluchu na pravom uchu zvykne spôsobovať vážnejšie ťažkosti ako porucha sluchu na ľavom uchu. Veľkosť poruchy sluchu sa u detí líši, od ľahkej poruchy sluchu až po úplnú hluchotu.

Dieťa s jednostrannou poruchou sluchu v ranom veku vyrastá v tichom prostredí domova, preto sa u neho zvyčajne veľmi pekne rozvinie reč. **Ťažkosti s porozumením** môžu nastať, keď nastúpi do materskej školy. Takého prostredie je výrazne hlučnejšie ako domáce prostredie a v jeho prítomnosti hovorí viacero detí naraz. Do počujúceho ucha sa mu vtedy zlieva reč aj hluk prostredia, kvôli čomu môžu nastať ťažkosti s porozumením. Dieťa s jednostrannou poruchou sluchu zároveň nevie určiť, z ktorej strany na neho niekto hovorí, nevie, kam sa má rýchlo otočiť, čo mu môže výrazne sťažiť odzeranie v triede.

Jednostrannú poruchu sluchu netreba v školskom prostredí podceňovať. Zahraničné výskumy, ktorých výsledky odpublikovalo napríklad Centers for disease control and prevention (2005), ukazujú, že u detí s jednostrannou poruchou sluchu sa vyskytujú ťažkosti s učením až 10-krát častejšie ako u počujúcich. Deti s jednostrannou poruchou sluchu v kolektíve môžu byť v porovnaní s počujúcimi deťmi viac unavené zo zvýšeného úsilia pri počúvaní, ľahšie vyrušiteľné, menej všímavé (akoby nedávali pozor) a menej sebedomé. Pre všetky tieto dôvody potrebujú aj deti s jednostrannou poruchou sluchu často úpravu prostredia a vašu podporu.

 Dieťa s jednostrannou poruchou sluchu často nevie určiť odkiaľ zvuk prichádza. Preto je mimoriadne dôležité, aby ste zvýšili opatrnosť na výletoch alebo pri každodenných prechádzkach po meste/dedine. Dieťa totiž nemusí vedieť rýchlo určiť, odkiaľ na neho trúbi auto alebo výstražne zvoní bicykel.

2.1.5 Sluchová neuropatia

Ide o poruchu neurologického pôvodu, kde je narušený prenos signálu z kochlei cez sluchový nerv do mozgu. Niektoré deti so sluchovou neuropatiou sú počujúce, iné môžu mať poruchu sluchu ľahkého až ťažkého stupňa.

Rodičov aj učiteľov často mátie sluchové vnímanie detí so sluchovou neuropatiou, pretože nevedia, čo majú od dieťaťa očakávať. Niektoré deti počujú zvuky, ale nie sú schopné rozoznávať hovorené slovo. Iné rozumejú hovorenej reči, no ich porozumenie kolíše zo dňa na deň alebo z hodiny na hodinu. Niekedy sa deťom zdá byť zvuk okolo nich čistý, inokedy zase skreslený a rozladený.

 Väčšina detí so sluchovou neuropatiou má ťažkosti rozoznávať reč **v hlučnejšom prostredí**. Ich porozumenie reči v hluku je oveľa horšie, ako by malo z veľkosti ich straty sluchu vyplývať. Pri týchto deťoch je preto mimoriadne dôležité znížiť hladinu hluku v triede na minimum.

2.1.6 Centrálna porucha sluchu (Central Auditory Processing Disorder - ďalej len „CAPD“)

CAPD je porucha temporálnej (sluchovej a rečovej) oblasti mozgu, ktorá ovplyvňuje 2 – 5 % všetkých školopovinných detí (Raising children, 2023). Dieťa s centrálnou poruchou sluchu môže mať v MŠ ťažkosti určiť odkiaľ zvuk prichádza, spoznať rozdiel medzi podobne znejúcimi slovami, porozumieť príbehu, sledovať hovorenú reč na pozadí hluku, zapamätať si slová a príbehy (narušená krátkodobá sluchová pamäť). Mnohé deti s CAPD majú málo rozvinutú pasívnu aj aktívnu slovnú zásobu, ťažkosti s porozumením reči a následne zníženú schopnosť prepájať si zvuky so spomienkami, tzn. že nevedia, čo počujú. V tomto prípade platí výrok, že „počujeme“ mozgom a nie našimi ušami.

2.2 Stupne straty sluchu

Akákoľvek ľahká strata sluchu do 40 dB, vrátane jednostrannej poruchy sluchu, vôbec nemusí spôsobovať ťažkosti dospeléj osobe, pretože už má veľkú slovnú zásobu a vie si domyslieť hlásky a slová, ktoré dobre nepočuje. V prípade malých detí sa slovná zásoba a reč na základe počutia ešte len vyvíja. Zároveň nevedia odfiltrovať hluk na pozadí. Preto ľahká strata sluchu u detí môže spôsobiť oneskorenie vývinu z dôvodu, že dané slovo ešte nepoznajú a nemôžu si domyslieť, aké slovo nepočuli.

Ako vyplýva z nasledujúceho prehľadu, čím vyšší stupeň poruchy sluchu, ktorá nie je kompenzovaná pomôckou, tým väčší dopad má porucha sluchu na jeho jazykový vývin a socializáciu dieťaťa. Percentá uvádzame podľa autorov Cole a Flexer (2007).

- **Ľahká strata sluchu (25 - 40 dB):** Veľkou chybou je, že vplyv ľahkej poruchy sluchu na rečový vývin dieťaťa v našich školách je tak veľmi prehliadaný. Dieťaťu s ľahkou stratou sluchu, ktoré nemá načúvacie prístroje môže uniknúť až 50% z toho, čo hovorí učiteľ alebo kamaráti v triede. Dieťa nerozumie hlavne vtedy, ak je hovoriaci od neho ďalej, rozpráva tichšie alebo je na pozadí veľký hluk.
- **Stredná až stredne ťažká strata sluchu (40 - 70 dB):** Dieťaťu so stredne ťažkou poruchou sluchu, ktoré nemá načúvacie prístroje a hovoriaci nestojí hneď vedľa neho, unikne väčšina toho, čo bolo v triede povedané. Ak sa porucha sluchu u týchto detí nekompenzuje včas, deti zvyknú mať obmedzenú slovnú zásobu, používajú chybnú gramatiku a ich výslovnosť je výraznejšie narušená.
- **Ťažká strata sluchu (70 - 90 dB):** Bez kompenzačnej pomôcky deti s ťažkou

stratou sluchu nie sú schopné porozumieť bežnej hovorenej reči. Zachytia iba útržky slov, melódiu a rytmus reči. S kvalitnými načúvacími prístrojmi sú tieto deti schopné orientovať sa v počujúcom svete veľmi dobre, čoraz viac ich vidíme vzdelávať sa v inkluzívnom prostredí.

- **Veľmi ťažká strata sluchu/praktická hluchota** (viac ako 90 dB): Bez kompenzačnej pomôcky zachytávajú deti s veľmi ťažkou stratou sluchu iba veľmi hlasné zvuky, niektoré ani to.

Nepočujúce deti sú v ranom veku oveľa viac závislé od zrkových podnetov ako všetky predchádzajúce skupiny detí a preto im často pri osvojovaní si jazyka pomáhajú posunky. Na to, aby boli schopné vnímať hovorenú reč, musia byť zvyčajne zaimplantované kochleárnym implantátom. Mnohé z nich vďaka implantátom potom zachytia tiché zvuky aj šepkanú reč.

O jednotlivých stupňoch straty sluchu a ich dopade na vývin dieťaťa sa môžete podrobnejšie dočítať v prílohe A a prílohe B.

2.3 Príznaky poruchy sluchu

Vďaka povinnému novorodeneckému skrínungu sluchu je identifikovaných veľa detí s poruchou sluchu väčšou ako 30 dB už v pôrodnici. Napriek tomu sa stane, že časť detí sieťou skrínungu „prepadne“. Technika aj ľudia, ktorí ju obsluhujú, môžu občas zlyhať. Okrem toho u niektorých detí sa môže porucha sluchu objaviť až v prvých rokoch života a preto ju skrínung nemôže zachytiť.

Ak má dieťa stredne ťažkú až ťažkú poruchu sluchu, zvyčajne sa na ňu príde skoro, keďže sa reč dieťaťa primerane nevyvíja. Rodičom aj pediatrom oveľa častejšie nepodarí identifikovať ľahkú až strednú poruchu sluchu. Práve učitelia si často všimnú, že dieťa nepočuje dobre a ako prví na to upozornia rodičov. Je to preto, že v hlučnejšom prostredí materskej školy dieťa nereaguje na rôzne pokyny tak, ako v tichšom domácom prostredí.

Ako sa zvykne prejavovať porucha sluchu u detí raného a predškolského veku v triede alebo na ihrisku? Dieťa:

- sa neotočí na zavolanie z väčšej diaľky, nevšimne si, že ste sa ho niečo spýtali,
- neprestane plakať, keď sa ho slovne snažíte utíšiť na väčšiu diaľku,
- sa neotáča spontánne za zaujímavými zvukmi okolo neho, nevyľaká sa pri hlasitých a neočakávaných zvukoch,
- sa rýchlo unaví, je rýchlo podráždené a ľahko sa nechá vyviesť z rovnováhy,
- je nepozorné, pôsobí, ako keby bolo zasnené,
- sa zľakne, keď na neho prehovoríte, pretože si vás všimne až vtedy, keď ste úplne pri ňom,
- má ťažkosti započuť niektoré zvuky, iné však počuje relatívne dobre,
- nesprávne odpovedá na otázky, radšej prikývne hlavou akoby odpovedalo, prípadne na otázku reaguje tak, že ju zopakuje, namiesto toho, aby vám dalo odpoveď,
- sleduje čo hovoríte, no napriek tomu sa opakovane pýta, čo bolo povedané „Čo? Ehm? Prepáčte, čo ste povedali?“,
- sa sťažuje na to, že dobre nepočuje rozprávku alebo pesničku, dožaduje sa, aby ste pridali hlasitosť pri počúvaní rádia alebo čítali hlasnejšie,
- pozorne sleduje, čo robia iní a až potom začne danú činnosť robiť samo alebo naopak, pokračuje v aktivite napriek tomu, že zvyšok triedy už na váš slovný pokyn aktivitu skončilo a začalo inú,
- pri skupinových aktivitách nezachytí, čo povedali iné deti,
- preferuje prácu a hru osamote, nezapája sa spontánne do skupinových aktivít alebo diskusií,
- sleduje pery, keď počúva iných (snaží sa odzerať),
- má ťažkosti porozumieť komunikácii hlavne v hlučnom prostredí, prípadne v prostredí, kde na pozadí niekto rozpráva,
- dieťa s jednostrannou poruchou sluchu v snahe lepšie počuť otáča hlavu tak, aby uprednostnilo počutie zdravým uchom,
- hovorí príliš hlasno alebo naopak veľmi ticho, môže mať monotónny hlas,
- nerozumie jednoduchej komunikácii ani často opakovaným frázam a otázkam,
- má menšiu slovnú zásobu, akoby si ťažšie zapamätávalo nové slová,
- nesprávne tvorí prídavné mená, „unikajú“ mu predložky, okolo 3. roku sa u neho nezačali objavovať súvetia, gramatika reči nie je primeraná veku dieťaťa,
- má ťažkosti vo výslovnosti v porovnaní s inými deťmi rovnakého veku, objavuje sa skomolená reč,
- častejšie potrebuje pomoc rovesníkov alebo učiteľa (Hovorková a spol., 2018).

⚠ Reakcie dieťaťa na reč a zvuky prostredia závisia od stupňa straty sluchu a toho, ako ďaleko je dieťa od zdroja zvuku. U detí s ľahšou poruchou sluchu môžu byť vyššie uvedené príznaky menej viditeľné ako u detí so stredne ťažkou poruchou. To isté dieťa môže zareagovať a odpovedať správne, keď je pri ňom učiteľ blízko, ale na 2-3 metre už jeho reakcie nebudú spoľahlivé.

⚠ Je potrebné si uvedomiť, že napríklad u detí, ktoré majú opakované „podtlaky“ a tekutiny v ušiach, môže porucha sluchu kolísať. Dieťa má obdobia, kedy podáva slabší výkon a jeho sústredenie a porozumenie je oslabené a inokedy má obdobie, keď sa mu stav zlepší.

Ak máte v triede dieťa, ktoré má niektoré z vyššie uvedených prejavov, existuje reálne podozrenie, že má poruchu sluchu. Pohovorte si s rodičmi a požiadajte ich, aby nechali dieťaťu odborne vyšetriť sluch. Vždy je lepšie, ak rodičia absolvujú vyšetrenie a porucha sluchu sa nakoniec nepotvrdí, ako keď sa porucha sluchu prehliadne. Jej dôsledky totiž môžu mať vážny vplyv na vývin reči, myslenie aj samotné vzdelávanie dieťaťa. Možné dôsledky nekompenzovanej alebo neskoro kompenzovanej poruchy sluchu na vývin dieťaťa sme zhrnuli v prílohe B.

2.4 Kompenzačné pomôcky pre deti s poruchou sluchu

Kompenzačné pomôcky pomáhajú deťom s poruchou sluchu počuť zvuky prostredia a reč, no nikdy nenahradia zdravý sluch. Najlepšie fungujú vtedy, ak sa osoba, ktorá hovorí, nachádza blízko dieťaťa a na pozadí nie je veľa rušivého hluku a šumu. Podľa medzinárodných odporúčaní (Joint Committee on Infant Hearing, 2019) by mala byť **obojstranná porucha sluchu, ktorá sa zistila pri narodení, diagnostikovaná do 3.**

mesiacu veku a následne kompenzovaná dvoma pomôckami. Rodina s dieťaťom s poruchou sluchu by mala nastúpiť do programu ranej intervencie najneskôr do 6. mesiaca veku dieťaťa.

V systéme poradenstva a prevencie alebo v prostredí materských škôlok sa môžeme stretnúť s tromi základnými druhmi kompenzačných pomôcok – načúvacími prístrojmi, kochleárnymi implantátmi a kostnými vibrátormi. Okrem vyššie vymenovaných pomôcok používajú niektoré deti doplnkové zariadenia. (Najčastejšie ide o tzv. vzdialené mikrofóny, ktoré fungujú na princípe bezdrôtových technológií.)

Načúvací prístroj je elektronické zariadenie, ktoré zosilňuje zvuky reči a prostredia, čím uľahčuje a zlepšuje počúvanie deťom s poruchou sluchu. Je vhodný pre deti s ľahkou až ťažkou stratou sluchu a v prostredí MŠ sa s ním stretnete najčastejšie. Malé deti nosia načúvacie prístroje (viď obrázok vľavo) zavesené za ušom. Prístroje, ktoré sa vkladajú do zvukovodu deti do 6 rokov nepoužívajú. **Kochleárny implantát** je prístroj, ktorý nahrádza funkciu vlásokových buniek v kochlei a pomocou voperovaných elektród priamo stimuluje sluchový nerv. Je určený deťom s veľmi ťažkou poruchou sluchu alebo praktickou hluchotou, ktoré majú minimálny alebo žiaden úžitok z používania načúvacích prístrojov. Kochleárny implantát umožňuje nepočujúcim deťom počuť bežnú hovorenú reč. Skladá sa z dvoch častí, jedna je voperovaná do vnútorného ucha (elektróda) a druhá sa pripína magnetom zvonku na kožu na hlave. Ak si dieťa zloží vonkajšiu časť (rečový procesor) dole, nič nepočuje. Na prostrednom obrázku vidíte vonkajšiu časť kochleárneho implantátu, tzv. rečový procesor s cievkou.

Kostný vibrátor je pomôcka, ktorá využíva schopnosť človeka vnímať zvuky kostným vedením. Kostné vibrátory sa odporúčajú deťom s prevodovou poruchou sluchu, ktoré napríklad nemajú plne vyvinuté ušnice, majú veľmi úzke alebo zrastené zvukovody, prípadne majú problémy s kostičkami v strednom uchu. Malé deti nosia kostný vibrátor upevnený na čelenke (viď obrázok vpravo) alebo prilepený vzadu za uškom. Staršie deti môžu používať aj implantovateľné verzie.

Veľa PZ/OZ nám na stretnutiach hovorí o svojich obavách, či zvládnu základnú starostlivosť a kontrolu kompenzačnej pomôcky, prípadne bezdrôtovej technológie. Chceme vás povzbudiť, aby ste požiadali o pomoc rodičov. Väčšinou stačí jedno stretnutie, kde vám predvedú základnú starostlivosť o prístroje a zároveň vám ukážu ako dieťaťu prístroje správne nasadiť. Iva Jungwirthová (2015) zároveň rodičom odporúča

pripraviť pre PZ/OZ fotonávod, ako jednoducho vyriešiť základné technické problémy s kompenzačnou pomôckou. Požiadajte preto rodičov, aby vytvorili takýto manuál skôr, ako dieťa nastúpi do zariadenia a zoznámte s ním všetkých PZ/OZ, ktorí budú s dieťaťom prichádzať do kontaktu.

Príklad návodu, ktorí vytvorili rodičia na Slovensku, nájdete v prílohe G.

Jednotlivým kompenzačným pomôckam a starostlivosti o ne sa venujeme v prílohe C, D, E a F.

Bezdrôtová technológia je doplnkové príslušenstvo k načúvaciemu prístroju, kochleárnemu implantátu alebo kostnému vibrátoru, ktorého úlohou je sprostredkovať čo najčistejšiu reč v sluchovo náročných podmienkach. U detí raného a predškolského veku sa najčastejšie používa tzv. vzdialený mikrofón. Ten umožňuje dieťaťu zreteľnejšie počuť hovorenú reč učiteľa a to aj vtedy, ak stojí od dieťaťa na väčšiu vzdialenosť alebo dáva pokyny v hlučnejšom prostredí.

Rôznym využitiam bezdrôtových technológií v MŠ a tomu ako ich správne používať sa venujeme v podkapitole 3.1.9.

Na fotkách vidíte 2 nepočujúce a 2 nedoslýchavé deti, ktoré sú vzdelávané formou integrácie.

3. Špeciálne potreby dieťaťa s poruchou sluchu

Deti s poruchou sluchu majú špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby ktorých dopad vieme zmierniť tým, že poskytneme podporné opatrenia pre jeho výchovu a vzdelávanie. National Deaf Children's Society (2022) a Alberta Health Services (2021) uvádzajú, že je veľmi pravdepodobné, že deti s poruchou sluchu budú potrebovať počas výchovy a vzdelávania špeciálnu podporu v niektorej z nasledujúcich oblastí:

- vývin jazyka - jazykových kompetencií a zručností vo všetkých rovinách (slovná zásoba aj gramatika),
- porozumenie hovoreného slova, a to najmä vtedy, keď sú v hlučnom prostredí alebo sú ďaleko od hovoriaceho,
- prepočutie dôležitých informácií, keď nerozlíšili, že je s nimi priamo komunikované,
- lokalizácia zvuku, ťažkosti určiť, z ktorého smeru na nich ľudia hovoria alebo odkiaľ prichádza varovný signál (trúbenie auta, zvuk sirény)
- precitlivosť na hlasné zvuky,
- fonologické uvedomovanie a fonemický sluch, schopnosť rozoznávať sluchom jednotlivé hlásky v slove, rozdeliť slová na hlásky a identifikovať jednotlivé hlásky v slovách,
- skorá gramotnosť,
- pracovná a sluchová pamäť,
- oslabená koncentrácia a rýchlejšia únava,
- udržanie pracovného tempa,
- riešenie problémov,
- sociálne zručnosti - schopnosť nadväzovať kontakty s rovesníkmi a zvládanie sociálne náročnejších situácií,
- porozumenie svojim emóciám a emóciám iných detí.

To, ako dobre dieťa rozumie hovorenej reči alebo aktívne hovorí a aké má špeciálne potreby, závisí od:

- veku dieťaťa, odkedy dieťa začalo nosiť správne nastavenú kompenzačnú pomôcku (sluchový vek dieťaťa),
- úrovne predchádzajúcej starostlivosti a podpory vývinu dieťaťa v ranom veku (rodičia, foniatri, OZ zariadenia poradenstva a prevencie, služba včasnej intervencie),
- intelektu dieťaťa,
- pridruženého zdravotného oslabenia a znevýhodnenia,
- typu a stupňa poruchy sluchu. Tento faktor zámerne uvádzame na konci, hoci

by sa zdalo, že je veľmi dôležitý. Súčasné kvalitné kompenzačné pomôcky dokážu skompenzovať aj praktickú hluchotu. V praxi vidíme, že dieťa, ktoré ich začalo používať včas nemusí vyžadovať napríklad podporu asistenta. Nezaujíma nás teda až tak typ a stupeň poruchy sluchu, ako to, či je dobre kompenzovaná a ako dobre vie dieťa kompenzačnú pomôcku využívať pri komunikácii s počujúcimi ľuďmi.

Aby bolo zjavné, prečo hovoríme, že deti s poruchou sluchu tvoria heterogénnu skupinu s výrazne rozdielnymi špeciálnymi potrebami, uvedieme vám príklad piatich detí, ktoré sa vo vašom zariadení môžu vyskytnúť. Ide o deti, u ktorých sa rôzne skombinovali vyššie uvedené faktory.

1. Dieťa so stredne ťažkou perцепčnou poruchou sluchu, ktorá bola dobre kompenzovaná dvomi načúvacími prístrojmi od 6. mesiaca veku. Dieťa aj jeho rodina dostali primeranú starostlivosť odborníkov, jeho vývin reči sa podobá vývinu počujúcich rovesníkov, zaostáva len minimálne.
2. Dieťa s veľmi ťažkou obojstrannou perцепčnou poruchou sluchu/hluchotou, ktoré do svojich troch rokov nemalo načúvacie prístroje a v štyroch rokoch mu bol pridelený iba jeden kochleárny implantát. Rodina nemá vo svojom okolí odborníka, ktorý by sa venoval dieťaťu po logopedickej a surdopedickej stránke. Úroveň porozumenia hovorenej reči u 5 ročného dieťaťa je aktuálne na úrovni ročného dieťaťa.
3. Trojročné počujúce dieťa s veľkými nosohltanovými mandľami a opakovanou, chronickou prevodovou poruchou sluchu (tekutinou v uchu), ktorá sa v posledných dvoch rokoch výrazne zhoršila. Dieťa má chronickú ľahkú až strednú poruchu sluchu, no doteraz mu nebola navrhnutá liečba, pretože si jeho poruchu sluchu nikto nevšimol. Jeho vývin reči zaostáva za počujúcimi rovesníkmi o viac ako jeden rok.
4. Štvorročné dieťa, ktoré malo sluch kompenzovaný od 6. mesiacov, no časom sa ukázalo, že má okrem poruchy sluchu aj narušený vývin reči - expresívnu poruchu reči (vývinovú dysfáziu). Porucha reči je v tomto prípade nezávislá od poruchy sluchu. Dieťa by ju v tomto prípade malo aj vtedy, ak by sa narodilo bez poruchy sluchu. Dieťa má porozumenie skoro na úrovni svojho veku, no jeho aktívna komunikácia je na úrovni dvojročného dieťaťa.
5. Päťročné dieťa zo sociálne znevýhodneného prostredia, ktorého porucha sluchu dosiaľ nebola diagnostikovaná ani kompenzovaná. Dieťa nerozpráva, komunikuje iba niekoľkými domáckymi posunkami. Jeho vývin reči zaostáva za rovesníkmi o štyri až päť rokov.

Konkrétne podporné opatrenia pre dieťa vo vašej triede vám pomôže pomenovať zariadenie poradenstva a prevencie. Konkrétne špecializované centrum poradenstva a prevencie (ďalej len „ŠCPP“) alebo Centrum poradenstva a prevencie (ďalej len „CPP“) na základe komplexnej špeciálno-pedagogickej a psychologickéj diagnostiky. **Každé dieťa s poruchou sluchu však potrebuje v školskom prostredí:**

- počuť najlepšie, ako je to v daných podmienkach možné,
- mať čo najlepšie podmienky pre odzvanenie - sledovanie tváre učiteľa,
- učiteľa, ktorý sa mu snaží porozumieť a zároveň sa snaží byť zrozumiteľný,
- poskytnutie väčšieho časového priestoru na spracovanie toho, čo počuje, aby na počuté vedelo primerane zareagovať.

Na nasledujúcich stranách sme podrobne rozpísali stratégie, ktoré pomáhajú deťom s poruchou sluchu uspieť v prostredí materskej školy. Väčšina z nasledujúcich stratégií Vám bude povedomá, pretože ich v rôznej miere intuitívne využívate aj s ostatnými deťmi v ranom a predškolskom veku. Ich dodržiavanie výrazne pozitívne ovplyvní nielen deti s poruchou sluchu, ale aj všetky ostatné deti v triede, ktoré majú narušený vývin reči alebo pomalší psychomotorický vývin.

Krátke zhrnutie stratégie, ktoré dieťaťu s poruchou sluchu pomáhajú nájdete zhrnuté v prílohe CH. Môžete si ich napríklad zavesiť na nástenku alebo prilepiť na dvere, aby ste ich mali stále na očiach.

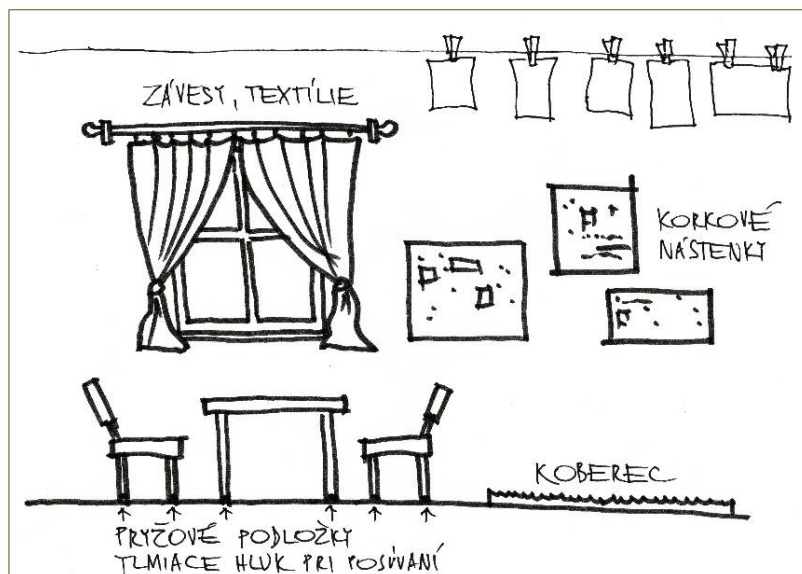
3.1 Podpora dobrého počutia

Žiadna technológia nedokáže nahradiť zdravý sluch. Z toho dôvodu bude počutie dieťaťa výrazne ovplyvnené kvalitou kompenzačných pomôcok a zároveň tým, v akom akustickom prostredí sa dieťa nachádza. Prof. John Erdreich sa vyjadril: „Nikdy by ste neučili čítať dieťa v triede, kde nie je svetlo. Prečo teda učíte v triedach, kde je „akustická tma“? Ak hovoríte na malé deti v triede, kde je chabá akustika, je to podobné, ako keby ste vyplili svetlo pri čítaní.“ (NDCS, 2016, s. 3).

Dieťa s poruchou sluchu potrebuje v prostredí materskej školy počuť najlepšie, ako je to v daných podmienkach možné. Zdá sa to samozrejmé, no realita ukazuje, že sluchové podmienky v mnohých materských školách nie sú zďaleka ideálne. Hrový krik detí, vŕzgajúce stoličky, hukot projektora, hudba z rádia, ktorá je pustená na pozadí počas toho, ako učiteľ vysvetľuje učivo, hluk z ulice, toto všetko vidáme v MŠ, keď chodíme podporiť pedagógov. Mnohokrát si pedagógovia neuvedomujú negatívny vplyv týchto vecí na kvalitu počutia u dieťaťa s poruchou sluchu v ich triede. Čo teda môžete urobiť?

1. Znížte ozvenu miestnosti na minimum

V každej MŠ sa nachádzajú akusticky vhodnejšie a menej vhodné triedy. Ak je to možné, zabezpečte vzdelávanie dieťaťa v miestnostiach, ktoré majú čo najlepšiu akustiku a najmenšiu ozvenu. Deťom s poruchou sluchu sa ťažko počúva v miestnostiach s vysokými stropmi, veľkými nepokrytými stenami, veľkými oknami alebo nepokrytou podlahou.

Akustiku v triede môžete výrazne zlepšiť tým, že:

- 👂 na okná zavesíte záclony alebo závesy, zatiahnete rolety,
- 👂 na zem dáte koberce a do tichého kútika v triede napríklad tulivaky,
- 👂 na väčšie stoly položíte látkové obrusy,
- 👂 na steny umiestnite korkové, polystyrénové alebo látkové nástenky,
- 👂 zo stropu alebo pod stropom necháte visieť rôzne obrázky, výtvary detí, čísla alebo písmená.

Ak sa predsa len nachádzate v miestnostiach, **ktoré majú veľkú ozvenu a neviete s ňou nič urobiť** (napr. kúpeľňa, jedáleň, hala, dom kultúry atď.) pamätajte, že **v nich dieťa s poruchou sluchu zvyčajne horšie počuje a rozumie**. Preto bude potrebovať individuálne dovysvetliť to, čo sa od neho požaduje a prerozprávať, čo hovoria ostatní.

2. Eliminujte hluk a šum na pozadí

Triedy v MŠ môžu byť veľmi hlučné, čo môže mať dramatický vplyv na to ako dobre v nich dieťa s poruchou sluchu rozumie. Kvalitné kompenzačné pomôcky síce dokážu zdôrazniť reč a zároveň čiastočne potlačiť šum na pozadí, no s rečovým „hlukom“ a krikom si úplne poradiť nevedia, zosilnia aj ten.

Aby ste mali predstavu, ako vyzerá svet detí s poruchou sluchu, tu je niekoľko ich vyjadrení:

„Vadí mi, keď v našej škôlke naraz plače viac malých detí, vtedy počujem iba ich plač. Najradšej by som si vtedy dal dole ušká.“

„Keď sa deti prekrikujú, vtedy nepočujem pani učiteľku.“

„Vadí mi, keď vychádza zvuk z ventilátora a tiež mi vadia nákladné autá, ktoré sú pod

oknami.“

„Nemám rada, keď počas vyučovania búchajú pravítka a vŕzgajú stolíky. Tiež mi vadí, keď pri mne niekto klope po stole ceruzkou alebo perom.“

„Projektor stále hučí a potom nepočujem to, čo hovoria ostatní.“

„Nikdy sa neviem sústrediť na to, čo hovorí učiteľka, keď ujo pod otvoreným oknom kosí trávu, Kosačku moje prístroje príliš zosilnia, a tak „vypnem“ hlavu a iba ju pozorujem čo robí.“

„Keď niekto pri mne zapne varnú kanvicu, napríklad, keď si naša pani učiteľka robí čaj, tak nerozumiem, čo mi hovoria deti, aj keď stoja hneď pri mne. Kanvica to všetko prehluší.“

Počúvanie v hlučnej triede je náročné, no je toho veľa, čo môžete pre dieťa s poruchou sluchu urobiť:

- **Priblížte sa k dieťaťu na 1 - 2 metre**, keď na neho v hluku hovoríte. Čím ste ďalej, tým váš hlas znie dieťaťu tichšie.
- **Zatvorte okná do hlučnej ulice**, ak nie je v triede príliš teplo. Zvuky prostredia, ktoré prenikajú cez otvorené okno (autá, električka, sanitka, hrajúce sa deti pod oknami) môžu byť dieťaťu s poruchou sluchu nielen nepríjemné, ale zároveň mu môžu výrazne sťažiť porozumenie reči.
- **Zatvorte dvere triedy**, aby sa zbytočne nezvyšoval hluk v triede, ktorý prichádza z chodby, jedálne alebo inej triedy. Toto je mimoriadne dôležité pri prechodných triedach.
- **Vypínajte dataprojektory alebo počítače** vždy, keď ich aktívne nepoužívate, aby sa zbytočne nezvyšoval šum v triede. Zapnutý projektor/počítač totiž kolидуje s rečou učiteľa aj ostatných detí v triede.
- **Posaďte dieťa s poruchou sluchu ďalej** od ventilátorov, ohrievačov vzduchu, hučiaceho počítača, dataprojektora, triedneho zvierata alebo akvária, ktoré máte v triede. Zvuky z prístrojov môžu vyrušovať dieťa s poruchou sluchu a to aj napriek tomu, že sa ľuďom so zdravým sluchom vôbec rušivé nezdajú.
- **Obmedzte vŕzganie, škrípanie alebo ťukanie v triede**. Na nohy stoličiek a stolov môžete dať staré tenisové loptičky alebo plstené nálepky, aby ste zamedzili vŕzganiu. Na spodok stojanov na ceruzky sa osvedčilo dať filc, aby ceruzky zbytočne neťukali, keď ich deti hádžu späť do držiaka. Ak sa deti hrajú napríklad s konštrukčnými hračkami, vyzvite ich, aby si ich rozložili na koberci alebo si pod nich podložili látkové koberčeky.
- Ak Vám dobre netesnia okná, **zatiehnite vo vašej triede závesy alebo žalúzie**. To čiastočne pomôže odfiltrovať hluk, ktorý prichádza z vonku.
- **K stenám umiestnite nábytok**, napríklad knižnice, aby ste znížili hluk, ktorý sa nesie cez steny z vedľajšej triedy.

- 👂 **Vytvorte v triede „tichšiu oblasť“**, ktorú môže používať dieťa s poruchou sluchu, keď je unavené, keď potrebuje pracovať vo dvojici alebo v malej skupine.
- 👂 **Stíšte hudbu na pozadí na minimum.** Pamätajte, že v prípade, ak máte napr. pri voľnej hre alebo kreslení na pozadí pustenú hudbu alebo detské pesničky, porozumenie vašim inštrukciám u dieťaťa s poruchou sluchu klesá, pretože hudba na pozadí čiastočne „prekrýva“ vašu reč. Ak je nevyhnutné, aby hudba v danom momente na pozadí bola, prídte k dieťaťu úplne blízko. Tak mu bude znieť vaša reč a inštrukcie výrazne hlasnejšie v porovnaní s hudbou na pozadí.
- 👂 **Vedzte ostatné deti v triede k čo najtichšiemu správaniu.** Hrový/pracovný šum v triede výrazne sťažuje porozumenie detí s poruchou sluchu. Premyslite si vopred ako budete s dieťaťom komunikovať počas hlučných aktivít.
- 👂 **V hlučnom prostredí používajte vzdialené mikrofóny/bezdrôtovú technológiu** (ak ju dieťa má).

3. Uistite sa, že je váš hlas dodatočne silný, no nekričte

„Aby som porozumel, ostatné deti musia najprv prestať rozprávať... až potom rozumiem učiteľovi.“ (dieťa s poruchou sluchu)

“Mám pocit, že čím hlasnejšie sa snažím rozprávať, tým hlučnejšie sú deti v mojej triede. A tak sa snažím hovoriť ešte hlasnejšie a oni tiež ešte pridajú na krik. Je to začarovaný kruh.“ (začínajúci učiteľ dieťaťa s poruchou sluchu)

British Association of Teachers of the Deaf a ASHA (The American Speech-Language-Hearing Association) uvádzajú, že **je ideálne, ak je hlas učiteľa aspoň o 15 – 20 dB hlasnejší ako hluk na pozadí triedy** (Shannan a spol., 2010). Pri mladších deťoch musí hlas učiteľa vyniknúť na pozadí ešte viac a preto potrebujú čo najtichšie prostredie, aby vám aj bez krikú rozumeli. Prečo?

Dospelý počujúci človek, ktorý má veľkú slovnú zásobu, je schopný doplniť si odhadom chýbajúce informácie (časti slov a niekedy aj celé slová, ktoré nezapočul) na základe toho, že pozná kontext. V svojej pamäti sa snaží vybaviť si všetky slová, ktoré znejú podobne ako to, čo si myslí, že započul a uvažuje, ktoré slovo by do kontextu vety mohlo sedieť. Deti s poruchou sluchu, ale aj mnohé iné deti s rizikovým vývinom, takúto schopnosť nemajú. Jednak majú malú slovnú zásobu a preto si domyslieť chýbajúce slová a hlásky nevedia. Po druhé ich mozog nie je schopný dlhodobo zvládnuť tak psychicky náročnú a únavnú prácu, akou je „dopĺňanie“ a „hádanie“ najvhodnejších slov. Z vyššie uvedeného teda vyplýva, že **deti s poruchou sluchu potrebujú vyrastať v tichšom prostredí a zároveň potrebujú počuť zvučnejší hlas učiteľa v porovnaní s tým, ako to majú dospelé počujúce osoby. Čím mladšie dieťa je, tým tichšie prostredie potrebuje** (Flexer, 2002).

Ak tichšie prostredie nie je vytvorené, potom môže dieťaťu s poruchou sluchu v materskej škole uniknúť mnoho podstatných informácií, ktoré by ho mohli obohatiť.

Každý decibel, každé správne počuté slovo, každá inštrukcia sú pre dieťa dôležité. Dieťa sa totiž veľa o svete učí nielen z toho, čo mu povieť počas výuky priamo, ale zároveň z toho, čo sa dozvie vďaka **tzv. náhodnej sluchovej pozornosti**. V tichom prostredí môže dieťa napríklad náhodne zachytiť rozhovor kamarátov, ktorí sa rozprávajú o rýchlych autách blízko neho alebo započuje učiteľa vysvetľovať kamarátovi, prečo kopať do hračiek nie je pekné.

Nekričte, nepomáha to, radšej podíďte bližšie.

4. Zohľadnite vzdialenosť od dieťaťa a to z ktorej strany na neho hovoríte

Vzdialenosť z ktorej na dieťa hovoríte je jedným z najľahšie ovplyvniteľných faktorov, ktoré pôsobia na to, ako zvučne dieťaťu váš hlas znie. **Vzdialenosť ovplyvňuje to, ako vám dieťa dobre rozumie.** Prirodzene platí, že čím ďalej od dieťaťa ste, tým tichšie váš hlas znie.

Okrem toho aj samotné kompenzačné pomôcky fungujú najlepšie vtedy, keď je hovoriaci blízko. Uvedme si to na príklade, kde vy stojíte na druhej strane miestnosti a vedľa dieťaťa s poruchou sluchu sedí počujúce dieťa, ktoré na neho hovorí. Ak zadáte deťom pokyn v tomto momente z diaľky, kompenzačná pomôcka bude zosilňovať primárne hlas dieťaťa, ktoré sedí vedľa dieťaťa s poruchou sluchu. Váš hlas, ktorý prichádza z diaľky bude pokladať za nadbytočný šum. Technológia totiž predpokladá, že ten, kto na nás hovorí, je pri nás blízko (na konverzačnú vzdialenosť) a preto potláča všetko, čo je ďaleko. Dieťa sa tak nedozvie, čo od neho požadujete.

Buďte blízko (maximálne do 2 až 3 metre) od dieťaťa s poruchou sluchu, keď zadávate pokyny celej triede alebo na dieťa priamo hovoríte. Čím mladšie dieťa je a zároveň čím väčší hluk je v triede, tým bližšie by ste mali pri ňom byť. Ak napríklad dávate deťom pokyny počas obliekania v šatni, kde je veľa šumu a buchotania, mali by ostať stáť hneď vedľa dieťaťa s poruchou sluchu.

Dieťa s jednostrannou poruchou sluchu alebo s jednostranne kompenzovanou obojstrannou poruchou sluchu (napr. kochleárny implantát iba na jednom uchu) **by malo sedieť tak, aby bolo jeho lepšie počujúce ucho vždy natočené k učiteľovi**. Lepšie počujúce ucho dieťaťa by malo byť nasmerované na učiteľa nielen vtedy, keď učiteľ prednáša spredu a deti sedia napr. za stolíkmi, ale aj vtedy, keď učiteľ sedí s ostatnými deťmi v kruhu.

Počas vychádzok by malo dieťa s poruchou sluchu kráčať blízko učiteľa, keďže mu hluk z ulice sťažuje sledovanie komentárov a pokynov zo strany učiteľa.

„Nemám rada, keď na mňa niekto rozpráva od chrbta a ešte k tomu potichu. Vtedy síce počujem nejaké zvuky, ale väčšinou nerozumiem jednotlivým slovám.“

Vyššie uvedený výrok nám ukazuje, že vás dieťa s poruchou sluchu nemusí dobre počuť ani vtedy, keď sedí/stojí blízko vás. Ako sme už viac krát uviedli, jeho porozumenie môže závisieť nielen od vzdialenosti, ale aj od hladiny hluku v triede alebo zvučnosti hlasu učiteľa. To, že Vás dieťa pravdepodobne dobre nepočuje môžete vidieť napríklad na tom, že nové aktivity začne robiť vždy s oneskorením. Dieťa si napríklad až dodatočne všimne, že deti okolo neho prestali kresliť a vzali si nožnice alebo je prekvapené, prečo sa deti začali zaraďovať do zástupu pri dverách. Ak takéto správanie pozorujete, **pokúste sa najprv získať si jeho pozornosť dotykom a nadviazaním očného kontaktu a až potom zadajte pokyn celej triede.**

5. Sledujte sluchovú únavu dieťaťa - zaradte do dňa tiché prestávky pre všetkých

„Keď prídem domov, tak si dávam načúvacie prístroje dole. Mám toho po celom dni dosť.“

„Počas prestávky v škole si skladám načúvacie prístroje.“

Počúvanie s poruchou sluchu je náročné. Predstavte si, že celý deň musíte počúvať stíšené a rozladené rádio. Ako dlho budete schopní sústrediť sa na každé slovo, na každú informáciu? Po akom čase vám začne oscilovať pozornosť? Čím dlhší čas dieťa s poruchou sluchu v školskom zariadení počúva, tým je vyčerpanejšie. V ranných hodinách je čerstvé a preto vydrží dlhšie sa koncentrovať. Jeho sluchová pozornosť však začne s postupujúcim dňom klesať a dieťaťu pozornosť častejšie „odbieha“. Čím bližšie k obedu, tým je väčšia pravdepodobnosť, že bude potrebovať viac prestávok na oddych. Vťahujte ho síce cielene späť do aktivít, ale zároveň rešpektujte, že okolo obeda už môže byť z počúvania a sústredenia unavený. **Pozorne sledujte jeho prejavy únavy**, pretože únava môže viesť nielen k „vypínaniu“, ale aj zvýšenej frustrácii, návalom zlosti alebo zvýšenej podráždenosti.

Zaradte do dňa častejšie tiché/odpočinkové prestávky, kedy si **všetci** môžete spoločne odpočinúť od „počúvania“. Všetkým deťom doprajte napr. tichú chvíľku na samostatné čítanie, voľné kreslenie alebo odpočívanie v tulivakoch. Tiché

aktivity dávajú deťom s poruchou sluchu trochu viac času na to, aby si ich mozog odpočinul od hluku, sústredeného počúvania a odzerania. Z tichých chvíľok a odpočinku budú mať úžitok aj iné deti, napríklad aj tie, ktoré majú rizikový vývin.

- 👂 **Dlhý výklad, veľa verbálnych inštrukcií alebo rýchly tok reči preťažuje dieťa s poruchou sluchu.** „Liekom“ na únavu je zážitkové učenie. Používajte preto bábky, kostýmy a veľa názorných pomôcok, ktoré si deti môžu ohmatať, vyskúšať a fyzicky s nimi narábať

6. Monitorujte zmeny v sluchovom vnímaní dieťaťa

- 👂 **Dohodnite sa s rodičmi, že vás VŽDY upozornia pri podozrení, že sa sluch ich dieťaťa dočasne zhoršil.** Už sme spomínali, že dieťaťu, ktoré má perцепčnú poruchu sluchu a nosí načúvacie prístroje sa môže dočasne zhoršiť sluch, napr. keď má alergickú nádchu, opuchnuté sliznice alebo tekutinu v strednom uchu. V takomto období bude pre neho ešte náročnejšie sledovať vaše inštrukcie ako inokedy. Vtedy aj dieťa, ktoré má dobre kompenzovaný sluch bude dočasne horšie počuť. Preto bude potrebovať, aby ste boli pri ňom ešte bližšie, prípadne ste skrátili dĺžku vašich viet, inštrukcií.
- 👂 **Sledujte, či sa sluchové vnímanie dieťaťa v čase nezhoršuje.** Často sú to práve učitelia, ktorí rodičov upozornia na to, že sa im niečo so sluchovým vnímaním dieťaťa nepozdáva, pretože reaguje horšie ako predtým. Je to práve hlučným prostredím MŠ, ktoré zvýrazní pomaly sa zhoršujúcu poruchu sluchu a ktorú si rodičia v tichom prostredí domova vôbec nemusia všimnúť.
- 👂 Ak je to vo vašich silách, každý deň, **ideálne hneď po príchode dieťaťa do triedy, rýchlo skontrolujte jeho počutie s kompenzačnou pomôckou využitím Lingových zvukov.** Podrobne sa o rýchlych teste dozviete prílohe F.

Vaše pozorovania sú veľmi dôležité a cenné pre rodičov aj foniatrov. Ak napríklad dieťa s poruchou sluchu prižmuruje často oči, ľaká sa rôznych zvukov, je vystresované pri

hlučnejších aktivitách alebo naopak, je apatické, nepozorné, akoby žilo vo vlastnom svete, je možné, že foniater musí jeho kompenzačnú pomôcku inak nastaviť. Informujte preto rodičov o vašich pozorovaniach.

 POZOR! Ak u dieťaťa s jednostrannou poruchou sluchu dôjde napríklad kvôli alergickej nádche k dočasnému zhoršeniu sluchu na zdravom uchu, čiže na uchu, na ktoré sa dieťa vyslovene spolieha, tak to bude mať závažný vplyv na jeho schopnosť vnímať reč v triede a aj celý vyučovací proces. Požiadajte rodičov, aby vás informovali aj o malých zmenách sluchu. Tak budete vedieť lepšie prispôbiť vašu komunikáciu s dieťaťom.

7. Kontrolujte funkčnosť kompenzačnej pomôcky

"Pomohlo by mi, keby boli učiteľky trpezlivejšie pri menení bateriek do môjho kochleárneho implantátu. Moje učiteľky na to nemali nervy."

Funkčná kompenzačná pomôcka je nevyhnutnou podmienkou efektívneho vzdelávania v predškolskom zariadení. Hlavnú zodpovednosť za správne nastavené a funkčné kompenzačné pomôcky dieťaťa nesú rodičia. Ich úlohou je pravidelne kontrolovať pomôcky pred príchodom dieťa do zariadenia. Keďže je pomôcka iba prístroj, môže sa kedykoľvek počas dňa vybiť a v horšom prípade pokaziť.

- **Požiadajte rodičov, aby vám pred nástupom dieťaťa do materskej školy vysvetlili, ako sa môžete o pomôcku cez deň starať, ako môžete jednoducho kontrolovať jej základnú funkčnosť alebo v nej vymeniť batériu.**
- **Niekoľkokrát denne letmo skontrolujte, či kompenzačná pomôcka dieťaťu funguje.** Kontrola prístrojov je mimoriadne dôležitá, pretože len málo z detí s poruchou sluchu v MŠ vedia hlásiť vybitie batérie učiteľovi. Väčšina z nich sú schopné ďalej fungovať v úplnom tichu. **Náhradné batérie do prístrojov majte vždy po ruke.**
- **Naučte sa rozoznávať aj malé zmeny v správaní dieťaťa, ktoré indikujú, že mu technológia prestala fungovať.** Niektoré deti si napríklad začnú skladať prístroj a podávať vám ho, ako keby ho v danom momente nechceli. V skutočnosti je to indikácia, že sa ich prístroj vybil a chcú, aby ste vymenili baterku. **Opakovane preto povzbudzujte dieťa** k tomu, aby vás ihneď informovalo, ak mu kompenzačná pomôcka znie „ticho“, „divne“ alebo prestala ísť úplne. Časom sa to naučí aj verbalizovať.
- **Pomôžte dieťaťu udržiavať kompenzačné pomôcky čo najviac v čistote.** Malé deti sa radi hrajú v piesku, hline alebo s vodou. Ak pomôcka spadne do mláky, či do polievky, dajte ju sušiť hneď po príchode do triedy. Dohodnite sa s rodičmi, akú sušičku na takéto prípady použiť, niekedy stačia jednoduché krabičky so sušiacou tabletou, ktoré sa používajú pri načúvacích prístrojoch.
- **Dohodnite sa s rodičom, koho budete kontaktovať, ak budete mať pocit, že sa prístroj pokazil.**

Podrobnejšie popisujeme starostlivosť o rôzne kompenzačné pomôcky v prílohe C, D, E. Dozviete sa tam napríklad ako vizuálne aj sluchovo skontrolovať načúvacie prístroje, orientačne odkontrolovať batérie, dočasne vyriešiť nepríjemné pískanie prístrojov v uchu alebo prístroje vysušiť, keď dôjde k neočakávanej nehode.

8. Nepodceňujte poruchu sluchu/celodenné nosenie pomôcky

Chceme Vás povzbudiť, aby ste sa hneď od prvého dňa dohodli s dieťaťom na tom, že bude vchádzať do triedy už s pomôckami „na ušiach“. Zo skúsenosti vieme, že časť detí, ktoré mali ťažkosti s nosením pomôcok v domácom prostredí sa naučili nosiť prístroje v MŠ hneď od prvého dňa, pretože sa to od nich hneď od začiatku očakávalo.

Ak k Vám predsa len do zariadenia príde dieťa, ktoré zatiaľ pomôcky nenosí pravidelne a celodenne, ponúkajte mu ich opakovane počas dňa čo najviac ako je to možné. Skúšajte to hlavne pri aktivitách, ktoré má veľmi rado. Pozor, dieťa nenúťte nasilu. Často pomáha práve opakovaná pozitívna motivácia. Rodičia budú veľmi vďační ak budete celodenné nosenie pomôcky podporovať.

Občas sa PZ/OZ MŠ boja nasadzovať dieťaťu kompenzačnú pomôcku a to hlavne načúvacie prístroje. Majú pocit, že je ťažké vložiť dieťaťu ušnú koncovku do ucha, pretože sa dieťa pri tom vrtí alebo plače. A tak ho radšej nechajú po obedňajšom spaní na niekoľko hodín bez pomôcky až do momentu, kým po dieťa príde rodič a pomôcku mu nasadí sám. PZ/OZ svoje správanie občas vysvetľujú tým, že dieťa predsa nie je „úplne nepočujúce“ a oni vidia, že aj bez pomôcky počuje „dobre“, lebo na nich reaguje, keď na neho po spánku zavolajú.

Počas pozorovania detí s poruchou sluchu v materskej škole PZ/OZ často ukazujeme, že mnohokrát sa reakcie dieťaťa navonok môžu zdať lepšie ako v realite sú. A to dokonca aj vtedy, keď deti kompenzačné pomôcky používajú. Deti s poruchou sluchu sa totiž naučili mnohé kompenzačné stratégie, ktoré vytvárajú falošný dojem, že dobre počujú a rozumejú.

Ignorovanie faktu, že dieťa potrebuje nosiť pomôcku celodenne ubližuje dieťaťu, pretože dieťa s poruchou sluchu má už aj s kompenzačnou pomôckou znížený prístup k informáciám (kompenzačná pomôcka nikdy nenahradí zdravý sluch). Dieťa môže zblízka reagovať, ale podľa veľkosti straty sluchu mu uniknú hlásky, slová a niekedy aj celé pokyny, ak je PZ/OZ od neho ďalej alebo vtedy, ak sa zvýši hluk v triede (viď **Príloha A „Stupne straty sluchu“**). Foniater predpísal dieťaťu kompenzačné pomôcky a to znamená, že ich dieťa reálne potrebuje. Tak ako nikto nespochybňuje to, že ako PZ/OZ viete, čo je pre dieťa v jeho výchove a vzdelávaní dobré, tak nie je namieste spochybňovať rozhodnutie foniatra, ktorý prístroje predpísal a odporučil, aby ich dieťa celodenne nosilo. Zároveň si treba uvedomiť, že surdopéd zariadenia poradenstva a prevencie (ŠCPP/PPP), odporučil pre dieťa vhodné podporné opatrenia pre zabezpečenie čo najväčšieho prístupu k informáciám počas celého dňa.

Aby ste sa neistote vyhli, chceme vás veľmi povzbudiť k stretnutiu s rodičmi a dieťaťom ešte pred nástupom dieťaťa do materskej školy a počas stretnutia si vyskúšať za pomoci rodiča, ako sa kompenzačná pomôcka dieťaťu najľahšie nasadzuje. Dôležité je vyskúšať si to sám, nielen sa pozeráť ako prístroj nasadzuje rodič.

9. Používajte bezdrôtové technológie, ak ich dieťa má

„Keď sme behali s ostatnými deťmi v kruhu v telocvični alebo na ihrisku, nikdy som nerozumela, čo nám učiteľka povedala, aby sme robili. Bolo mi to ľúto. Vedela som iba, že keď zapíska, tak mám bežať k nej. Aj to som pochopila iba preto, lebo to začali robiť všetky ostatné deti. Našťastie som pískanie píšťalky počula.“

Bezdrôtová technológia je doplnkové príslušenstvo k načúvaciemu prístroju, kochleárnemu implantátu aj kostnému vibrátoru, ktorého úlohou je sprostredkovať čo najčistejšiu reč v sluchovo náročných podmienkach.

Využitie bezdrôtových technológií v predškolských zariadeniach je široké:

Na prechádzkach, výletoch a exkurziách: Bezdrôtová technológia uľahčuje počúvanie aj vzájomnú komunikáciu s dieťaťom napríklad na každodenných vychádzkach po okolí MŠ. Nedoceniteľná je na výletoch, pri jazde dopravným prostriedkom, jednoducho všade, kde je okolo dieťaťa veľa rušivých zvukov. (Počas školských výletov a exkurzií by mal mať mikrofón pripnutý/zavesený sprievodca, aby dieťa počulo jeho výklad).

Počas športovania alebo na detskom ihrisku: Dieťa s poruchou sluchu bude lepšie počuť PZ/OZ, a to bez ohľadu na to, kde sa v telocvični alebo na ihrisku nachádza. Niektoré novodobé technológie majú vo voľnom priestranstve (bez stien) dosah až 30 metrov.

V triede: Hluk na pozadí, ozvena v miestnosti, vzdialenosť PZ/OZ od dieťaťa, neschopnosť dieťaťa odzerať, keď je PZ/OZ otočený chrbtom to všetko sú situácie, ktoré dieťaťu s poruchou sluchu výrazne sťažujú jeho vnímanie reči. Pre všetky tieto situácie je možným riešením použitie bezdrôtových technológií.

Bezdrôtové technológie môžete používať aj počas individuálnej, špeciálnopedagogickej alebo logopedickej práce s dieťaťom v MŠ. Dieťa sa tak môže sústrediť aj na také tiché hlásky reči, akými sú napríklad sykavky.

V neposlednom rade môžete tieto technológie používať na prenos čistého zvuku medzi multimediálnym prístrojom (TV, počítač, interaktívna tabuľa) a kompenzačnou pomôckou. Mnoho detí s poruchou sluchu má totiž väčšie alebo menšie ťažkosti porozumieť zvuku z multimédií. V tomto prípade sa špeciálny vysielač prepojí s multimédiami a dieťa tak môže pozerať rozprávku alebo počúvať pesničky bez toho, aby bolo nutné zvyšovať hlasitosť multimédia na úroveň, ktorá by ohlušovala ostatných (Horáková & Gábová, 2021; Hovorková a spol., 2018).

Ako vzdialený mikrofón funguje?

PZ/OZ má najčastejšie mikrofón pripnutý na tričku/košeli alebo zavesený na šnúrke na krku napr. vo forme špeciálneho pera. Z mikrofónu sa reč prenáša priamo „do uší“ dieťaťa tak, aby pri tom došlo k minimálnej skresleniu jeho reči a strate hlasitosti. Vtedy, aj keď je dieťa vzdialené od PZ/OZ na niekoľko metrov, má pocit akoby hovoril hneď vedľa neho.

Pre správne fungovanie vzdialeného mikrofónu musí mať dieťa v kompenzačnej pomôcke zabudovaný špeciálny prijímač (to je najčastejšie riešenie) alebo mať na krku zavesenú slučku, tzv. „audio loop“, ktorá prenáša zvuk prichádzajúci z mikrofónu do kompenzačnej pomôcky. Čím menšiu bezdrôtovú technológiu dieťa používa, tým ľahšie sa s ňou hýbe v priestore alebo športuje na ihrisku. Preto je ideálne, aby mali deti zabudovanú bezdrôtovú technológiu priamo v prístrojoch.

Je viacero spôsobov ako môžete využívať vzdialený mikrofón v triede. Môže byť pripnutý na tričku (zavesený na krku) blízko úst hovoriaceho, môže ho PZ/OZ držať v ruke a podľa potreby ho smerovať na hovoriacich spolužiakov v triede alebo môže byť položený uprostred skupinky, kde tvorí/pracuje dieťa s poruchou sluchu, aby sa zvýraznil iba hlas najbližších detí.

V prípade, ak je v triede iba jeden mikrofón a ten je umiestnený v prostriedku malej skupiny, je dôležité si uvedomiť, že mikrofón sníma hlasy detí v skupine a nesníma dodatočné pokyny PZ/OZ, ktorý stojí opodiaľ.

Na ľavej fotografii je mikrofónom strieborné „pero“, ktoré visí zavesené na čiernej šnúrke, na krku terénneho špeciálneho pedagóga. Na pravej fotografii je biely mikrofón pripnutý na bunde asistenta učiteľa. (Foto: vlastný zdroj)

Ak máte nastavený program, pri ktorom dieťa počúva primárne hlas PZ/OZ, je nutné si uvedomiť, že dieťa nepočuje odpovede alebo otázky ostatných detí. Preto je potrebné prerozprávať mu, čo sa pýtali alebo povedali ostatné deti. Ak by ste chceli, aby dieťa počulo nielen vás, ale aj deti okolo neho, tak foniater alebo technik musí v bezdrôtových technológiách nastaviť pomer hlasu PZ/OZ verus hlasu detí v triede (ak to model bezdrôtovej technológie, ktorú dieťa používa dovoľuje). V niektorých prípadoch si to PZ/OZ pomocou mobilnej aplikácie vie nastaviť aj sám. Poproste rodičov, aby vám ukázali, ako správne bezdrôtovú technológiu používať a pohovorte si s nimi o tom, či potrebujete pomôcť zabezpečiť úpravu pomeru.

Na čo dávať pozor pri používaní vzdialeného mikrofónu?

- Najprv skontrolujte, či dieťaťu funguje jeho základná kompenzačná pomôcka a až potom zapnite bezdrôtovú technológiu.
- Mikrofón umiestnite čo najbližšie k ústam. Zapnite vysielateľ a kým začnete hovoriť, chvíľu počkajte. Do mikrofónu nikdy nekričte.
- Ak hovoríte niečo, čo je cielene určené inému spolužiakovi alebo hovoríte s iným PZ/OZ, použite tzv. „mute button“, ktorý na určitú dobu preruší signál, no nevypne celý systém. Inak si dieťa s poruchou sluchu nechtiac vypočuje aj osobné konverzácie, ktoré nie sú určené jemu.
- Dajte pozor, aby ste počas hovorenia do mikrofónu nestáli vedľa niečoho hlučného (napríklad varnej kanvice, hučiaceho ventilátora alebo pri otvorenom okne). Mikrofón totiž okrem vášho hlasu môže nechtiac zachytiť aj hluk z prostredia.
- Mikrofón bezdrôtovej technológie je veľmi citlivý a zachytí všetky zvuky v jeho okolí, vrátane zvukov bižutérie alebo zvukov, ktoré sú spôsobené tým, že sa mikrofón otiera o oblečenie hovoriaceho. Tieto zvuky môžu byť pre dieťa veľmi nepríjemné. Ak PZ/OZ používajú mikrofón zavesený na krku, odporúčame im, aby si dočasne voľne visiacu bižutériu otočili dozadu na chrbát.
- Dajte pozor, aby ste papiermi alebo hračkou, ktorú držíte blízko hrude a ukazujete ju deťom, neštrngali o mikrofón. Aj tieto nepríjemné zvuky by sa prenášali dieťaťu s poruchou sluchu do kompenzačnej pomôcky.
- Uistite sa, že si pri čítaní knižky nezakrývate mikrofón bezdrôtovej technológie. Najmä, ak si dávate knižku bližšie k očiam, lebo práve nemáte okuliare po ruke. Vtedy si mikrofón zavesený na dlhšej šnúrke na krku nechtiac zakrývate samotnou knižkou.
- Používanie bezdrôtového systému znižuje výdrž batérie v kompenzačnej pomôcke, niekedy až na polovicu. Pamätajte, že v prípade, keď s dieťaťom v triede pravidelne využívate vzdialený mikrofón, budete potrebovať väčšie množstvo náhradných batérii/akumulátorov v zálohe. (Batéria môže mať stále dostatočný výkon na samostatnú funkciu načúvacieho prístroja/kochleárneho implantátu, no nemusí už stačiť na používanie bezdrôtových technológií).

Doteraz sme písali o individuálnych bezdrôtových technológiách, pretože vo väčšine zariadení je v triede iba jedno dieťa s poruchou sluchu. V prípade, že máte v spoločnej triede viaceré deti s poruchou sluchu, máte dve možnosti.

1. Ak deti používajú rovnakú bezdrôtovú technológiu, môžu sa aj viaceré pripojiť na ten istý mikrofón a vysielateľ (nemusíte mať kvôli každému z nich samostatný mikrofón).
2. Po obvode miestnosti môžete rozostavať súbor reproduktorov, ktoré umožňujú ozvučenie triedy (napr. **Phonak Roger DigiMaster**). Takéto riešenie je finančne náročné, no môže pomôcť sústrediť sa nielen deťom s poruchou sluchu, ale aj ich počujúcim rovesníkom. V zahraničí sa využíva väčšinou v špecializovaných triedach pre deti s poruchou sluchu alebo pri väčších miestnostiach a prednáškových halách.

Ako môže rodina alebo škola zaobstaráť bezdrôtovú technológiu?

Cena za kompletnú súpravu bezdrôtovej technológie (mikrofón, vysielateľ aj prijímač) sa môže v závislosti od druhu základnej kompenzačnej pomôcky pohybovať od niekoľko 100 do 2 000 eur.

- Podľa zákona č. 447/2008 o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov môžu rodičia za určitých podmienok získať príspevok na bezdrôtovú technológiu, ktorý však zďaleka nepokryje celú sumu. Príspevok je známy pod názvom „Špeciálne zariadenie na prenos zvuku – doplnkové zariadenie k načúvaciemu prístroju a nachádza sa pod číslom 25b (Opatrenie č.7/2009). Rodičia sa môžu informovať na Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej len „ÚPSVaR“) v mieste trvalého bydliska, či na príspevok majú nárok.
- Niektoré školy zakúpili bezdrôtovú technológiu z grantových financií.
- MŠ sú zriaďované a financované obcami/mestami zo sumy, ktorá je určená koeficientom na rozdeľovanie podielových daní (podľa nariadenia vlády SR č. 668/2004 Z. z o rozdeľovaní výnosu dane z príjmov územnej samosprávy v znení neskorších predpisov). Obec môže na financovanie nákladov na dieťa MŠ použiť zo svojho rozpočtu menšiu, ale aj väčšiu sumu, ako jej bola pridelená v rámci podielových daní. Obec teda môže rozhodnúť, že na dieťa s poruchou sluchu poskytne MŠ vyššiu sumu financií a tým pomôže vytvoriť lepšie podmienky na vzdelávanie dieťaťa. Vedenie materskej školy môže podľa § 6b zákona č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení v znení neskorších predpisov požiadať aj o účelové prostriedky na vzdelávanie predškôľakov, napríklad aj na kompenzačné pomôcky pre deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Bezdrôtová technológia je doplnok ku kompenzačnej pomôcke, ktorý napomáha vzdelávaniu predškôľáka.
- Je možné, že v blízkej budúcnosti bude môcť škola požiadať o dotácie na kompenzačné pomôcky pre žiaka s poruchou sluchu. V takom prípade odporúčame škole zakúpiť a používať paralelne dva mikrofóny (jeden, ktorý bude

mať učiteľ konštantne u seba a druhý, ktorý sa bude dávať do skupinky, keď v nej bude dieťa pracovať alebo bude kolovať po triede, podľa toho ako budú deti odpovedať).

Poznámka: Napriek tomu, že primárnou témou tejto príručky sú deti s poruchou sluchu, vzdialené mikrofóny (napr. Roger Focus) môžu byť pomocou aj pre počujúce deti, ktorých ruší v triede šum, a preto sa nevedia sústrediť na reč učiteľa (napr. deti s poruchou autistického spektra, deti s ADHD, deti s poruchami senzomotorickej integrácie).

10. Chráňte kompenzačnú pomôcku pred stratou

Padanie kompenzačnej pomôcky sa objavuje predovšetkým u detí raného veku s ťažkou poruchou sluchu, pretože ich prístroje sú zvyčajne väčšie a ušnica dieťaťa malá a ohybná. Väčšina detí si vie uvedomiť, keď im spadne prístroj z hlavy a začnú dospelému signalizovať, že im chýba. Niektoré deti si však pri zaujímavej hre nevšimnú, že o jeden prístroj prišli.

Pri celodennom používaní pomôcok preto môžu byť nápomocné šnúrky, čelenky alebo rôzne sponky do vlasov, ktoré pomáhajú udržať kompenzačné pomôcky na mieste (viď foto). Špeciálne pri mladších deťoch sú pedagógovia spokojnejší, ak má dieťa prichytenú kompenzačnú pomôcku o oblečenie, vlasy alebo ju má zapichnutú v čelenke. Hlavne u aktívnych detí, ktoré robia kotúle alebo sa vešajú hlavou dole z rôznych preliezačiek sú šnúrky/čelenky/sponky dobrou poistkou proti strate a zničeniu pomôcky.

Šnúrky (**Obr. 3**) sa zvyčajne na jednej strane pevne upevnia okolo tela načúvacích prístrojov/kochleárných implantátov dvoma plastovými uškami a na druhej pripnú štípcom o oblečenie.

Pozor, plastové ušká na šnúrkach nesmú prekryvať mikrofóny na pomôcke, aby nebránili prístupu zvuku do nich. V prípade kostných vibrátorov sa lanka prevlečú cez na to určené očko. Na druhej strane šnúrok/lanka je pripnutý štípec. Ten sa pripína k oblečeniu dieťaťa, čím sa zabezpečí, aby sa kompenzačná pomôcka nestratila, ak vypadne z ucha. Niektorí rodičia zväzujú vzadu šnúrky od načúvacích prístrojov tesne pri hlave dieťaťa gumičkou na zeleninu. To umožní udržať prístroje lepšie na mieste.

Sme si vedomé, že nie je v silách PZ/OZ, aby mal dieťa s poruchou sluchu neustále na očiach. Porozprávajte sa o tom otvorene s rodičmi a spýtajte sa ich, či sú si vedomí, že k strate prístrojov môže napriek vašej veľkej snahe dôjsť. Momentálne (máj 2023) nie je možné poistiť kompenzačné pomôcky proti strate alebo ich zničeniu. Pritom sú to veľmi drahé prístroje (od 500 do 8 000 Eur). Viacerí rodičia sa preto opakovane snažia o zmenu a oslovujú rôzne poisťovne.

Osvedčilo sa nám, ak učitelia oboznámia ostatné deti v zariadení s tým, ako vyzerá načúvací prístroj, kostný vibrátor alebo kochleárny implantát a prečo je pre dieťa s poruchou sluchu veľmi dôležitý. Je nutné deti inštruovať, aby vám ho hneď priniesli, keď ho na školskom dvore alebo na inom mieste nájdú, aby sa nestratil a vrátil čo najskôr majiteľovi.

Tip: Ak je náhodou jeden prístroj v oprave, rodičia by vám to mali ráno pri prijímaní dieťaťa do MŠ povedať. Môže sa stať, že si to hneď nevšimnete a chvíľku na to, ako dieťa prišlo do triedy budete v panike spolu s ostatnými deťmi hľadať „chýbajúci“ druhý prístroj.

3.2 Podpora odzerania a „vizualizácia“

„Vrúžanie stoličky, stola, šuchotanie papiera alebo vrečka, keď spolužiak jedol desiatu... to všetko sú zvuky, ktoré mi v škole vadili. Keď sa diali, tak som nepočula učiteľku, ani priateľku, ktorá stála hneď pri mne. Tieto zvuky mi vždy prehlušili reč hovoriaceho a ja som potom bola stratená. Vyštudovala som vysokú školu, no dodnes mi tieto zvuky vadia, pretože sa pri nich nedokážem dostatočne sústrediť na hovoriaceho. Napriek tomu, že s načúvacími prístrojmi veľmi dobre počujem (mám stredne ťažkú poruchu sluchu), tak v takýchto situáciách oveľa viac odzerám. Nemôžem sa spoliehať iba na to, čo počujem. Dlhé odzeranie však vedie k tomu, že sa oveľa rýchlejšie unavím.“

Táto podkapitola sa venuje odzeraniu a tomu, prečo je pre dieťa s poruchou sluchu dôležité. No chceme vás hneď na začiatku upozorniť, že odzeranie nie je ideálne a jediné riešenie. Ako to naznačila Věra Strnadová (2001) v názve svojej knihy *„Hádaj, čo hovorím alebo odzeranie je neisté umenie“*. Pre deti s poruchou sluchu je odzeranie dôležitým

doplnkom a každodenným cvičením v odzeraní sa prirodzene zlepšujú viac ako my, počujúci ľudia, ktorí na odzeranie nie sme odkázaní. No nikdy sa nemôžeme spoliehať na to, že sa naučia plne porozumieť reči iba na základe odzerania. Príklad, ktorý sme uviedli, má pomôcť pochopiť náročnosť odzerania a to, prečo dieťa musí mať na odzeranie vytvorené čo najlepšie podmienky. Zároveň poukazuje na to, že opakovanie vety, pokiaľ dieťa neporozumie na prvýkrát, pomáha porozumeniu. Rovnako zúženie témy, keď dieťa vie o čom rozprávame, mu pomôže porozumieť ešte rýchlejšie.

Jungwirthová (2015, s. 43) uvádza nasledujúci príklad, ktorý krásne demonštruje, aké je odzeranie náročné pre počujúcich študentov. *„Keď prednášam študentom na vyššej odbornej škole, robíme si spolu malý test odzerania. Postavím sa dopredu a bez hlasu artikulujem napríklad vetu „Kto inému jamu kope, sám do nej spadne“. Niekoľko študentov sa chytí hneď na prvý krát, väčšina nechápavo pozerá. Po druhom opakovaní sa počet tých, ktorí porozumeli zvýši najviac na jednu tretinu účastníkov. Potom prezradím, že ide o známe české príslovie. Už v tejto chvíli niektorí ďalší zdvihnú ruku s tým, že už vedia, ďalší porozumejú pri treťom opakovaní. Asi tretina ľudí sa nechytí ani po tomto „zúžení kontextu“, kedy som im možný výber viet obmedzila na niekoľko možných variant.“*

Dobré podmienky na počúvanie a odzeranie výrazne pomáhajú dieťaťu s poruchou sluchu komunikovať v počujúcom prostredí. Aké stratégie môžete použiť, aby dieťa s poruchou sluchu mohlo čo najlepšie odzerať?

1. Odzeranie - hlavné zásady

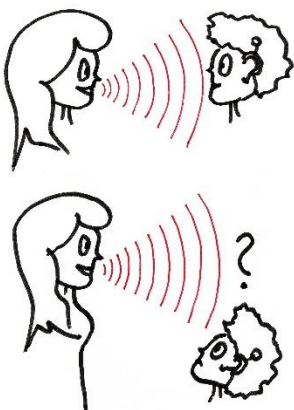
- 👁️ **Ak dieťaťu niečo individuálne vysvetľujete,** podíďte k nemu bližšie a čupnite si k nemu tak, aby ste mali tvár na úrovni jeho očí.
- 👁️ **Ak dávate pokyny všetkým deťom, udržujte s dieťaťom s poruchou sluchu pravidelný očný kontakt,** aby ste sa uistili, že máte stále jeho pozornosť, že vás počúva a sleduje.
- 👁️ **Vysvetľujte učivo iba vtedy, keď sa dívate priamo na deti.** Ak napríklad prikladáte veci na tabuľu alebo ukazujete niečo na interaktívnej tabuli, prestaňte rozprávať a pokračujte až vtedy, keď s deťmi opäť nadviazete očný kontakt. Ak by ste vysvetľovali učivo počas toho, ako ste k dieťaťu s poruchou sluchu otočení chrbtom, dieťa nemôže odzerať.
- 👁️ **Uistite sa, že sú vaše ústa a tvár dobre osvetlené.** Ak na dieťa hovoríte, pamätajte na to, aby za vami nebolo okno, slnko, svetlo. Ako vidíte na tejto fotografii, ak je svetlo za vami príliš silné, tak bude vaša tvár úplne tmavá a dieťa nebude schopné odzerať z vašich úst. Vždy, keď je to možné, otočte sa tak, aby slnečné svetlo alebo svetlo z lampy dopadalo na vašu tvár spredu.
- 👁️ **Počas rozprávania používajte prirodzenú mimiku a gestá, ktoré súvisia s tým, čo hovoríte.** Napríklad, keď hovoríte o niečom smutnom, tvárte sa smutne, ak deťom hovoríte, že ste nahnevaní, tak by mal váš výraz tváre vyjadrovať hnev. Malé deti s poruchou sluchu si často domýšľajú čo bolo povedané na základe neverbálneho správania ľudí.

- 👁️ **Hovorte prirodzeným tempom, výslovnosť nepreháňajte, ani nekričte.** Ak má dieťa dobre nastavené kompenzačné pomôcky, mala by mu stačiť bežná hlasitosť vašej reči. Vyhnite sa kričaniu a výraznému spomaleniu, obraz slov na vašich perách vtedy vyzerá inak ako pri bežnej reči a dieťa ich preto nevie rozpoznať.
- 👁️ **Počas rozprávania si nedávajte pred ústa ruky alebo predmety.**
- 👁️ **Pri vysvetľovaní sedzte alebo stojte. Nehýbte sa.** Odzeranie je náročné, ak ste v pohybe. Okrem toho, ak sa hýbete, vaša vzdialenosť sa od dieťaťa s poruchou sluchu zväčšuje a preto je pre neho náročnejšie zachytiť vašu reč sluchom.

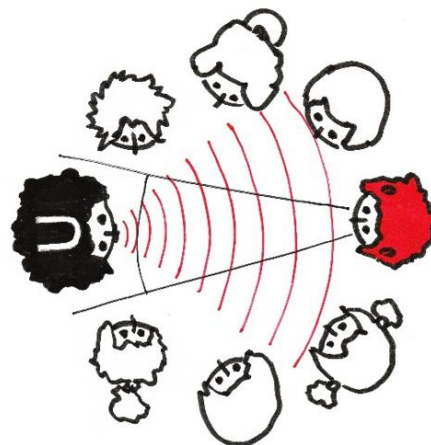
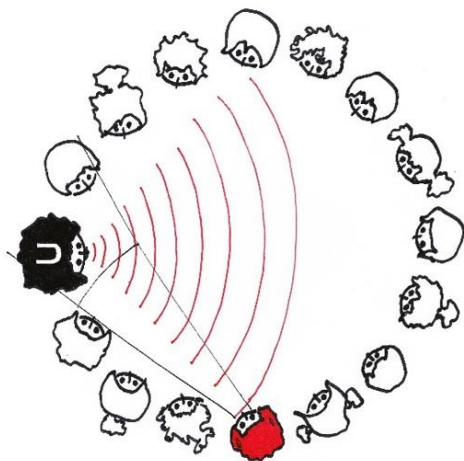
2. Odzeranie pri stolčekoch

- 👁️ Ak sedíte s deťmi spolu za stolmi, **posadzte dieťa s poruchou sluchu tak, aby sedelo priamo oproti vám.** Vtedy bude mať neustále dobrý výhľad na vašu tvár a zároveň bude sedieť dostatočne blízko na to, aby dobre počulo (do 2 metrov). Ak to nie je možné, posadzte ho tak, aby bolo blízko a stále na vás dobre videlo.

3. Odzeranie v (pol)kruhu

- 👁️ Ak máte v triede veľa detí a sedíte s nimi počas spoločných aktivít (napr. počas ranného kruhu alebo cvičenia) vo veľkom **pol/kruhu (ľavý obrázok)**, **umiestnite dieťa s poruchou sluchu dve až tri miesta od Vás (cca 90 stupňový uhol)**. Ak by totiž dieťa sedelo priamo vedľa vás, bude síce výborne počuť, ale s veľkou pravdepodobnosťou nebude môcť dobre odzerať.
- 👁️ Ak máte v triede málo detí a sedíte s nimi počas spoločných aktivít v malom **pol/kruhu (pravý obrázok)**, **dieťa môžete umiestniť aj naproti Vám**. Z takéhoto miesta dieťa s poruchou sluchu dobre odzera aj počuje.

4. Odzeranie a získanie zrakovej pozornosti počas voľnej hry

- 👁️ **Ak chcete zmeniť aktivitu, použite zvukový signál** (zvukový signál samozrejme používajte iba v prípade, že ste si istí, že dieťa signál spoľahlivo sluchom rozozná). Keďže deti s poruchou sluchu väčšinou horšie počujú vysoké tóny ako hlboké, použite radšej bubienok namiesto zvončeka.
- 👁️ **Následne zdvihnite ruku alebo použite iný vizuálny signál**, na ktorom ste sa s deťmi vopred dohodli. (Tento signál môže pomôcť všetkým deťom v triede sústrediť sa na to, čo povie.)
- 👁️ **Vyhľadajte zrakom dieťa s poruchou sluchu**, počkajte chvíľku, či dohodnutý signál zachytilo a začalo vás sledovať zrakom.
- 👁️ **Keď vidíte, že dieťa nereaguje, oslovte ho menom**, znova zopakujte signál a počkajte, kým sa na vás pozrie a začne venovať pozornosť tomu, že rozprávate.
- 👁️ **Ak vidíte, že dieťa nereaguje** na vyššie uvedené stratégie, napríklad preto, že ste v hlučnom prostredí, **podíďte k nemu bližšie a upozornite ho na začiatok komunikácie jemným chytením za rameno** alebo iným dotykom. Pomôcť môže aj to, že si k nemu čupnete tak, aby ste mali tvár na úrovni jeho očí.

5. Odzeranie v skupine

Od dieťaťa s poruchou sluchu sa očakáva, že sa obzrie a odzrie, čo hovoria jeho spolužiaci, pretože aj ich výpovede prinášajú veľa nových a zaujímavých informácií. Niekedy sa však počujúce deti striedajú v odpovediach alebo diskusii tak rýchlo, že dieťa s poruchou sluchu nestíha odzerať. Čo mu vtedy môže pomôcť pri odzeraní?

- 👁️ Upozornite dieťa s poruchou sluchu na toho, kto práve hovorí, **ukázaním alebo pomenovaním**, aby stíhalo sledovať dianie v triede.
- 👁️ **Podávajte si hračku**, iba ten, kto má hračku v ruke, môže hovoriť.
- 👁️ **Vedzte ostatné deti k tomu, aby aj oni s dieťaťom s poruchou sluchu udržiavali zrakový kontakt** počas toho, ako na neho hovoria.

6. Odzeranie v jedálni

- 👁️ **Počas jedenia** usádzajte dieťa tak, aby na vás zo svojej stoličky **mohlo dobre vidieť**. Akustika v jedálni je náročná, zvyčajne je tam veľká ozvena a preto dieťa v jedálni menej rozumie. Ak sa napríklad na obede pýtate detí, či si ešte prosia doliať vodu, získajte si najprv zrakovú pozornosť dieťaťa s poruchou sluchu, aby mohlo odzerať a až potom sa detí pýtajte. Ak dieťa nerozumelo, podíďte k nemu bližšie a opýtajte sa ho ešte raz.

7. Vizualizácia a zážitkové učenie

- 👁️ Ak čítate alebo ukazujete deťom obrázky v knižke, držte knižku na úrovni hrudníka, aby vám nezakrývala ústa a tvár.
- 👁️ Jasne ukazujte na predmety alebo veľké obrázky, o ktorých hovoríte. Pri vyučovaní v čo najväčšej miere učivo vizualizujte, používajte multimediálny materiál a zážitkové učenie. Dlhý výklad alebo veľa verbálnych inštrukcií preťažuje nielen dieťa s poruchou sluchu, ale aj ostatné počujúce deti.
- 👁️ Deťom s poruchou sluchu, hlavne deťom s oslabeným porozumením, často pomáha, ak majú základný režim dňa zobrazený v obrázkoch. Ukážte na obrázok vždy pred tým, ako sa zmení aktivita.

3.3 Podpora cez poskytnutie väčšieho časového priestoru

Deti vo všeobecnosti potrebujú väčší čas na spracovanie nových informácií. Pre deti s poruchou sluchu to platí dvojnásobne.

- Ak sa dieťaťa niečo opýtate, dajte mu 10 sekúnd, aby si sformulovalo odpoveď, pripravilo všetky vhodné slová v správnom poradí a až potom odpoveď vyslovilo.
- Počítajte s tým, že dieťa bude potrebovať väčší časový priestor na učenie sa nových pojmov, básničiek, pesničiek a i.

3.4 Rozvoj komunikačných zručností

Pre rozvoj komunikačných schopností každého dieťaťa je najdôležitejšie začať čo najskôr funkčne komunikovať s ľuďmi okolo seba. Deti s poruchou sluchu nie sú výnimkou. Odlišné sú iba metódy a prostriedky, ktoré pri komunikácii s nimi v domácom i školskom prostredí používame. Aby sa čo najviac detí s poruchou sluchu mohlo vzdelávať medzi počujúcimi rovesníkmi, je dôležité vedieť, že im v tom pomáhajú rôzne formy komunikácie. Niektoré deti komunikujú hovorenou rečou na úrovni počujúcich detí, iné s hovorenou rečou ešte len začínajú a dopĺňajú ju posunkami. Ďalšie deti komunikujú primárne posunkami a potrebujú asistenta na to, aby sa vytvoril most medzi nimi, vami a počujúcimi hovoriacimi deťmi. V neposlednom rade je tu skupina detí s poruchou sluchu, ktorým pomáha komunikácia na predmetovej úrovni alebo obrázkový/kartičkový systém, pretože hovorený jazyk nepoužívajú vôbec. Aj takéto deti potrebujú v bežnej triede asistenta.

Čo je nápomocné deťom s poruchou sluchu na začiatku ich komunikačných pokusov?

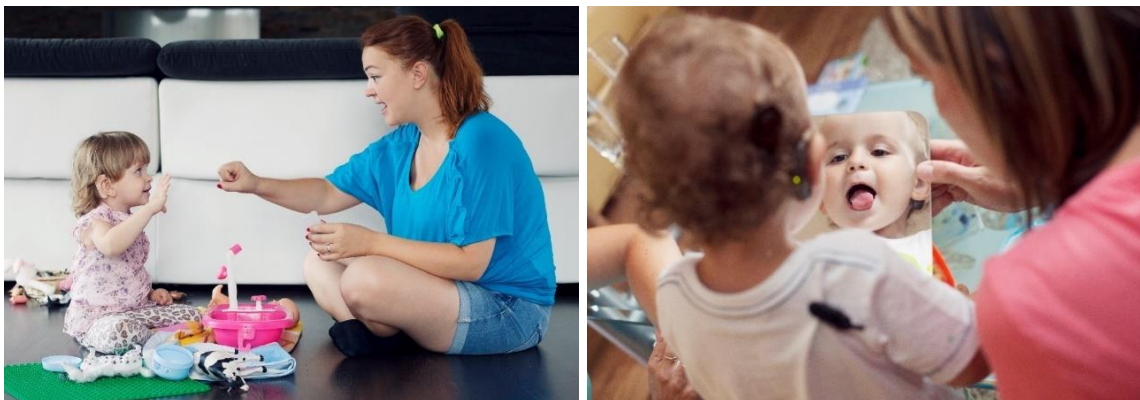
- **Hovorená reč**, ktorá je jednoduchá, jasná a na úrovni porozumenia dieťaťa.
- **Gestá**, ktoré budú ladiť s hovoreným slovom.
- **Výrazná mimika a pantomíma**, ktorá bude ladiť s hovoreným slovom.
- **Kontaktné posunkovanie**, štandardizované posunky, ktoré dopĺňajú hovorenú reč učiteľa/rodiča.
- **Prirodzený posunkový jazyk**, ktorý má inú gramatiku ako je gramatika slovenčiny. Najčastejšie ho používajú nepočujúce deti nepočujúcich rodičov.
- **Obrázky, fotky, grafika, symboly, emočné karty**, všetko čo podporuje komunikáciu.
- **Predmety a hračky** ktoré, reprezentujú ľudí, zvieratá, jedlo a umožňujú lepšie pochopiť aktivity.
- **Používanie komunikačných stratégií**, ktoré nám umožnia hovoriť o tom, čo dieťa robí, vidí, počuje, ako sa v danom momente cíti.

3.4.1 Rozvoj reči a jednoduché komunikačné stratégie

Hlavnú zodpovednosť za vývin reči nesie rodič, no nasledujúce stratégie sa nám osvedčili nielen v domácom, ale aj školskom prostredí. Čím väčší počet detí v triede máte, tým je menšia možnosť nájsť si čas na intenzívnejšiu podporu jazyka a komunikácie dieťaťa s poruchou sluchu. Napriek tomu by sme vás chceli povzbudiť, aby ste nasledovné stratégie využívali tak často, ako je to možné. Osvedčili sa nielen pri deťoch s poruchou sluchu, ale aj u detí s rizikovým vývinom reči.

- **Získajte si pozornosť dieťaťa** napríklad tým, že sa znížite na úroveň jeho očí, jemne ho poklepte po ramene, poštekajte, jemne zamávate svojou rukou pred jeho tvárou, zasvietite a zhasnete svetlo niekoľko krát rýchlo za sebou.
- **Vyhňte sa rušivým vplyvom prostredia.** Vypnite rádio, projektor, zvuky na pozadí. Uistite sa, že je vaša tvár dobre osvetlená a dieťa na ňu dobre vidí.
- **Buďte expresívni.** Podobne ako pri počujúcich deťoch použite svoje telo, intonáciu aj tvár na to, aby dieťa s poruchou sluchu pochopilo, čo chcete slovami vyjadriť. Zmraštené obočie, prísny hlas a vystretý ukazovák zjavne dieťaťu napovedia, že má s činnosťou prestať. Naopak úsmev, pokývanie hlavou alebo povzbudivé gestá ho k pokračovaniu priamo vyzývajú.
- **Majte voľné ruky,** aby ste v prípade potreby mohli na vec ukázať alebo použiť gesto.
- Pri hovorení s najmladšími deťmi používajte prirodzené gestá. Naučte sa od rodičov zopár základných posunkov, ak ich dieťa ešte používa. Prirodzené gestá a posunky pomáhajú deťom s poruchou sluchu nielen pochopiť informáciu, ale sa aj funkčne vyjadriť. Deti sú menej frustrované, keď vidia, že ste im na prvýkrát porozumeli a nemusia viackrát opakovať, čo od vás chcú, keďže ešte nedokážu zrozumiteľne komunikovať. Napríklad pohyb rukou, ktorý vyjadruje slovo „jesť“, je ľahšie vykonateľný ako zreteľné vyslovenie slova „jesť“. Používanie gest a základných posunkov „na rozbeh“ pomáha nielen najmladším deťom s poruchou sluchu, ale aj starším deťom, ktoré boli neskoro kompenzované a majú výrazne oneskorený vývin reči.

Ak máte v triede dieťa, ktoré má slabé komunikačné zručnosti a máte pocit, že by mu mohli posunky dočasne pomôcť vyjadriť sa, prečítajte si kapitolu „Posunkovať alebo neposunkovať“ v knihe Máme dieťa s poruchou sluchu 2 (Hovorková a spol., 2017). Tam sa dozviete viac o tom, ako zladiť hovorenú reč spolu s posunkami. Zároveň si môžete zdarma stiahnuť mobilnú aplikáciu „Posunkuj HRAvo“ (3 verzie – slová, vety, pexeso) alebo sa naučiť základné posunky z www.posunky.sk alebo <https://infosluch.sk/posunkovy-jazyk/slovník/>.

- **Napodobňujte a opakujte.** Podporte pokusy dieťaťa o napodobňovanie a opakovanie zvukov. Ak dieťa povie „Brm brm“, zopakujte „brm“ a doplňte „Auto robí brm“. Ak si dieťa ťapká po stole, ťapkajte si tiež. Ak sa začne točiť, zatočte sa s ním. Ak sa zaškerí, urobte to aj vy. Takto sa dieťa krok za krokom naučí, že imitovanie je zábava a počas imitácie sociálnej hry si nevedomky posilní zručnosti, ktoré potrebuje pri imitácii reči.
- **Reagujte na zvukové a fyzické prejavy dieťaťa v ranom veku s poruchou sluchu.** Pohľad, naklonenie tela, otočenie hlavy, mimika, ukázanie prstom, týmito spôsobmi dieťa s poruchou sluchu v ranom veku komunikuje. Ak dieťa vidí, že na jeho pokusy o komunikáciu zareagujete, naučí sa dôverovať vám aj sebe.
- **Vymieňajte sa!** Pri každom rozhovore si s ľuďmi vymieňame úlohy, chvíľu hovoríme my a chvíľu zase čakáme a počúvame ich. Dieťa už vie, že keď zaplače alebo ukáže na niečo prstom, tak sa k nemu obrátite a zareagujete.
- Výmena je výborná príležitosť na podporu hravej komunikácie už s najmladšími deťmi s poruchou sluchu. V MŠ sa môžete vymieňať pri hrkaní, výskaní, hádzaní lopty alebo búchaní na bubon. Ako na to? Jednoducho. Nechajte dieťa zahrkať a hneď nato povedzte: „Teraz ja“ a zahrkajte tiež. Pokračujte tým, že dáte dieťaťu najavo, že prišla jeho chvíľa. Tak mu ukážete, že teraz vy čakáte, aby pokračovalo v hrkaní zase ono. Ukážte preto na neho prstom a povedzte: „Teraz ty.“
- **Počas voľnej hry alebo čítania knižky sledujte spontánny záujem dieťaťa. Nenúťte ho, aby sledovalo to, o čo máte záujem vy.** Ak dieťa na prechádzke napríklad ukazuje na psa, nepokračujte v rozhovore o tom, že ste pred chvíľou videli smetiarske auto. Rozprávajte sa v tom momente o farbe a veľkosti psa, hlasitom štekaní, či sa pes dieťaťu páči a ako vysoko skáče. Ak sa dieťaťu v danom momente páči hojdanie, hovorte o tom, čo je vysoko a čo nízko, o deťoch, ktoré čakajú na hojdačku, zaspievajte mu pesničku „Hojda hojda,

spadla mačka z pôjda...“. Dieťa s poruchou sluchu bude mať väčšiu šancu porozumieť tomu, čo mu hovoríte, ak budete hovoriť o tom, čo práve zaujíma jeho.

- **Komentujte všetko, čo s dieťaťom robíte, čo dieťa vidí, čo ho zaujíma.** Opísať slovami môžete aj to, ako sa dieťa cíti, či je smutné, nahnevané alebo veselé. Predstavte si komentátora v rádiu, ktorý komentuje každý jeden pohyb na ihrisku. Hovorte podobne. Pri hraní sa na krájanie zeleniny môžete napríklad povedať: *„Zoberieme si nožík. Šmyk, šmyk. Táááák, už sa to podarilo. Odkrojila si mrkvu.“* Pri obliekaní zase: *„Nejde to. Ešte to skúsime. Jedna ruka a teraz druhá. Šup. A už je vonku.“* Keď vidíte dieťa zívať, môžete povedať: *„Vidím, že si unavený. Chceš ísť spinkať.“*
- **Pomenúvajte veci, činnosti a ľudí jednoduchými, veku primeranými slovami a vetami.** Hlavnou zásadou pri malých deťoch s poruchou sluchu, ktoré sa ešte len učia komunikovať je používať iba krátke a gramaticky správne vety. Odporúča sa hovoriť pomalšie a zreteľne, tak, aby ste boli vždy o jeden krok (slovo) dopredu pred dieťaťom. Ak napríklad dieťa povie jednoslovnú vetu *„Lopta.“*, vy by ste mu mali odmodelovať dvojslovnú *„Máš loptu.“*, maximálne trojslovnú vetu *„Kde je lopta?“* *„Ach, lopta spadla.“*
- **U mladších detí s poruchou sluchu je dobré vyhýbať sa dlhým vetám** pretože zvyčajne majú oslabenú sluchovú pamäť aj sluchovú pozornosť. V prúde reči sa im jednotlivé slová zlejú, deti nevedia, čo od nich chcete a rýchlo začnú strácať pozornosť. Ak je pokyn dlhý, pamätajú si z neho buď začiatok alebo koniec.
- **Interpretujte.** Všímajte si verbálne aj neverbálne prejavy dieťaťa s poruchou sluchu. Ak napríklad dieťa v MŠ sedí na stoličke a uvidí fľašu, môže sa začať mrviť, natáhať sa za fľaškou, aby si získalo vašu pozornosť, prípadne sa pozerá raz na vás a raz na fľašu. To všetko sú pokusy o komunikáciu. Jeho zámer je jasný, chce fľašu. Môžete mu preto napríklad povedať: *„Ááááách, ty chceš fľašu. Tu je.“* Týmto spôsobom ho učíte nové slová v situácii, ktorá je pre neho v danom momente zrozumiteľná a motivujúca.
- Podporte dieťa v tom, aby si aktívne zvukom, gestom, slovom alebo posunkom vyžiadalo, čo potrebuje. Pri pozorovaní detí s poruchou sluchu v MŠ sme si všimli, že PZ/OZ sa v krátkom čase naučia intuitívne rozoznať, čo od nich dieťa potrebuje. Problém vidíme v tom, že hneď zareagujú na zamrknutie alebo ukázanie prstom a dieťaťu danú vec podajú. To aj v prípade, že doma dieťa používa ďaleko vyššiu úroveň komunikácie. Deti sa veľmi rýchlo sa naučia, že im „hmkanie“ postačí na dosiahnutie želaného a preto sa o nič viac nesnažia. Ved' načo by sa aj namáhali, keď nemusia. Porozprávajte sa

s rodičmi na akej komunikačnej úrovni ich dieťa je, napr. nech vám prinesú videonahrávky, ktoré zachytávajú, ako s dieťaťom doma komunikujú. Možno budete prekvapení, že komunikačné zručnosti, ktoré dieťa využíva doma, sú ďaleko väčšie ako tie, čo používa v MŠ. Ak je to tak, dožadujte sa vyššej úrovne komunikácie aj v MŠ. Na otázku ako na to odpovie nasledujúci odstavec.

- **Modelujte správnu zvukovú podobu slova alebo správnu gramatiku vety.** Rozširujte, čo sa vám dieťa snaží povedať. Opakovane vyzvite dieťa, aby vám povedalo, čo potrebuje. Ak to v danom momente nevie urobiť samo, odmodelujte mu, ako to má povedať alebo zaposunkovať. Pri posunkoch alebo gestách mu môžete pomôcť urobiť pohyb aj s jeho rukami, musí však byť samo aktívne. Ako sme sa už vyššie zmienili, zlaté pravidlo je: dĺžka odmodelovanej vety by mala byť o jedno až dve slová dlhšia ako to, čo dieťa hovorí samo.
 - Ak dieťa zatiaľ nerozpráva, pozerá sa na pohár a ukazuje na ústa, môžete ho povzbudiť, aby ukázalo aspoň dvojité gesto alebo zaposunkovalo vetu „Piť vodu“ napríklad tým, že sa usmejete a povie, „Rozumiem. Chceš piť. Ale pekne mi to ukáž (zaposunkuj) Chcem piť. Prosím piť.“ Ak dieťa prikývne na otázku, či chce kocku, tak mu v priamej reči povedzte: „Áno, chcem. Chcem kocku.“ Priamou rečou mu modelujete to, čo by malo povedať, ak by už vedelo hovoriť. Gestá/posunky mu preveďte a zároveň pri tom rozprávajte. Kým mu požadovanú vec dáte, láskavo ho niekoľkokrát povzbudte, aby vetu alebo aspoň jedno slovo po vás zopakovalo. No príliš na neho nevyvíjajte nátlak, aby nedošlo k jeho frustrácii.
 - Ak dieťa vie hovoriť, no napriek tomu v MŠ používa iba gestá, môžete povedať. „Rozumiem. Chceš piť. Ale nepočula som ťa“. Ukážte si pri tom na ucho a povedzte „Povedz mi nahlas - „Piť. Chcem piť“. Ak sa to dieťaťu podarí, veľmi ho pochváľte „Krásne si povedal „chcem piť“, páči sa mi tvoj hlas.“ a nalejte mu tretinu pohára, nie celý. Prečo trochu? Lebo v prípade, že je dieťa smädné, tak bude motivované znova prísť a žiadať o vodu.
 - Ak dieťa povie „Mm“ pri pohľade na prichádzajúci mamu, tak sa usmejte a povedzte: „Áno, mama. Mama prišla.“ Slovo mama môžete jemne zdôrazniť.
 - Ak dieťa príde a ukazuje vám prstom na plačúceho kamaráta a povie „Juju“ a pripojí k slovu Juju posunok znázorňujúci plač, povedať môžete „Jurko plače“.
 - Ak dieťa slovo alebo vetu vysloví chybne, predveďte mu, ako to má

znieť správne. Robte to tak, že dané slovo alebo vetu po ňom zopakujete, ale tentoraz bez chyby. Ak dieťa s nedokonalou výslovnosťou hovorí „Haha hije Julia“ a vy viete o čo ide, pretože danú situáciu vidíte, najprv správne odmodelujte „Áno, Hana bije Jurka“ a až potom chodíte situáciu vyriešiť.

- Ak dieťa použije nesprávne gramatiku napr. „Búcham palicom“, môžete povedať „Vidím, búchaš palicou“ alebo zoberte **jeho** ukazovák, namierte ho na neho a odmodelujte „Búcham paliCOU“. Chybnú koncovku jemne zdôraznite.
- Motivujte dieťa k opakovaniu po vás. No nikdy ho nenúťte nasilu zopakovať slovo alebo posunok správne, ak nechce. Zároveň sa vyhýbajte negatívnym komentárom „Nehovoriš správne. Zle si to povedal.“. Ak dieťa bude zažívať opakovaný pocit neúspechu, môže sa stať, že sa hovorenia zľakne a nebude chcieť s vami v MŠ komunikovať vôbec.
- Úplne rovnako to urobte aj v prípade posunkov. Ak dieťa zaposunkuje „detský posunok“, ktorý vyzerá inak ako tradičný posunok, ukážte mu, že ste mu porozumeli. Vy však na odpoveď použijete správny posunok.
- **Ak chcete, aby si dieťa osvojilo nové slovo, používajte ho v rôznych spojeniach.** „To je PES. PES je malý. PES robí hav-hav. PES ide s tetou na prechádzku.“ alebo „POHÁR sa rozbil. Malý POHÁR je tvoj. Veľký POHÁR môj. Z POHÁRA pijeme.“ Môžete používať rôzne kombinácie slov, no dôraz dávajte na to slovo, ktoré chcete dieťa naučiť.
- **Čakajte** na reakciu dieťaťa, kým napočítate do 10. Nechajte mu priestor a čas na to, aby mohlo na vaše podnety zareagovať. Dieťa s poruchou sluchu potrebuje oveľa viac času na prejavenie sa, ako si počujúci ľudia myslia. **Buďte preto trpezliví a neodpovedajte hneď za neho.**
- **Robte si s deťmi sluchové a rečové „prechádzky“.** Hľadajte spolu s nimi zvuky, ktoré sú prirodzené pre vašu triedu a jej okolie. Ak nejaké nájdete, cielene upozorníte dieťa s poruchou sluchu na ne tým, že ukážete na svoje ucho a poviete „Počujem, že v kúpeľni tečie voda.“, „Pozri, okno. Ťuk ťuk ťuk, robíme na okno.“ Zároveň počas prechádzky vonku pomenovávajú zvuky, ktoré náhodne započujete „Počujem, že tam je sanitka.“

- Rečové prechádzky zase rozširujú slovnú zásobu o slová pomenúvajúce predmety, ktoré dieťa každodenne vidí okolo seba, napríklad „ÁÁÁ aha! Tu je kvetinka. Ovoňaj ju. Hmmmm, ale vonia. Hapčí!!!“. Podobne môžete pomenovávať nielen reálne predmety, ale aj obrázky v knižke, na ktoré vy alebo dieťa ukazujete prstom.
- **Vytvárajte denné rituály (rutiny).** Rituály sú výbornou príležitosťou pre dieťa s poruchou sluchu počuť MNOHOKRÁT za deň tie isté slová v rovnakých (ale aj v nových) súvislostiach. Opakovanie tých istých slov a viet pri rovnakých činnostiach pomáha dieťaťu porozumieť im. Rituálom pritom môže byť napríklad umývanie rúk, príprava do jedálne, alebo hra, ktorú opakovane s dieťaťom hráte a má ju rado, napríklad uspávanie bábiky alebo fúkanie bubliniek vo vani. Podrobne sa venujeme rituálom v knihe Máme dieťa s poruchou sluchu 2 v kapitole Rutiny a prirodzené prostredie (Hovorková a spol., 2017).
- **Opakujte „donekonečna“ tie isté slová, gestá, posunky.** Každé dieťa je iné. Niektoré dieťa potrebuje počuť slovo párkrát, iné aj tisíckrát, aby sa ho naučilo. O to ťažšie to majú deti s poruchou sluchu, hlavne deti s ťažšími poruchami sluchu. Počas dňa im častejšie unikajú slová a vety, ktoré vyslovia spolužiaci hrajúci sa opodiaľ, rodičia vo vedľajšej miestnosti, hlásateľ v rádiu alebo televízii. Tak majú obmedzenú schopnosť rozširovať si slovnú zásobu cez tzv. neumyselnú pozornosť. To môže spôsobiť, že majú menšie vedomosti o svete okolo nich aj menšiu slovnú zásobu. Keďže sa ich počujúci rovesníci dostanú k novým slovám častejšie, zapamätajú si ich skôr. Deti s poruchou sluchu potrebujú náhradu namiesto učenia sa jazyku počas mimovoľnej pozornosti. Preto je veľmi dôležité, aby sme im každodenne, **cielené a pravidelne pomenovávali** veci, činnosti a ľudí, ktoré môže bezprostredne pozorovať.
- **Pri vysvetľovaní využívajte čo najviac hračiek a názorných pomôcok.** Dieťa s poruchou sluchu môže mať oveľa menšiu slovnú zásobu ako ostatné deti v triede. To ale neznamená, že sa nové slová nemôže naučiť. Ak pri vysvetľovaní novej témy použijete slová, ktorým dieťa ešte nerozumie, využívajte čo najviac názorných pomôcok (reálne predmety, bábky, hračky, fotografie, interaktívnu tabuľu alebo krátke videá na youtube).

Mnohé stratégie a tipy, o ktorých sme sa v tejto kapitole zmienili, sú podrobne rozpísané vo vynikajúcej knihe s názvom **Kniha o detskej reči** od Horňárovej, Kapalkovej a Mikulajovej (2005). Napriek tomu, že kniha je určená predovšetkým rodičom počujúcich detí, aj pre učiteľov/vychovávateľov detí s poruchou sluchu ponúka množstvo skvelých nápadov a príkladov, ako rozvíjať reč dieťaťa v ranom veku.

3.4.2 Rozvoj reči a zážitková knižka - denník

Odporúčame pre PZ MŠ vytvoriť denníček, tzv. zážitkovú knižku. Do nej si môžu každý deň troma vetami zaznamenávať dôležité udalosti/zaujímavosti z daného dňa. Tak sa k nim môže rodič s dieťaťom v domácom prostredí vrátiť. Denníček je však obojsmerný, podobne ako PZ, aj rodičia môžu napísať každý večer do denníčka, čo zaujímavé s dieťaťom v daný deň robili, rozprávali, jedli, objavili. Na to, ideálne ráno, môže nadviazať PZ v MŠ. Takýto denníček sa veľmi osvedčil pri nadviazaní vzťahu aj podpore rečového vývinu dieťaťa hlavne na začiatku zaškolenia, kým sa dieťa nevie vyjadriť spontánne. Dlhodobejšie sa však môže využívať u detí s výrazne oneskoreným vývinom reči, pretože pomáha PZ pochopiť, čo im dieťa chce povedať.

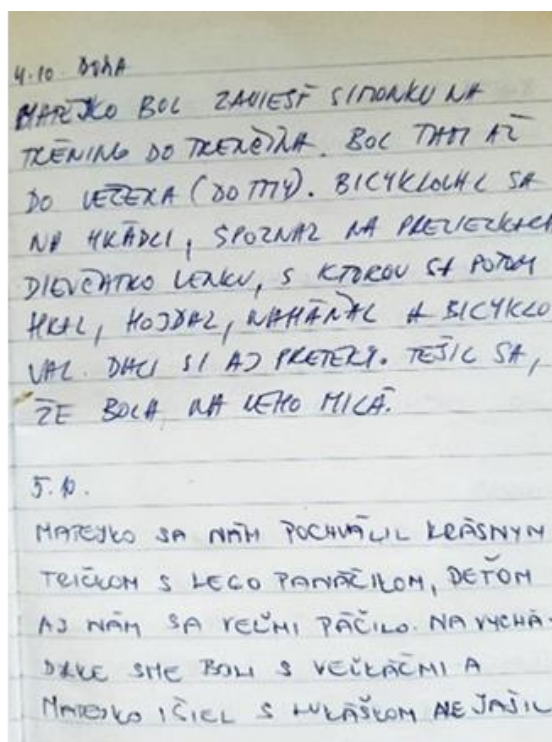
Deti s poruchou sluchu potrebujú oveľa viac ako počujúce deti napočúvať prirodzenú reč, gramatiku našej reči a komentovanie situácií. Ak sa nájde správny kompromis medzi spoločnou hrou detí a individuálnou, PZ komentovanou aktivitou, dieťaťu s poruchou sluchu to môže byť veľmi prospešné. Krátke niekoľko minútové individuálne rozhovory o denníku či obrázku, ktorý dieťa práve kreslí alebo krátke debaty počas prechádzky, sú pre neho pri rozvoji jazyka veľmi dôležité. Ak je to možné, vyčleňte si na rozhovor s dieťaťom s poruchou sluchu každý deň aspoň malý časový priestor. Pomôže mu to rozvíjať pasívnu aj aktívnu slovnú zásobu, precvičí si sluch.

Tvorbe denníka sa vo svojej knihe podrobne venovala Jungwirthová (2015), toto sú jej návrhy:

- Denník môže byť A5 zošit bez linajok, ktorý má tvrdý obal, aby sa ľahko nezničil.
- Príklad zápisu PZ: „Hrali sme sa na semafor a Lukáško sa hlavou zrazil s Dávidom.“

- Osvedčilo sa, ak PZ na zadnú stranu denníka zapisovali slová, ktorým dieťa počas dňa neporozumelo. Rodičia doma zvykli zaznačiť tie, ktoré si dieťa postupne osvojilo.
- Pre rodičov je veľkým povzbudením, keď vidia v denníku zapísané o čom dieťa v MŠ rozprávalo a čomu PZ rozumeli. Napr.: *Štěpánek nám dnes povedal „S dedkom trolejbus“ a my sme mu rozumeli.*
- Je nápomocné, ak PZ niekoľko dní dopredu zapíše do denníka ďalšiu tému týždňa a s ňou spojenú novú slovnú zásobu (napríklad vymenujú rastliny, o ktorých sa budú deti učiť). Rodičia s dieťaťom si tieto slová hravým spôsobom doma dopredu preberú. V MŠ tak dieťaťa nové pojmy ľahšie započuje a vybaví sa mu, ak ich už pozná.
- Rodičia môžu do denníka zapísať, ktorým otázkam dieťa rozumie (kde, kto, prečo) a ktoré ešte doma precvičujú. PZ môže tiež tieto otázky počas hry priebežne precvičovať a dať rodičovi spätnú väzbu.
- Do denníka sa môžu nalepiť aj fotografie detí z triedy s ich menami a značkami na skrinkách, aby si ich dieťa s poruchou sluchu mohlo doma s rodičmi opakovane utvrdzovať. Niektoré deti majú ťažkosti so zapamätaním mien, keďže im pri väčšej vzdialenosti a šume mená častejšie uniknú. Prípadne si ich kvôli šumu zapamätali skreslene. Doma sa rodičia môžu dieťaťa pýtať, s kým sa dnes hralo, sedelo pri obede alebo kráčalo na prechádzke, čo robil jeho obľúbený priateľ, prípadne koho narodeniny v daný deň oslavovali atď.
- Osvedčilo sa, keď do denníka PZ zaznamenáva aj plánované zmeny režimu, napríklad to, že pôjdu zajtra na výlet k hasičom, aby rodičia mohli dieťa na zmenu dopredu pripraviť.

Iva Jungwirthová (2015) odporúča, aby deti ráno prichádzali do MŠ skôr. Stihnú sa pohrať a socializovať predtým, ako začne samotné „učenie“. No nielen to. Ráno je menej detí a PZ majú s dieťaťom viac času o denníku porozprávať. Ideálne je, keď rodičia dajú dieťaťu denník do ruky ešte v šatni, aby ho mohlo hneď pri stretnutí ukázať PZ. Ak má dieťa veľmi slabé komunikačné zručnosti, môže rodič zo začiatku pomôcť dieťaťu prerozprávať (pretlmočiť PZ), čo je tam nakreslené, nalepené, zapísané.

Na obrázku je odfotený príklad komunikácie z denníčka medzi mamou a učiteľkou.

3.5 Podpora porozumenia pokynom učiteľa, výkladu aj výpovediam ostatných detí v triede

„Keď dieťa neodpovie správne, je dôležité, aby učiteľ preformuloval otázku a spýtal sa ju ešte raz, aby sa uistil, či dieťa správne rozumelo. Často som v škole aj škôlke nerozumela dobre a odpovedala nesprávne. Niektoré deti ma kvôli tomu aj šikanovali a ja som pritom iba zle započula otázku. Nemohla som za to.“

Jedným z najťažších dôsledkov poruchy sluchu je oneskorený vývin reči. Príčinou je obdobie, kedy dieťa kvôli nedostatku sluchových vnemov nemalo dostatočný prístup k jazyku. Až od momentu, kedy sa mu nastavila kompenzačná pomôcka, sa začína rátať tzv. **sluchový vek dieťaťa**. Ten je vždy nižší ako fyzický vek. Tento fakt je nutné brať do úvahy, keď hľadáme najlepší spôsob ako komunikovať s dieťaťom.

U niektorých detí s poruchou sluchu vidíme oslabenia pri porozumení aj hovorení. Iné deti majú porozumenie takmer na úrovni rovesníkov, no oslabené je u nich aktívne hovorenie. Treťou skupinku sú deti, u ktorých je jazyková úroveň podobná počujúcim deťom. Toto rozdelenie je však trochu zjednodušené. V realite môže mať aj dieťa, ktoré má vývin reči na úrovni počujúcich rovesníkov ťažkosti s porozumením v triede, ktorá nie je zrakovo, ale hlavne akusticky prispôbena jeho špeciálnym potrebám.

Rozumie alebo iba napodobňuje?

Deti s poruchou sluchu prirodzene imitujú čo robia iné deti, často bez toho, aby presne započuli, aký pokyn dal učiteľ. Zároveň sa učia čiastočne hádať zo situácie/kontextu, čo sa od nich v danom momente požaduje. Aj to je dôvod, prečo si mnoho učiteľov neuvedomí, že dieťa v triede dobre nerozumie. Jungwirthová (2015) uvádza, že je veľký rozdiel medzi napodobňovaním, pochopením situácie z kontextu a verbálnym porozumením. V prvom období používa dieťa v MŠ napodobnenie a porozumenie v kontexte. Až postupne, ako sa mu vybuduje slovná zásoba a naučí sa sledovať hlas pedagóga, začne rozumieť aj samotným inštrukciám.

Aké sú najčastejšie dôvody, prečo dieťa s poruchou sluchu nemusí porozumieť slovu alebo pokynu?

- Dieťa dané slovo/slová nepozná.
- Dieťa kvôli hluku alebo vzdialenosti započulo iba časť slova/pokynu a domýšľa si, čo ste povedali na základe kontextu.
- Dieťa je unavené, jeho sluchová pozornosť klesá.
- Dieťa nestíha, lebo hovoríte rýchlo. Časť pokynu mu unikla, pretože premýšľa o čom hovoríte. No kým o tom premýšľa, vy už ste ďalej a ono sa stratilo v prúde reči.
- Dieťa nerozumie, lebo má oslabenú sluchovú pamäť a vy ste použili dlhú vetu/zložené inštrukcie. Preto si pokyn nevie zapamätať, pamätá si z neho iba niektoré slová, ktoré mu nedávajú vždy zmysel.

U detí s poruchou sluchu je neporozumenie začarovaný kruh. Keď dieťa nerozumie, osciluje mu pozornosť a prichádza o dôležité momenty, kedy sa môže spontánne, v prirodzenom kontexte, učiť rozumieť novým slovám a tak si dopĺňať svoje vedomosti. **Preto dieťa s poruchou sluchu potrebuje mať učiteľa, ktorý sa mu snaží nielen porozumieť, ale zároveň sa snaží, aby bol čo najviac jasný a zrozumiteľný.**

To, či dieťa vo vašej triede rozumie pokynom a otázkam zistíte iba tak, že si to budete pravidelne overovať:

- **Tým, že mu zadáte pokyn bez toho, aby ste mu gestom napomáhali.** Požiadate ho napríklad, aby odložilo autíčko, ktoré leží na stole vedľa neho do poličky, no neukážete pri tom prstom na autíčko ani na poličku. Ak dieťa pokyn vykoná, hoci ste mu nepomohli, zjavne porozumelo vašim slovám.
- **Kontrolnými otázkami alebo dopĺňovaním viet.** Pozor, nepýtajte sa „Rozumel si?“, „Počul si ma?“. Dieťa s poruchou sluchu si nemusí byť vedomé, že nehovorí pravdu, keď vám odpovie „Áno, rozumel“. Môže mať reálne pocit, že rozumelo a to aj napriek tomu, že čiastočne prepočulo vaše zadanie. Okrem

toho, deti s poruchou sluchu často prikývnu alebo sa usmiejú aj vtedy, ak nerozumejú, čo ste sa ich spýtali.

- U najmladších detí sa pýtame tak, aby mohli odpovedať „áno-nie“, prípadne „kývať-vrtieť“ hlavou.
- Pri dieťati s väčšou slovnou zásobou sa pýtame jednoducho, napríklad: „*Akou farbou chceš kresliť?*“ *Kam zajtra pôjdeme?*“. A očakávame jednoduchú odpoveď.
- Pýtať sa môžeme aj tak, že necháme dieťa vybrať z dvoch možností „*Chceš mlieko alebo čaj?*“, „*Chceš kresliť alebo strihať?*“. Jungwirthová (2015) upozorňuje na prípad, keď dieťaťu dávame vybrať si z dvoch možností. Aby sme sa uistili, že dieťa vie medzi akými možnosťami si vyberá, mali by sme mu ich zároveň predviesť alebo ukázať na obrázku. Uvádza príklad, kde dieťa opakovane vyberalo z možností odpoveď „strihať“, hoci strihanie zjavne nemalo rado. Prišlo sa na to, že dieťa si nevyberá to čo chce, iba vždy zopakuje druhú možnosť. Akonáhle v MŠ doplnili výber obrázkami činností, dieťa si začalo vyberať podľa aktuálneho záujmu.
- Ak má dieťa dobre porozumenie, ale málo rozpráva, môžeme ho požiadať o **doplnenie dôležitej časti rozšíreného pokynu**. Napríklad pokyn znel: „*Červenou farbičkou vyfarbi kruh a modrou štvorec*“. Môžeme sa spýtať: „*Filip, aký tvar vyfarbíš červenou farbičkou?*“. Filip: „*Kruh*.“ Učiteľ: „*A aký modrou?*“. Filip: „*Štvorec*“.
- Pri dieťati s väčšou aktívnou slovnou zásobou sa môžeme spýtať: „*Čo máš teraz urobiť?*“ a požadovať, aby **vám prerozprávalo zadanie vlastnými slovami**. Pozor, nestačí, aby dieťa inštrukciu mechanicky zopakovalo, keďže ju zopakovať môže, ale stále jej nemusí rozumieť. Malo by ju povedať vlastnými slovami, na úrovni svojich aktuálnych jazykových schopností.

Poznámka: Aby to nebolo „okaté“, že sa pýtate iba dieťaťa s poruchou sluchu, vyberte si priebežne aj iné dieťa, aby ešte raz nahlas vysvetlilo, aké je zadanie. Ideálne je, keď vyberiete dieťa, ktorému je dobre rozumieť a sedí blízko dieťaťa s poruchou sluchu. Takto bude dieťa s poruchou sluchu počuť pokyn viackrát a ak v prvom prípade správne všetkému neporozumelo, tak mu to na druhý pokus môže byť jasnejšie.

3.5.1 Čo môžete urobiť, ak dieťa s poruchou sluchu nerozumie otázke alebo pokynu

Odporúčame tieto zásady:

- Uistite sa, že ste dodržali **zásady počúvania a odzerania** spomenuté v podkapitole 3.1 a 3.2.

- **Prispôbte svoju verbálnu aj neverbálnu komunikáciu aktuálnej jazykovej úrovni dieťaťa.** (Jeho aktuálna jazyková úroveň môže byť z rôznych dôvodov o niekoľko rokov nižšia ako je úroveň jeho počujúcich rovesníkov.)

Priblížte sa čo najbližšie k dieťaťu s poruchou sluchu, podľa možnosti sa skloňte alebo si čupnite a oslovte ho menom. Až keď uvidíte, že vám venuje pozornosť, položte mu otázku. Napríklad: „*Ferko*“ dieťa sa na vás pozrie „*Akej farby je autíčko?*“.

- Jemne spomaľte a zopakujte pokyn/otázku. Mnoho PZ/OZ hovorí veľmi rýchlo a neuvedomuje si, že pri počúvaní pokynov musí dieťa s poruchou sluchu robiť dve veci naraz: dekódovať sluchom, čo cez kompenzačnú pomôcku počuje a následne výroku porozumieť. Ak sa mu nepodari na prvýkrát dekódovať všetko, čo počulo, nemôže pokynu ani porozumieť. Ak pokyn pomaly zopakujete, zvýšite tým šancu, že dieťa porozumie tomu, čo započulo.
- **Preformulujte pokyn**, použite slová, ktoré dieťa pozná.
- **Zjednodušte vetu** napríklad tým, že dlhší pokyn rozdelíte na viaceré kratšie. Namiesto komplikovaného pokynu „*Deti, teraz si vezmite ruksačky, dajte do nich pastelky a ruksak odnesť do šatne.*“, rozdeľte vetu na niekoľko kratších viet s viacerými pauzami medzi vetami. Čakáte, kým všetky deti, vrátane dieťaťa s poruchou sluchu vykonajú pokyn. Napríklad: „*Deti, zoberte si ruksaky.*“, „*Otvorte ich.*“, „*Dajte si dnu pastelky.*“, „*Odložte si ruksak do šatne.*“.
- **Ak hovoríte dvojstupňový pokyn môžete dieťaťu pomáhať prstami na ruke.** Ukážete na prvý prst a povieť „*Najprv si odložíme hračky.*“. Urobíte pauzu, ukážete na druhý prst a povieť „*A potom sa zoradíme pri dverách.*“.

- **Zdôraznite kľúčové slovo alebo slovo, ktorému dieťa neporozumelo.** Napríklad: „Lucka, čo robí na obrázku myška?“ Dieťa nerozumie, pozerá sa namiesto myšky na líšku. Zopakujete vetu a s trochu väčším dôrazom vyslovíte slovo myška: „Čo robí **MYŠKA**?“
- **Doplňte vaše výpovede o pantomímu, prirodzené gestá alebo štandardné posunky.** Mladším deťom s poruchou sluchu, ale aj ostatným deťom v triede môže pomôcť pri porozumení reči, ak budete používať veľa gest, prípadne zobrazíte pantomímou, čo sa bude robiť. Ak vidíte, že dieťa nerozumie inštrukcii „*Polož papučky na stoličku*“, pokyn mu zopakujte s tým, že mu ukážete prstom najprv na papučky a potom na miesto, kam má papuče položiť. Ak neporozumie pokynu „*Teraz sa budeme obliekať*“, použite prirodzené gesto, ktorým znázorníte proces obliekania.

Dieťaťu, ktoré sa učilo posunkovať a ešte sa len zabieha v hovorenej reči veľmi pomôže, ak sa od rodičov alebo z mobilnej aplikácie naučí základné posunky. Bude mať zážitok úspechu, že mu rozumiete a o to viac sa bude snažiť s vami komunikovať. Hravou formou môžete základné posunky naučiť aj jeho počujúcich rovesníkov. Väčšina z nich sa „tichej reči“ teší. Takýmto spôsobom rozšírite počet ľudí, s ktorými sa dieťa od začiatku dorozumie.

- Už sme to v príručke viackrát spomínali a je to skutočne dôležité. Doprajte dieťaťu s poruchou sluchu dlhší čas, aby si mohlo sformulovať v hlave, čomu nerozumelo, čo sa chce spýtať. **Čakajte na jeho otázku alebo odpoveď dlhšie.**
- Vedzte dieťa k tomu, aby sa vás nebálo pýtať, keď niečomu nerozumie. Aby sa nebálo vás požiadať vetu zopakovať.

3.5.2 Stratégie na podporu sluchovej pozornosti a porozumenia výkladu učiteľa

Osvedčili sa tieto postupy:

- Pri zadávaní nového pokynu triede, pred tým ako začnete hovoriť sa uistite, že vás dieťaťa s poruchou sluchu počúva. Inak sa môže stať, že mu prvá časť inštrukcií unikne. „Rozohrievacia fráza“ pomáha všetkým deťom, nielen deťom s poruchou sluchu, zamerať svoju sluchovú pozornosť na to, že príde nová informácia alebo pokyn. **„Fialky počúvajte. Keď skončí pesnička, končíme. Potom začnete upratovať.“** takto dieťa lepšie upriami pozornosť na to, čo sa od neho chce, ako keď začneme rovno s pokynom „Keď skončí pesnička, odložíme hračky.“
- **Ak plánujete zmeniť tému výkladu, cielene na to deti upozornite.** Môžete napríklad povedať, *„Hovorili sme o hmyze a teraz budeme hovoriť o zvieratkách.“* . Ideálne je, ak súčasne pri zmene témy ukážete na obrázky týkajúce sa novej témy.
- Na konci témy si spolu so všetkými deťmi **zopakujte hlavné body a pojmy**, o ktorých ste sa spolu rozprávali. Prípadne si zopakujte, na čom ste sa spolu dohodli. Takéto zhrnutie pomôže všetkým deťom v triede, nielen dieťaťu s poruchou sluchu.

3.5.3 Stratégie na podporu porozumenia reči rovesníkov

Odporúčame tieto stratégie:

- **Dieťaťu s poruchou sluchu pomôže, ak odpovede jeho spolužiakov zopakujete, preformulujete alebo zhrniete.** Čím ďalej od spolužiaka dieťa s poruchou sluchu sedí/stojí, tým má menšiu šancu sluchom porozumieť jeho reči. Zároveň platí, že čím ďalej od spolužiaka dieťa s poruchou sluchu sedí/stojí, tým ťažšie sa mu odzera z jeho úst. V takom prípade dieťa nevie naplno využiť ani sluch ani zrak a vtedy mu veľmi pomáha preformulovať odpoveď spolužiaka.
- Preformulovanie zároveň pomáha pri kontakte s najmladšími deťmi, ktoré často nerozprávajú úplne zrozumiteľne a dieťa s poruchou sluchu im rozumie ťažšie ako dospelému človeku.
- Zopakovanie je užitočné nielen pri odpovediach, ale aj otázkach. **Ak sa počujúce deti spontánne pýtajú otázky, pred tým, ako im odpoviete otázky zopakujte alebo preformulujte.** Pri zopakovaní môžete zároveň uviesť meno dieťaťa, ktoré sa otázku pýtalo, napr. *„Milan sa pýta, akej farby je veverička.“*

3.6 Podpora počas práce v skupine

„Keď rozpráva viac ľudí naraz alebo je na pozadí pustená hudba, vtedy vždy počujem horšie toho, kto rozpráva. Hovoriaci mi neznie tichšie, je to skôr ako keby mi jeho hlas zanikal, ako keby rozprával veľmi nejasne.“

Hra a práca v skupine je veľmi dôležitá, pretože umožňuje deťom zdieľať, čo ich zaujíma, čo majú radi. Učí ich pýtať sa, vyjadriť svoj názor, aj vedieť sa zdravo presadiť. Učí ich napríklad čakať, kým prídu na rad, čo je pre budúcnosť dôležitá sociálna zručnosť.

Pre deti s poruchou sluchu je práca v skupine často veľkou výzvou. V hlučnejšom prostredí sa zvyknú „stratiť“ a tak prestanú mať o skupinovú prácu záujem. Ako ich zapojiť do skupinových aktivít v triede tak, aby počas nich čo najmenej dochádzalo

k poklesu pozornosti?

Pre dieťa s poruchou sluchu môže byť náročná rýchla lokalizácia hovoriaceho. **Pri mladších deťoch využívajte vizuálne pomôcky aby ste ich upozornili na toho, kto sa chystá rozprávať.** Deti si môžu podávať napríklad komunikačnú loptičku, mikrofón alebo plyšovú hračku, ktorá sa volá Hovorník/Rozprávajka. Pravidlo znie, že môže rozprávať iba ten, kto drží hračku v ruke. Ostatní sa naňho pozerajú a pozorne počúvajú. Ak hračku po ruke nemáte, dieťa môžete **upozorniť na toho, kto sa chystá prehovoriť aj tým, že**

poviete jeho meno a ukážete na neho prstom. Po tom, čo dieťa dohovorí, zopakujte, čo sa spýtalo alebo povedalo.

Staršie deti povzbudzujte k tomu, aby hovorili po jednom a zdvihli ruku, keď chcú prehovoriť. Ak dieťa používa vzdialený mikrofón, môžete povzbudiť jeho počujúcich kamarátov k striedaniu aj tým, že si budú medzi sebou mikrofón podávať. Týmto zabezpečíte, že sa deti medzi sebou nebudú prekrikovať.

Posaďte dieťa tak, aby videlo nielen na vás, ale podľa možnosti na čo najväčší počet detí v skupine. Ideálny je (pol) kruh. Osvedčilo sa nám, ak medzi PZ/OZ a dieťaťom s poruchou sluchu sedia dve alebo tri deti. Tak môže lepšie odzerať z tváre PZ/OZ a nemusí pozeráť na jeho tvár z boku. Takéto odzeranie je veľmi ťažké.

Ak rozsadíte deti do viacerých skupín, skupinku, v ktorej pracuje dieťa s poruchou sluchu, posaďte trochu ďalej od ostatných skupín. Rozhovory ostatných ho tak rušia najmenej. Ideálne je aj v malej skupinke detí sedenie do polkruhu, aby dieťa s poruchou sluchu mohlo na všetkých vidieť a odzerať, keď sa budú spoločne rozprávať. Zvážte, aké aktivity ponúknete deťom, keď ich rozdelíte do viacerých skupiniek. Veľmi náročné na pozornosť a počúvanie sú situácie, keď jedna skupina sleduje výklad PZ/OZ (väčšinou staršie deti) a druhá má hru (mladšie deti). Pri voľnej hre sa totiž zvýši hladina hluku v triede, čo kolидуje s porozumením hovorenej reči PZ/OZ. Ak je takéto rozdelenie nevyhnutné, vedzte deti k ohľaduplnosti, aby boli pri voľnej hre čo najmenej hlučné.

3.7 Podpora socializácie dieťaťa s poruchou sluchu

Učiteľ dokáže vo výraznej miere ovplyvniť sociálne začlenenie dieťaťa. Jeho dôvera, že všetky deti majú silné stránky, trpezlivosť aj snahu porozumieť, to sú postoje a zručnosti, ktoré sa deti prirodzene učia každodenným pozorovaním.

Každé dieťa chce mať v kamarátov a chce byť súčasťou kolektívu. Ani dieťa s poruchou sluchu nie je iné. Pobyť v kolektíve MŠ, kde si deti navzájom rozumejú a sú k sebe

trpezlivé, podporuje rozvoj sociálnych zručností. Pri zažívaní úspechu v každodenných sociálnych interakciách postupne rastie sebavedomie dieťaťa. Rastie tiež jeho chuť komunikovať a nadväzovať nové kamarátstva, čo je nevyhnutný predpoklad pre úspešné začlenenie sa do počujúcej komunity vo vyššom veku.

Inklúzia má zmysel pre všetky deti, aj pre počujúce. Vďaka deťom so sluchovým postihnutím sa totiž počujúce deti už od mala učia rešpektovať odlišnosť, zlepšujú si svoju schopnosť komunikácie a empatiu.

3.7.1 Podpora vzájomnej komunikácie medzi deťmi

Podporiť vzájomnú komunikáciu medzi deťmi v MŠ môžeme, napr.:

- Deti s poruchou sluchu môžu mať zo začiatku ťažkosti zapamätať si mená spolužiakov. Osvedčili sa nám básničky a pesničky, kde sa deti postupne vyvolávajú po mene a striedajú sa v kruhu. Vo viacerých triedach zároveň pomohli nástenky s fotkami detí s ich menami a značkami. Podobné tablo si môžete v triede urobiť aj s fotkami a menami PZ/OZ.
- Dieťa s poruchou sluchu môže mať oslabenú výslovnosť a tak mu ostatné deti nemusia zo začiatku rozumieť. Ak dieťaťa s poruchou sluchu napríklad rozpráva o obrázku, ktorý kreslí, vtiahnite do procesu počujúce deti tým, že im prerozprávate, čo dieťa povedalo. „Aha Ondřík, Matej povedal, že kreslí domček s autom.“
- Mladšie deti s poruchou sluchu sa zvyčajne ľahšie zapájajú do hry, keďže sú schopné dorozumieť sa s počujúcimi deťmi pomocou fyzického kontaktu a napodobňovania. Ťažkosti sa môžu prejaviť v období, kedy sa už očakáva aj verbálne zapojenie, keďže im tieto zručnosti často chýbajú. **V skupinke, kde sa hrá a hovorí viacero detí, sa dieťa so sluchovým postihnutím môže cítiť osamelo, pretože opakovane nerozumie, čo hovoria a nevie sa zapojiť.**

Sledujte, či sa dieťa zapája do rôznych aktivít v triede, či sa vie aktívne dorozumieť, vyjadriť svoje priania, názory, či nemá nízke sebahodnotenie a nevyhľadáva samotu. Ak áno, pomôžte mu tým, že do hry s ním prizvete iné dieťa a odmodelujete mu, ako sa s ním môže hrať, ako sa môže včleniť do hry. „Peťko, spýtaj sa Aničky, môžem ti podávať kocky?“, „Peťko povedz Jurkovi, podaj mi prosím loptu.“ Sociálne zručnosti budujte najprv vo dvojici, prípadne trojici s tým, že deti budete cielene medzi sebou prepájať.

- **Zahrajte si divadielko ako sa správať, keď je niekto nahnevaný, nechce mi požičať hračku alebo mi napríklad ubližuje.** Dramatizácia pomáha deťom s poruchou sluchu napočúvať frázy, ktoré môžu použiť v náročných situáciách. Počujúcim deťom zase ukazuje, ako sa môžu v danej situácii zachovať.
- **Striadajte deti, ktoré budú sedieť vedľa dieťa s poruchou sluchu.** Dieťa tak má šancu napočúvať rôzne rečové vzory rovesníkov a umožnite mu interakciu so spolužiakmi. Čím viac skúseností bude dieťa mať, tým lepšie sa neskôr zaradí do rôznorodého kolektívu.
- Dajte dieťa s poruchou sluchu do dvojice s trpezlivým a komunikatívnym dieťaťom, napr. keď kráčajú vonku na vychádzke.
- **Deti s poruchou sluchu potrebujú niekedy extra povzbudenie, aby sa zapojili do spoločnej hry a zábavy.** Na druhej strane je veľmi dôležité, vytvoriť im aj čas na vypnutie a regeneráciu z celodenného sústredenia a počúvania. Existuje tenká čiara medzi povzbudzovaním a nútením do participácie. Ak je to možné, konzultujte individuálne potreby detí s rodičom a OZ zariadenia poradenstva a prevencie.
- Deti s poruchou sluchu sa niekedy cítia stratené, keď nepočujú, čo sa v kolektíve udialo a vidia už len búrlivú reakciu detí. Vysvetlite im, čo sa stalo. „Janka sa hnevá a kričí, lebo jej Peťo zobral bábiku. Peťko jej ju vrátil a povedal prepáč.“ Takto získajú lepšie porozumenie sociálnych interakcií.

3.7.2 Podpora rozvoja identity a osobnosti dieťaťa s poruchou sluchu

Podpora pozitívneho sebahodnotenia a seba prijatia je dôležitá pre všetky deti, zvlášť, pre deti s poruchou sluchu:

- Učte dieťa s poruchou sluchu prijať, že nepočuť alebo neporozumieť každej situácii je v poriadku. Je vhodné ukázať deťom, že ani vy, napriek tomu, že ste PZ/OZ, nepočujete vždy dobre a preto prosíte daného človeka, aby vám informáciu zopakoval. Dieťa sa takto učí, že je normálne požiadať o zopakovanie, keď dobre nepočulo. Prijme to ako bežnú vec, za ktorú sa

nemusia hanbiť.

- Povzbudzujte všetky deti v triede, aby sa pýtali, ak niečomu nerozumejú a potrebujú ďalšie vysvetlenie. Ukážte, že vás teší, ak sa o svet okolo seba zaujímajú. Dieťa s poruchou sluchu sa tak nebude hanbiť, že je jediné, kto kladie otázky.
- Podporujte odolnosť dieťa s poruchou sluchu. Oceňte, že sa nevzdáva, aj keď sa mu zdá niečo ťažké alebo frustrujúce. Pomôžte mu uveriť, že chyby a ťažkosti by nás nemali brzdiť v tom, aby sme skúšali veci zas a znova.
- Dávajte mu ciele úlohy, v ktorých môže vzhľadom na jeho vývinovú úroveň reči uspieť. Ak je dieťa menej jazykovo zručné, môžeme ho poveriť pomocou mladšiemu spolužiakovi, pri ktorom bude cítiť, že už niečo dokáže a vie pomôcť druhému. (Jungwirthova, 2015). U jazykovo zdatnejšieho dieťaťa môžete skúsiť väčšiu výzvu, napríklad: *„Povedz Aničke, aby si utrela ruky“*. *„Chod' za pani kuchárkou a povedz jej, že si ešte prosíme vodu.“* A podobne.
- Pre budovanie identity dieťaťa, ktoré vyrastá v počujúcom prostredí, je nápomocné, ak má možnosť prečítať si knihy, kde sa hovorí o poruche sluchu alebo o iných ľuďoch so zdravotným znevýhodnením (nepočujúce, nevidiace, na vozíčku a pod.). Tieto knižky sú veľkým plusom aj pre počujúce deti. Z príbehov sa deti dozvedajú, čo môžu urobiť preto, aby sa ľudia so zdravotným postihnutím cítili v ich prítomnosti dobre. So staršími deťmi si môžete pozrieť úryvky z rozprávok, kde vystupujú postavičky alebo hrdinovia s poruchou sluchu alebo iným zdravotným postihnutím a ciele ich na ne upozorníte.
- Ak máte v triede mladšie dieťa s poruchou sluchu, dokreslite do knížiek niektorej postavičke kompenzačnú pomôcku a ukážte mu, že ju nosí tiež. Vyroberte z moduritu kompenzačnú pomôcku a prilepte alebo prišite ju niektorým bábikám alebo plyšákom. Poproste rodičov, či by vám vedeli doniesť atrapy kompenzačných pomôcok. V súčasnosti sa dajú zakúpiť aj inkluzívne bábiky, ktoré zobrazujú deti s rôznym zdravotným postihnutím.

- **Hovorte na rannom kruhu o známych ľuďoch s poruchou sluchu, o športovcoch, umelcoch, vedcoch.** Možno máte na škole sympatického

školníka, ktorý tiež nosí načúvacie prístroje a rád sa príde podeliť o svoje skúsenosti.

- **Neľutujte dieťa s poruchou sluchu**, ani neustupujte z výchovných pravidiel. Dieťa s poruchou sluchu musí porozumieť a rešpektovať základné pravidlá slušnosti rovnako ako iné deti. Vedzte aj ostatné deti k tomu, aby dieťa s poruchou sluchu neľutovali a ani sa o neho nadmieru nestarali. Občas to vidávame v triedach, kde sú deti rôzneho veku. Staršie dievčatká sa ujmú mladšieho dieťaťa s poruchou sluchu a pomáhajú mu so všetkým, dokonca aj s vecami, ktoré vie urobiť samo.

3.7.3 Podpora počujúcich detí v porozumení potrieb spolužiaka s poruchou sluchu

Je dôležité viesť všetky deti k prijatiu inakosti, ktorá nás obohacuje. Osvedčili sa napr. tieto podporné postupy:

- **Niekedy sa s deťmi v rámci ranného kruhu porozprávajte o tom, aké sú ich silné a slabé stránky.** Niektoré horšie počuje alebo vidí, niektoré si nevie zaviazať šnúrky a iný zase skákať na jednej nohe. Porozumenie tomu, že každý s niečím zápasí, môže viesť k tomu, aby si deti navzájom pomáhali.
- Každý má svoje silné stránky. Hovorte o nich s deťmi. Ak dieťa s poruchou sluchu nevie pomenovať v čom je dobré, pomôžte mu jeho silné stránky nájsť.
- Požiadajte surdopéda, prípadne iného OZ zariadenia poradenstva a prevencie (psychológa, liečebného alebo sociálneho pedagóga), aby navštívil vašu MŠ a pripravil pre počujúce deti krátku prezentáciu a aktivity, ktoré im hravou formou, na úrovni ich veku priblížia, čo porucha sluchu znamená a ako môže ich spolužiaka ovplyvňovať, prečo sú kompenzačné pomôcky užitočné prístroje, ako môžu najlepšie komunikovať s ich spolužiakom s poruchou sluchu. Ukázalo sa, že je to dobrý spôsob, ako predísť výsmechu alebo zbytočným nedorozumeniam. Porucha sluchu a kompenzačné pomôcky by preto nemali byť tabu. Deti začnú rýchlo prijímať pomôcku ako prirodzenú súčasť dieťaťa s poruchou sluchu. Určite tiež deťom, komu majú pomôcku vrátiť, ak by ju vonku na ihrisku alebo na chodbe našli.

Na nasledujúcom obrázku vidíte prípad, keď nebol dostupný OZ zariadenia poradenstva a prevencie a prednášky sa úspešne ujali rodičia.

Prameň zo školičky **21**

Kamoši až po uši...

Tretí septembrový týždeň bol "týždeň nepočujúcich". Nás práve v tomto čase navštívila v MŠ Mgr. Janka Heliková, maminka nášho nepočujúceho kamaráta Matejka. Porozprávala nám o našich zmysloch, ako sa dá dorozumievať, ak nemáme zdravé očka alebo uška. Spoločne sme si vyskúšali, ako sa cíti nevidiaci, nepočujúci alebo ten, kto nemôže rozprávať. Deti sa naučili posunkovať pesničku "Medveďku daj labku" a osvojili si zopár ďalších posunkov. Väčším kamarátom tiež vysvetlila ako sa zvuk dostane do nášho uška do mozgu a my vieme, čo máme v danej chvíli urobiť, čo v prípade, že nám kúsok

tejto cesty chýba - vtedy musí pomôcť pomocník – načúvací prístroj. Cestu zvuku si deti aj vyskúšali na pripravenej trase. Boli veľmi šikovné a vnímavé, pochopili, že niektorí kamaráti jednoducho potrebujú okuliare, iní zase načúvací prístroj. Táto aktivita bola veľmi poučná, deti pochopili, že sú medzi nami kamaráti, ktorí sú zdravotne znevýhodnení a napriek tomu chcú byť súčasťou našej spoločnosti a my im môžeme pomáhať.

*Mgr. Daniela Madilová,
riaditeľka MŠ Z. P.*

- **Rozošlite rodičom počujúcich detí informáciu, že do triedy nastúpilo dieťa s poruchou sluchu** a požiadať ich o spoluprácu. Tak aj oni budú pripravení správne zareagovať, keď stretnú dieťa v šatni a všimnú si jeho kompenzačnú pomôcku. Rodičia takto môžu postupne scitlivovať svoje deti a učiť ich väčšej miere empatie.

Aktivity, ktoré môžete s deťmi v triede vyskúšať:

- **Upchatie uší štuplami, zaviazanie očí polopriesvitnou šatkou alebo zviazanie nôh šalom,** a pod. Cez tieto aktivity môžu deti spoznať, aké to je, keď máme nejaký hendikep. Takto majú skúsenosť, aké to môže byť pre deti so špeciálnymi potrebami náročné. Na základe tejto skúsenosti môžete neskôr s deťmi prirodzene otvoriť tému o tom, čo môžu urobiť pre spolužiaka s poruchou sluchu, aby lepšie počul (napr. prísť k nemu bližšie, jemne ho poklopať po ramene, keď nereaguje, pozeráť sa mu do tváre, keď mu chcú niečo povedať).
- **Hra na odzvanie.** Pripravte si niekoľko farebných papierov, aby deti vedeli, aké farby budú hádať. Ukážte perami ako sa vyslovuje hláska m, č, b f, o. Prežňte výslovnosť tej hlásky a spoločne s nimi si povedzte danú hlásku prehnanou artikuláciou. Následne začnite pomaly hovoriť jednotlivé farby tak, že nevydáte hlas, zároveň na perách zvýrazníte prvú hlásku v danom slove. V prípade farieb sa prvé hlásky výrazne líšia, preto by deti mohli uhádnuť, akú

farbu ste povedali a mali by ukázať na správny papier – m(odrá), č(ervená), z(elená), b(iela), f(ialová), o(ranžová). Pri nacvičovaní odzerania posadzte všetky deti pred seba, aby vám videli do tváre. Odzeranie z boku by bolo veľmi náročné.

- **Hádajte o aký posunok ide.** Ukážte si na interaktívnej tabuli rôzne fotky alebo videá s posunkami a hádajte spolu s deťmi, čo asi môžu znamenať. Vyberte posunky ako *jesť, piť, spať, bežať, plávať*. Ak to deti zaujme, môžete sa spolu zopár posunkov naučiť. Tak pomôžete dieťaťu s poruchou sluchu, ktoré posunky ešte používa, ľahšie komunikovať.
- **Hra na emócie.** Zahrajte sa s predškólakmi na rôzne emócie, prekvapenie, uspokojenie, strach, smútok a nechajte ich hádať ako sa cítite. Imitujte navzájom rôzne výrazy tváre. Deti sa naučia lepšie rozoznávať neverbálne signály nielen dieťaťa s poruchou sluchu, ale naučia sa byť empatické aj k sebe navzájom.

3.7.4 Ako uľahčiť dieťaťu s poruchou sluchu sociálne zaradenie do materskej školy

Odporúčame tieto stratégie:

- Dobrou praxou je, ak sa v MŠ, kde bude dieťa s poruchou sluchu vzdelávané, naučia všetci zamestnanci základné tipy, ako s ním komunikovať, napríklad na spoločnej porade (viď **Príloha CH 10 tipov ako komunikovať**). Zároveň je veľmi dôležité, aby sa aspoň niektorí PZ/OZ MŠ naučili nasadiť dieťaťu s poruchou sluchu kompenzačnú pomôcku, v prípade, že by mu v jedálni alebo na ihrisku spadla a jeho triedny učiteľ nebol nablízku.
- Pomôžte dieťaťu s poruchou sluchu, ktoré má lepšie komunikačné schopnosti, **spriatelíť sa s trpezlivými a priateľskými deťmi z vyšších tried**. Tieto deti budú pre neho neskôr prirodzenou vstupenkou do rôznych nových skupín.

- **Povzbudte počujúce deti na chodbe alebo školskom dvore, aby dieťa s poruchou sluchu začlenili do svojich hier.** Premiešavajte skupinky pri spoločných aktivitách a športových hrách. Predchádzate tak situácii, že sa dieťa s poruchou sluchu bude v MŠ stretávať iba s jedným dieťaťom, ktorý sa s ním naučil komunikovať.

3.8 Básničky, pesničky, hudba, hudobno - pohybové a rytmické cvičenia

„Veľmi rada som v materskej škole vystupovala, ale pamätám si, že som bola sklamaná, že ma pani učiteľky nedávali vystupovať. Myslím, že ma nezapájali medzi ostatné deti kvôli môjmu sluchu.“

„Vždy mi veľmi pomáhalo, keď ku mne učitelia pristupovali pozitívne a vedeli ma úprimne pochváliť, hoci len za malé pokroky. Veľa to neskôr pre mňa znamenalo.“

- Básničky a pesničky sú často „kameňom úrazu“ u detí s poruchou sluchu, pretože vyžadujú od neho, aby malo dobrú sluchovú pamäť a bolo schopné vnímať rým. Obe tieto oblasti bývajú zvyčajne oslabené. Skúste preto na začiatku nadviazať na to, aké pesničky a básničky dieťa pozná z domáceho prostredia. Opýtajte sa rodičov, ktoré to sú a aké pohyby pri nich doma robia. (Pohyby pomáhajú mnohým deťom zapamätať si pesničku rýchlejšie.) Naučte sa tieto pesničky s ostatnými deťmi. Dieťa s poruchou sluchu tak bude mať hneď na začiatku extra šancu zažiť úspech.

- Pri učení sa novej piesne najskôr deťom povedzte slová bez pustenej hudby. Hudba, ale aj spev ostatných detí, sťažujú deťom s poruchou sluchu porozumenie slovám a tiež ich učenie.
- Slová novej piesne alebo básne dajte rodičom dopredu, aby sa s nimi mohlo dieťa v pokoji domáceho prostredia zoznámiť. Ak rodičia vysvetlia dieťaťu dopredu neznáme slová, bude sa mu neskôr pesnička v MŠ ľahšie učiť, pretože už bude vedieť o čom je. Nie je cieľom, aby rodičia dieťa básničky a pesničky vyslovene dopredu učili. Cieľom je, aby mu predovšetkým vysvetlili neznáme

pojmy. Keď sa dieťa začne učiť pesničku v MŠ, doma si ju môžu rodičia precvičovať spolu s ním. Niektoré deti sa však vzhľadom na ich sluchový vek a oslabenú sluchovú pamäť zvládnu naučiť iba malú časť piesne/básne a treba to rešpektovať.

- Jungwirthová (2015) odporúča v prípade, že má dieťa ťažkosti zapamätať si slová pesničky alebo básničky, dopomôcť mu aj pripravením obrázkového záznamu pesničky. Dieťa si tak bude ukazovať prstom po riadku a pritom bude recitovať s ostatnými.
- Rovnako ako počujúcim deťom, aj deťom s poruchou sluchu pomáha, ak sa básničky/pesničky pravidelne opakujú pri určitej činnosti, napríklad pri umývaní rúk, pri kráčaní v rade, keď sa ide do jedálne, pri samostatnom obliekaní atď.
- Dohodnite si s deťmi, ako budete jednotlivé pesničky nazývať. Ideálny je jednoslovný názov. „Slniečko“ alebo „Oli Janko“. Pred tým, ako začnete pesničku alebo riekanku spievať, vždy povedzte jej názov. Chvíľku počkajte a až po niekoľkých sekundách začnite spievať. Tak dáte dieťaťu s poruchou sluchu šancu pripraviť sa a vybaviť si slová pesničky zo sluchovej pamäte. Ak začnete spievať bez takejto prípravy, ľahko sa stane, že kým dieťa zaznamená o akú pesničku ide, vy už budete pri refréne alebo druhej slohe.
- Pozor, aj dieťa, ktoré dobre pozná texty básničiek a pesničiek, môže byť v novom akustickom prostredí, napríklad v kultúrnom dome, kde budete mať besiedku, stratené. Aby vedelo s počujúcimi deťmi udržať tempo, bude potrebovať väčšiu podporu ako v triede.

- Rytmizovanie a spev pomáha deťom s poruchou sluchu rozvíjať sluchové a rečové centrum. Ak je to možné, robte tieto aktivity čo najviac. Budú

prínosom aj pre rozvoj počujúcich detí. Inšpiráciou na rôzne sluchové hry pre vás môže byť knižka „Cvičení a hry pro děti se sluchovým postižením“ (Roučková, 2006). Deti sa vďaka cvičeniam z tejto knižky, naučia napríklad rozlišovať rôzne kvality zvuku.

- Ak máte pri rytmicko-pohybovom alebo relaxačnom cvičení na pozadí pustenú hudbu, dieťa bude mať ťažkosti porozumieť, aký pohyb má urobiť. Dôvodom je, že hudba na pozadí „súťaží“ s vašou rečou. Čím je hudba hlasnejšia, alebo tancujúce deti hlučnejšie, tým menej bude dieťa rozumieť pokynom, ktoré pri cvičení dávate. Riešením môže byť použitie vzdialeného mikrofónu, kedy bude dieťa počúvať predovšetkým hlas PZ/OZ cez mikrofón a čiastočne hudbu na pozadí. Zároveň je dobré uvedomiť si, že pri relaxácii alebo „hrách na babu“ veľa detí s poruchou sluchu nechcú zavrieť oči, pretože ich to pripravuje o jeden kompenzačný zmysel.
- Medzi deťmi s poruchou sluchu je čoraz viac detí, ktoré spievajú, tancujú alebo hrajú na hudobný nástroj, pretože im to kvalitná kompenzačná pomôcka umožňuje.

3.9 Čítanie zážitkových denníkov, kníh alebo rozprávok

„Spomínam, že učiteľka zvykla čítať rozprávku, keď sme už ležali v posteliach. Ja som z toho však bez načúvacích prístrojov nič nemala.“

- Pri čítaní rozprávky počas dňa zvyčajne dieťaťu s poruchou sluchu pomáha, ak počas čítania alebo následne pri opakovaní porozumenia rozprávky zahráte krátke divadielko. Vizualizácia (veľké obrázkové knižky, bábky, magnetické obrázky) výrazne napomáhajú najmladším deťom s poruchou sluchu udržať si v sluchovej pamäti dej príbehu.
- Vzhľadom na menšiu slovnú zásobu, podobne ako pri básničkách a pesničkách, aj pri rozprávkach sa môžete s rodičmi dohodnúť prejsť si dopredu neznáme slová z rozprávky doma. Tiež sa môžete s rodičmi dohodnúť čítať doma s dieťaťom tú istú rozprávku, ako vy v MŠ. Dieťa tak získa lepší základ k tomu, aby správne porozumelo deju rozprávky.
- Pri čítaní pre celú triedu si sadnite tak, aby dieťa videlo na vašu tvár aj knižku súčasne (ako napríklad **na fotografii nižšie**).
- Text čítajte so zaujímavou intonáciou a mimikou v tvári. Spreádzajte ho gestami, prirodzenými posunkami a výraznými zvukmi - „ŠŠŠŠ“, *Bác!*. Ukazujte pritom prstom na obrázky, o ktorých práve rozprávate, aby dieťa

správne pochopilo význam viet.

- Ak deťom čítate knižku pred spaním, dieťa potrebuje mať kompenzačnú pomôcku stále zapnutú. Dovoľte mu pri čítaní sedieť blízko vás alebo sa pri čítaní posadzte hneď vedľa jeho postieľky. Po dočítaní odložte kompenzačnú pomôcku, aby si dieťa mohlo oddýchnuť. Ak je dieťa zvyknuté zaspávať s pomôckou, neberte mu ju násilu. Rešpektuje to, ako to má dieťa z domova nastavené. Dohodnite sa dopredu s rodičmi o požiadavkách na spanie.
- Individuálne čítanie, napríklad zážitkového denníčka, je ideálnym časom pre rozvíjanie slovnej zásoby. Deti na začiatku zvládnu iba základné otázky typu „Čo to je? Kto to je? Akej farby to je? Čo robí babka na obrázku?“. Čím sú však deti väčšie a ich slovná zásoba sa rozširuje, nebojte sa zaradiť aj menej časté otázky „Kedy išlo dievčatko k dedkovi? Ako sa dievčatko volá? Prečo sa chlapec nahneval? Čím jazdíme alebo papáme? Kedy sa prasiatko zľaklo? Čo sa stalo na obrázku? Prečo kvetinka uschla?“ a pod. Nebojte sa prepájať postavičky z príbehu s prežívaním a skúsenosťami dieťaťa.

3.10 Pobyt v exteriéri, šport a výlety

V exteriéri môže byť dorozumievanie s dieťaťom s poruchu sluchu sťažené. Je potrebné myslieť na viacero faktorov a prispôbiť tomu aj svoje konanie:

- Hlavne v zime, keď si deti v šatni oblečú čiapky, musíte počítať s tým, že vás vo vnútri ale aj vonku budú o niečo horšie počuť. Čiapka totiž zakrýva mikrofóny kompenzačnej pomôcky.
- Komunikáciu na detskom ihrisku môže zároveň sťažiť hluk z ulice, vietor, výskanie detí alebo rachot, ktorý robia napríklad odrážadlá na asfalte. Veľmi pomáha, ak si odsledujete ako dobre dieťa vonku rozumie a na akú vzdialenosť ešte jasne počuje vaše pokyny.
- **Počas vychádzok po okolí dávajte zvýšený pozor na bezpečnosť**, keďže viaceré deti s poruchou sluchu majú ťažkosti určiť, odkiaľ prichádza

nebezpečenstvo (trúbenie auta, zvoniaci bicykel). Lokalizácia je veľmi ťažká hlavne pri jednostranných poruchách sluchu.

- **Odporúčame, aby dieťa kráčalo blízko PZ/OZ.** Hluk z ulice sťažuje počúvanie a sledovanie inštrukcií. V prípade veľmi hlučného prostredia sa osvedčilo používanie vzdialeného mikrofónu.
- **Ak idú na prechádzku s deťmi dvaja PZ/OZ,** ten, ktorý kráča po boku dieťaťa s poruchou sluchu by mu mal vždy zjednodušene zhrnúť, čo povedal druhý PZ/OZ. Takto dieťaťu zbytočne neuniknú informácie (o kvietkoch, hmyze, vtákoch, susedovom psovi alebo sanitke, ktoré počujúce deti zachytia aj na väčšiu diaľku).

Odporúčania pri športových aktivitách:

- Deti s poruchou sluchu športujú rovnako radi ako počujúce deti. S kompenzačnou pomôckou môžu behať, skákať, robiť kotrmelce, lyžovať a v niektorých prípadoch aj plávať. Jediným obmedzením sú kontaktné športy, pri ktorých by si kompenzačnú pomôcku mohli rozbiť.
- Dohodnite sa s rodičmi, či dieťa bude cvičiť s kompenzačnou pomôckou. My odporúčame, aby ju používalo stále. Rodičia môžu požadovať, aby sa počas telesnej výchovy pomôcka odložila a nedošlo k jej prípadnému poškodeniu. Vtedy je dôležité uvedomiť si výrazne **zníženú schopnosť dieťaťa počuť a reagovať na slovné inštrukcie a zvukové signály. Komunikáciu s dieťaťom je vtedy nutné zabezpečiť iným spôsobom tak, aby nebola ohrozená jeho bezpečnosť ani bezpečnosť ostatných žiakov.**
- Niektoré deti s poruchou sluchu môžu mať problémy s rovnováhou, čo súvisí s narušením funkcie rovnovážneho ústrojenstva vo vnútornom uchu. Zvýšenú opatrnosť treba zachovať pri cvičeniach, kde sa mení poloha tela.
- V prípade, že má absolvovať dieťať s poruchou sluchu kurz plávania, jeho načúvacie prístroje alebo kostné vibrátory sa musia zložiť, pretože sa nesmú namočiť. V závislosti od stupňa straty sluchu budú deti bez kompenzačnej

pomôcky odkázané na prirodzené gestá alebo posunky. To však nie je dôvodom, aby na kurz plávania nešli. Po kúpaní sa zvukovod dieťaťa musí dobre osušiť uterákom, aby sa z neho do prístroja nedostala zbytočná vlhkosť.

- Ak dieťa nosí kochleárny implantát, je možné, že má doma aqua sadu s ktorou sa môže aj kúpať. Poproste rodičov, aby vám ukázali ako aqua sadu správne používať, aby prístroj nenavlhlo. Cievku prístroja môže mať dieťa schovanú pod plávacou čiapkou, prípadne za plaveckými okuliarmi a kochleárny implantát ešte prichytený o plavky alebo plavecké tričko, aby neskĺzol z hlavy ani pri skokoch do vody.

- Jungwirthová (2015) odporúča pri nových situáciách v bazéne, aby si dieťa s poruchou sluchu najskôr pozrelo, čo na povel urobili ostatné deti. To mu pomôže dedukovať čo sa očakáva. Deti s poruchou sluchu sú zvyčajne veľmi dobré v imitácii iných detí.

4. Vzdelávanie dieťaťa s poruchou sluchu v materskej škole

4.1 Súčasný stav vzdelávania detí so zdravotným znevýhodnením

Podľa § 28 bod 8 Zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „školský zákon“) umožňuje prijímanie detí so zdravotným znevýhodnením (ďalej len „ŠVVP“) do materských škôl. Napriek tomu viac ako polovica detí so zdravotným znevýhodnením, sa do MŠ v súčasnosti nedostane (Hapalová in Hall, 2019). Prijímanie detí so ŠVVP do bežnej materskej školy totiž školský zákon neustanovuje ako povinnosť.

Riaditeľ MŠ by mal vždy pred rozhodnutím o prijatí dieťaťa so zdravotným znevýhodnením zvážiť, či má na to vytvorené vhodné podmienky (personálne, priestorové, materiálne atď.). Prípadne, či bude schopný v spolupráci so zriaďovateľom takéto podmienky vytvoriť dodatočne, po tom čo dieťa prijme. Aká je realita podmienok v MŠ u nás?

Na základe výsledkov dotazníkového prieskumu, ktorý vznikol v rámci projektu „To dá rozum“ (Hall a spol., 2019) mala iba pätina respondentov z radov zamestnancov a vedúcich pracovníkov MŠ pocit, že ich MŠ je pripravená na vzdelávanie detí so ŠVVP. Za najväčšie problémy pri vzdelávaní detí so ŠVVP respondenti považovali:

- nedostatočné podmienky pre individuálny prístup v dôsledku vysokých počtov detí v triedach,
- nedostatok pedagogických asistentov a OZ,
- fyzické bariéry v budove školy,
- nedostatok finančných prostriedkov na zabezpečenie potrieb detí so zdravotným znevýhodnením, nepripravenosť učiteľov pre prácu s týmito deťmi.
- Neschopnosť MŠ vytvoriť vhodné podmienky pre deti so zdravotným znevýhodnením následne vedie riaditeľov škôl k tomu, že napriek legislatívnej možnosti prijať deti so ŠVVP ich často sú nútení odmietnuť prijať.

4.2 Proces prijímania dieťaťa s poruchou sluchu do bežnej materskej školy

Podľa § 28, bod 12 školského zákona, rozhoduje o prijatí dieťaťa so zdravotným znevýhodnením riaditeľ školy a to na základe:

- odporúčania všeobecného lekára pre deti a dorast,

- písomného vyjadrenia zariadenia poradenstva a prevencie, ktoré na základe vyšetrenia, diagnostikovalo u dieťaťa špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby (§ 2, bod i školského zákona).
- vopred prerokovaného informovaného súhlasu zákonného zástupcu alebo zástupcu zariadenia.

Pred prijatím dieťaťa so ŠVVP do školského zariadenia poučí riaditeľ školy zákonného zástupcu o všetkých možnostiach vzdelávania jeho dieťaťa. Pri prijímaní dieťaťa s poruchou sluchu do MŠ môže riaditeľ využiť tzv. diagnostický pobyt, počas ktorého sa vykoná diagnostikovanie ŠVVP dieťaťa v zariadení poradenstva a prevencie, aby sa rozhodlo o ďalšej forme vzdelávania dieťaťa (§ 6 ods. 2 vyhlášky 541/2021 o materskej škole).

Riaditeľ preto pri prijímaní dieťaťa vyšpecifikuje možnosť, či:

- prijme dieťa so ŠVVP na adaptačný alebo diagnostický pobyt (§ 5 ods. 14 písm. b) zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov) alebo
- vydá rozhodnutie o prijatí dieťaťa do materskej školy (§ 5 ods. 14 písm. a) zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov) v ktorom určí diagnostický pobyt podľa § 59 ods. 8 školského zákona).

Diagnostický pobyt dieťaťa so zdravotným znevýhodnením:

- **v „bežnej“ materskej škole, nesmie byť dlhší ako tri mesiace** (§ 59 ods. 8 školského zákona). Ak obdobie troch mesiacov diagnostického pobytu nebude postačujúce na ukončenie diagnostiky dieťaťa, riaditeľ môže na základe novej žiadosti (ku ktorej zákonní zástupcovia predložia všetky vyjadrenia požadované podľa § 59 ods. 5 školského zákona) opäť prijať dieťa na diagnostický pobyt (§ 5 ods. 14 písm. b) zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov) alebo ho môže prijať do materskej školy (§ 5 ods. 14 písm. a) zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov) a v tomto rozhodnutí mu zároveň určí diagnostický pobyt podľa §

59 ods. 8 školského zákona.

- v materskej škole pre deti so špeciálnymi potrebami, môže adaptačný pobyt presiahnuť dobu tri mesiace, no nesmie byť dlhší ako jeden rok.

4.3 Tímová spolupráca pri starostlivosti o dieťa s poruchou sluchu

Inklúzia detí s poruchou sluchu je možná, ak na nej spolupracujú všetci zainteresovaní a každý jasne pozná svoje kompetencie. Preto je veľmi dôležité hneď na úvodných stretnutiach s rodičmi jasne zadefinovať, kto bude za čo pri výchove a vzdelávaní dieťaťa zodpovedný. V nasledujúcej tabuľke sme zhrnuli kompetencie zúčastnených pri vzdelávaní dieťaťa s poruchou sluchu v materskej škole:

	MŠ -riaditeľ, PZ/OZ, ŠPT	Zriaďovateľ MŠ	Zariadenie poradenstva a prevencie, Služba včasnej intervencie	Foniater
Zabezpečenie pravidelnej foniatrickej starostlivosti				X
Zabezpečenie logopedickej a surdopedickej starostlivosti			X	
Stimulácia vývinu dieťaťa	X		X	
Podpora komunikačných zručností dieťaťa	X		X	
Pravidelná komunikácia a spolupráca všetkých zainteresovaných	X	X	X	X
Podávanie žiadosti o pedagogického asistenta	X	X	X	
Zabezpečenie financií na inklúziu dieťaťa, na materiálno-technické a personálne vybavenie, zapojenie sa do projektov	X	X		

Rodina je zodpovedná za všetky rozhodnutia, ktoré robí v oblasti zdravotného stavu dieťaťa, vzdelávania, stimulácie a výchovy. Zároveň je zodpovedná za:

- pravidelnú spoluprácu a komunikáciu s PZ/OZ a s vedením MŠ,
- pravdivé poskytovanie informácií všetkým zúčastneným o zdravotnom stave dieťaťa,
- komunikáciu s odborníkmi, ktorí jej poskytujú služby mimo MŠ (napr. foniatrom, OZ zariadení poradenstva a prevencie alebo služby včasnej intervencie).

Miera spolupráce rodiny so školou aj zariadením poradenstva a prevencie je jedným z najdôležitejších faktorov úspešnosti zaškolenia dieťaťa s poruchou sluchu do MŠ.

MATERSKÁ ŠKOLA

Materská škola je zodpovedná za vzdelávanie všetkých detí, ktoré ju navštevujú. Ak zariadenie prijalo dieťa so zdravotným znevýhodnením, malo by vytvoriť podmienky pre vzájomnú spoluprácu medzi PZ, ŠPT a rodičmi, ako aj medzi všetkými zainteresovanými odborníkmi a organizáciami. V praxi sa niekedy stretávame s očakávaním zo strany rodičov, že MŠ prevezme zodpovednosť aj za tie aktivity, za ktoré boli doteraz zodpovední oni, napríklad pravidelné logopedické cvičenia, celkovú podporu vývinu dieťaťa atď.

„S rodičmi Janka sme dlho diskutovali o tom, čo očakávajú od našej materskej školy. Mysleli si, že materská škola bude pre Janka zabezpečovať aj logopédku, že s ním budeme každý deň precvičovať cvičenia, ktoré im dávali odborníci. My sme sa na takéto činnosti necítili byť kompetentní. Veľmi nám pomohla surdopédka z poradne, ktorá nám všetkým pomohla zdefinovať, kto bude za čo zodpovedný. “ Úlohou PZ/OZ MŠ je v prvom rade socializácia dieťaťa s poruchou sluchu do kolektívu počujúcich rovesníkov, vzdelávanie dieťaťa podľa vzdelávacích programov MŠ a dodržiavanie odporúčaní a podporných opatrení, ktoré zdefinovalo zariadenie poradenstva a prevencie na základe diagnostiky špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb dieťaťa.

UČITEĽ

Triedny učiteľ je podľa Krnáčovej a Križa (2022) kľúčovým pilierom prvého stupňa podpornej úrovne systému poradenstva a prevencie priamo v škole. Podľa autorov učiteľ primárne zodpovedá za budovanie pozitívnej klímy v triede, riešenie konfliktov v triede, vytváranie zdravých vzťahov, identifikáciu potrieb, prekážok a rizík a tiež hľadanie zdrojov na ich skoré riešenie. Tieto činnosti učiteľ realizuje v spolupráci s ostatnými PZ/OZ a vedením školy.

Čo by mal vedieť učiteľ, ktorý bude vzdelávať dieťa s poruchou sluchu? Mal by:

- vedieť, čo je a čo už nie je v jeho kompetencii,
- mať základné informácie o poruche sluchu dieťaťa (viď **2. kapitola**),
- vedieť dieťaťu nasadiť kompenzačné pomôcky, vymeniť v nich batérie a zvládnuť základnú starostlivosť o nich (viď **Príloha E “Starostlivosť o kostné vibratory”**),
- ovládať základné stratégie ako podporiť dieťa s poruchou sluchu v prostredí MŠ – počutie, odzeranie, komunikácia a socializácia (viď **3. kapitola**),
- vedieť, na koho sa môže obrátiť, ak bude potrebovať dodatočnú podporu (viď **podkapitolu 4.3**),
- vedieť spolupracovať s rodičmi, asistentom, zariadením poradenstva a prevencie a službami včasnej intervencie.

V nasledujúcej tabuľke uvádzame rozdelenie kompetencií medzi PZ a rodičov, ktorí spolupracujú s odborníkmi mimo MŠ.

	PZ (Podporná úroveň 1. stupňa)	Iní odborníci, ktorých zabezpečia rodičia
Stimulácia vývinu dieťaťa	ÁNO	ÁNO
Individuálne terapie	NIE	ÁNO
Rozvoj komunikačných zručností dieťaťa	ÁNO	ÁNO
Logopedické cvičenia	NIE	ÁNO
Rozvoj sociálnych zručností dieťaťa	ÁNO	ÁNO
Socializácia dieťaťa do kolektívu	ÁNO	NIE
Pravidelné nastavovanie kompenzačných pomôcok u foniatra a technika	NIE	ÁNO
Riešenie aktuálnych problémov s kompenzačnými pomôckami, ktoré sa vyskytnú v prostredí materskej školy (výmena batérií, overenie, či dieťa správne počuje)	ÁNO	ÁNO (zaučenie pedagógov, podpora, fotonávod)

ŠKOLSKÉ PODPORNÉ TÍMY

Podľa novo nastavených podporných opatrení by v MŠ malo pôsobiť čoraz viac ŠPT. Čo môžete očakávať od školského podporného tímu v procese zaškolovania dieťaťa s poruchou sluchu do materskej školy?

Školský podporný tím vytvára inkluzívne prostredie v MŠ tým, že bude:

- zisťovať priamo na pôde MŠ, aké špeciálne potreby má dieťaťa s poruchou sluchu a podporovať učiteľov, aby sa tieto potreby naplňali vo výchovno-vzdelávacom procese,
- komunikovať so zákonným zástupcom o priebežných pokrokoch dieťaťa, ale aj neočakávaných zmenách. Napr. ak nastane situácia, že dieťa horšie reaguje na zvuky okolo seba, rozumie menej ako zvyčajne alebo sa bude so svojím okolo menej socializovať. Za týmto účelom môže školský podporný tím zaviesť spoločný denníček, pomocou ktorého si budú všetci zainteresovaní (PZ/OZ, pedagogický asistent, rodič) vymieňať informácie o každodenných situáciách, ktoré sa v MŠ vyskytli.,
- pravidelne spolupracovať s OZ zariadenia poradenstva a prevencie, službou včasnej intervencie. S týmito organizáciami bude komunikovať o priebehu zaškolenia a socializácie dieťaťa, o pozitívach aj prípadných ťažkostiach.

Podľa Krnáčovej a Križa (2022, s. 21,22) sú ŠPT zodpovedné napríklad za:

- vytváranie podmienok na spoluprácu medzi školou, zariadeniami poradenstva a prevencie a odborníkmi z iných rezortov (lekár, sociálny pracovník, kurátor a pod.),
- koordináciu pravidelných stretnutí s rodinou a ďalšími zodpovednými osobami, kde by mali členovia tímu prehodnocovať aktuálnu spoluprácu všetkých zúčastnených strán a zároveň plánovať ďalšie kroky a opatrenia,
- vyhľadávanie a identifikáciu zdrojov a rizík u detí a učiteľov,
- poradenstvo, podporu a vzdelávanie rodičov,
- poskytovanie odborných činností smerom k deťom,
- poradenstvo a metodickú podporu učiteľom pri práci s dieťaťom,
- intervenciu, mentoring a supervízie asistentov,
- podporu vedenia školy pri naplňovaní vízie a smerovaní školy.

Okrem vyššie uvedeného by mali členovia ŠPT realizovať pravidelné tímové porady, intervízie, supervízie a vzdelávanie tímu. Mali by sa zúčastňovať na odborných konziliách. Aktuálne však v materských školách je ešte málo školských podporných tímov.

SYSTÉM PORADENSTVA A PREVENIE

Po transformácii systému poradenstva a prevencie (od 1. 1. 2023) poskytujú poradenskú činnosť:

- zariadenia poradenstva a prevencie (ŠCPP a CPP),
- pedagogickí a odborní zamestnanci školy a školský podporný tím.

Jednotlivé subjekty systému poradenstva a prevencie podľa školského zákona, § 130 odseku 3 multidisciplinárne spolupracujú najmä so zákonnými zástupcami, zástupcami zariadenia, školami, zamestnávateľmi, orgánmi verejnej správy a ďalšími subjektami, ktoré sa zaoberajú výchovou a vzdelávaním.

Podľa § 130 školského zákona sa v systéme poradenstva a prevencie vykonáva odborná činnosť, ktorou je poradenská činnosť, psychologická činnosť, pedagogická činnosť, špeciálnopedagogická činnosť, logopedická činnosť, liečebnopedagogická činnosť a sociálnopedagogická činnosť zameraná na optimalizáciu výchovného, vzdelávacieho, psychického, sociálneho a kariérového vývinu detí od narodenia až po ukončenie prípravy na povolanie.

Čo môžete očakávať od odborných zamestnancov zariadení poradenstva a prevencie v procese zaškoľovania dieťaťa s poruchou sluchu do materskej školy?

Ako sme už uviedli, pred prijatím dieťaťa s poruchou sluchu do MŠ alebo počas diagnostického pobytu v nej by malo dieťa absolvovať odborné vyšetrenia (psychologické, surdopedické, logopedické, príp. iné podľa potrieb dieťaťa) v zariadení poradenstva a prevencie. Počas komplexnej diagnostiky by malo zariadenie poradenstva a prevencie zdefinovať, či dieťa má alebo nemá ŠVVP a aké podporné opatrenia bude dieťa počas výchovno-vzdelávacieho procesu v MŠ potrebovať. Kvalitná psychologická, špeciálnopedagogická, surdopedická a iná diagnostika by totiž mala byť východiskom k budúcej pravidelnej a intenzívnej spolupráci pri tranzite dieťaťa do MŠ.

Ak sa ukáže, že ide o dieťa so zdravotným znevýhodnením, tak zariadenie poradenstva a prevencie vydá spolu so správou z diagnostického vyšetrenia odporúčania a podporné

opatrenia, ktoré prakticky povedú PZ/OZ MŠ k tomu, ako zabezpečiť optimálne podmienky pre výchovu a vzdelávanie a naplňovať potreby dieťaťa s poruchou sluchu v prostredí MŠ. Závažným problémom v súčasnosti je, že zariadení poradenstva a prevencie, ktoré majú v tíme surdopéda (špeciálneho pedagóga pre deti s poruchou sluchu) je veľmi málo a zároveň máme aktuálne na Slovensku iba jedno špecializované centrum poradenstva a prevencie pre deti s poruchou sluchu v Bratislave (máji 2023). Z tohto vyplýva, že rodina bude potrebovať dlhší čas na to, aby našla zariadenie poradenstva a prevencie, v ktorom budú OZ kvalifikovaní dieťa s poruchou sluchu vyšetriť a napísať konkrétne a podrobné odporúčania pre školské prostredie.

Odborní zamestnanci zariadenia poradenstva a prevencie:

- na žiadosť zákonných zástupcov vykonávajú komplexnú diagnostiku vývinovej úrovne dieťaťa, ktorá bude okrem iného zameraná na sluchové a rečové vnímanie dieťaťa. Ideálne je, ak diagnostiku vykoná tím ľudí, ktorý pozná špecifiká diagnostiky a terapie detí s poruchou sluchu (napr. surdopéd, špecializovaný logopéd a psychológ), odborníci, ktorí poznajú rodinu a dieťa od raného veku.
- zadefinujú v správe z diagnostického vyšetrenia špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby dieťaťa a jeho silné stránky. Zároveň v správe zadefinujú, aké podporné opatrenia pomôžu dieťaťu prekonávať limity vyplývajúce z jeho zdravotného znevýhodnenia,
- odporúčia na základe diagnostiky a rozhovoru s rodičom vhodnú formu vzdelávania,
- spolupracujú aktívne so zákonnými zástupcami dieťaťa,
- zrozumiteľne informujú všetkých zainteresovaných o špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrebách dieťaťa s poruchou sluchu a o možnostiach naplňovania týchto potrieb vo výchovno-vzdelávacom procese,
- pomôžu PZ/OZ, asistentom a školskému podpornému tímu s procesom zaškoľovania dieťaťa s poruchou sluchu do MŠ, tzv. tranzitom,
- v prípade potreby navštívia MŠ a na základe pozorovania a rozhovoru konzultujú s PZ/OZ priebeh zaškolenia dieťaťa v MŠ,
- v pravidelných intervaloch prehodnocujú, či aktuálne podporné opatrenia dieťaťu pri vzdelávaní v MŠ postačujú alebo je nutné ich prehodnotiť a urobiť úpravu podmienok vzdelávania,
- vypracovávajú odporúčania k žiadostiam o finančný príspevok na pedagogického asistenta,

- v prípade potreby realizujú inkluzívne aktivity pre celý kolektív v triede,
- ak rodina využíva službu včasnej intervencie, spolupracujú OZ aj so službou včasnej intervencie.

SLUŽBA VČASNEJ INTERVENCIE

Viaceré deti s poruchou sluchu, ktoré poznáme, sú v pravidelnej starostlivosti odborníkov v rámci služieb včasnej intervencie. Služba včasnej intervencie (ďalej len „SVI“) je sociálna služba určená rodinám s deťmi so zaostávajúcim, oneskoreným alebo rizikovým psychomotorickým vývinom alebo zdravotným postihnutím vo veku od 0 do 7 rokov. V rámci nej je rodinám poskytované špecializované sociálne poradenstvo, sociálna rehabilitácia, stimulácia komplexného vývinu dieťaťa a preventívne/komunitné aktivity.

Poradkyne SVI často dobre poznajú rodinu aj dieťaťa, a preto vedia v rámci svojich aktivít smerujúcich k sociálnemu začleneniu dieťaťa, efektívne pomôcť v procese začleňovania sa dieťaťa do prostredia MŠ. Odborníci zo SVI pomáhajú sledovať prínos socializácie dieťaťa v MŠ a v prípade potreby môžu inkluzívnymi aktivitami socializáciu detí s poruchou sluchu medzi počujúcimi rovesníkmi podporiť.

Mnohé poradkyne zo SVI vypracovávajú spolu s rodinou tzv. **profil dieťaťa**, v ktorom pomenovávajú potreby dieťaťa, jeho silné a slabé stránky a zároveň možnosti naplňania potrieb dieťaťa v prostredí MŠ.

ZRIAĐOVATEĽ

Zriaďovatelia materských škôl majú vytvárať podmienky pre všetky deti vzdelávané v MŠ v ich územnej pôsobnosti. Vo viacerých MŠ sa vytvorili dobré podmienky na vzdelávanie detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami práve preto, že bol ich zriaďovateľ ústretový, napríklad upravil financovanie v MŠ, umožnil nižší počet detí v triedach, zapojil MŠ do projektov zameraných na inklúziu detí, či vyčlenil financie na plat pedagogického asistenta.

V prípade, že zriaďovateľom MŠ je obec, je úlohou obce vytvoriť vhodné podmienky na zabezpečenie výchovy a vzdelávania detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v MŠ (§ 6 ods. 3 písm. d) zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝKUMU A ŠPORTU SLOVENSKEJ REPUBLIKY (ďalej len „MŠVVaŠ SR“)

Slovenská republika sa dlhodobo snaží vytvárať legislatívne podmienky pre vzdelávanie detí so ŠVVP v školách a školských zariadeniach. MŠVVaŠ SR nesie zodpovednosť za to, aby bolo každému dieťaťu poskytované primerané vzdelávanie v rámci jeho potrieb a vytvárali sa stále lepšie podmienky pre inkluzívne vzdelávanie na školách.

FONIATER, TECHNIK

Foniater je špecializovaný lekár, ktorý poskytuje dieťaťu s poruchou sluchu zdravotnú starostlivosť. Foniater zodpovedá za diagnostiku poruchy sluchu, za výber a nastavovanie kompenzačnej pomôcky, za výber a použitie medicínskych postupov pri kompenzácii poruchy sluchu.

Technik konkrétnej značky kompenzačných pomôcok (načúvacie prístroje, kochleárne implantáty, kostné vibrátory, bezdrôtová technológia) pomáha rodine riešiť technický stav kompenzačných pomôcok a nastavuje ich v spolupráci s foniatrom tak, aby dieťa čo najlepšie počulo.

Za priamu komunikáciu s foniatrom a technikom sú zodpovední rodičia detí. Avšak pozorovania PZ/OZ MŠ, prípadne odporúčania, ktoré vznikli na základe pozorovania dieťaťa v MŠ surdopédom ŠCPP/CPP, môžu vo výraznej miere prispieť k lepšiemu nastaveniu kompenzačnej pomôcky dieťaťa.

Ak si napríklad PZ/OZ MŠ všimne, že dieťa počas komunikácie nereaguje tak, ako štandardne zvyklo reagovať, je dôležité, aby o svojom zistení informoval rodičov. Tí zase môžu situáciu presne opísať foniatrovi alebo technikovi. Podobne môže špeciálny pedagóg pri svojom pozorovaní v MŠ zistiť, že dieťa s načúvacími prístrojmi výborne rozumie pri komunikácii tvárou v tvár, no pri komunikácii viacerých detí v skupine alebo keď je dieťa ďalej od neho, reaguje len sporadicky.

4.4 Prvý rozhovor s rodičmi

„Po prvom stretnutí v materskej škole sme boli nešťastní. Keď riaditeľka počula, že máme dieťa s poruchou sluchu, hneď nás posielala do špeciálnej materskej školy. Mala predstavu, že naše dieťa je hluché a preto ho v bežnej škôlke nemôžu vzdelávať. Na druhé stretnutie sme prišli lepšie pripravení – mali sme správu z poradne, v ktorej bolo uvedené, ako naša Anetka rozpráva, rozumie a najmä, že zaškolenie v materskej škole bude pre ňu prospešné. Hneď nato sa do škôlky ozvala naša špeciálna pedagogička, ktorá ponúkla škôlke svoju podporu. Riaditeľka zmenila názor a Anetku prijala na diagnostický pobyt“.

Milí riaditelia MŠ, ak vás rodičia dieťaťa s poruchou sluchu oslovia so žiadosťou o prijatie ich dieťaťa do MŠ ktorú riadite, je veľmi dôležité, aby ste ich neodmietli príliš rýchlo len na základe diagnózy, ktorú dieťa má.

Väčšina rodičov investovala do výchovy a podpory svojho dieťaťa vela úsilia, aby sa ich dieťa dostalo na úroveň, kde teraz je. Možno na prvom stretnutí s dieťaťom uvidíte dieťa, ktoré na svoj vek málo rozumie a rozpráva, no oni vidia dieťa, ktoré konečne po všetkej námahe spojenej so zvykaním si na pomôcku a intenzívnej niekoľkoročnej stimulácii, začalo rozprávať prvé slová. Oni sú zároveň tí, ktorí zažili na vlastnej koži, aké je to náročné vyrovnať sa s tým, že ich dieťa má poruchu sluchu na celý život. Museli opakovane prekonávať vlastné strachy aj strachy svojho okolia. Všetky tieto faktory môžu spôsobiť, že sú zraniteľnejší a budú emotívnejšie reagovať na odmietnutie zo strany materskej školy.

Buďte preto prosím, ak je to možné, otvorení na spoluprácu. Nechodte na rozhovor s vopred pripraveným rozhodnutím, že dieťa neprijmete. Ak je to možné, na rozhovor s rodičmi sa dopredu pripravte.

Na čo všetko je potrebné myslieť vopred?

- Nájdite si na rozhovor s rodičmi dostatočný čas a priestor.
- Zavolajte k rozhovoru OZ zariadení poradenstva a prevencie, služieb včasnej intervencie a členov ŠPT (ak ich máte vo vašej MŠ).
- Požiadajte rodičov, aby Vám nahrali na video, ako komunikuje dieťa v domácom prostredí, aby ste mali lepšiu predstavu o jeho komunikačných schopnostiach.
- Počúvajte rodičov a pýtajte sa ich na všetko, čo potrebujete vedieť.
- Požiadajte rodičov, aby Vám na stretnutie priniesli správy z diagnostických vyšetrení (správu zo psychologického vyšetrenia, správu zo špeciálnopedagogického vyšetrenia, správu z foniatrického alebo ORL vyšetrenia, ktorá zdokladuje na základe akej diagnózy je dieťa zaradené ako dieťa so ŠVVP).
- Psychologické a špeciálnopedagogické vyšetrenie musí dieťa absolvovať v Centre poradenstva a prevencie (podporná úroveň 3. a 4. stupňa) alebo v Špecializovanom centre poradenstva a prevencie pre deti so sluchovým postihnutím/Špecializovanom centre poradenstva a prevencie pre deti do 7 rokov veku (podporná úroveň 5. stupňa), čo môže vzhľadom na nedostatok surdopédov nejakú dobu trvať.

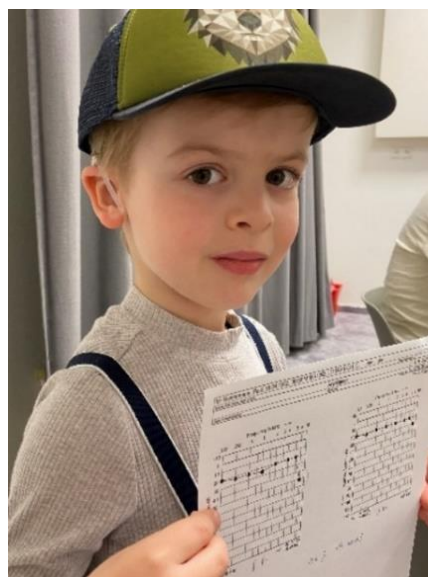
Na aké otázky by vám mali rodičia na prvom stretnutí odpovedať?

Okrem otázok, ktoré bežne riešite na prvých stretnutiach s rodičmi počujúcich detí, je dobré ak sa opýtate rodičov aj na tieto témy:

- akú poruchu sluchu ich dieťa má, či chodia pravidelne ku foniatrovi a aké sú

výsledky jeho vyšetrení (na fotografii vidíte nepočujúceho chlapčeka s dvoma kochleárnymi implantátmi, ktorý hrdo ukazuje svoj audiogram, na ktorom je vidieť, že s implantátmi počuje aj veľmi tiché zvuky,

- akú kompenzačnú pomôcku dieťa využíva, ako dlho ju využíva a ako s ňou aktuálne počuje (čo všetko pomáha dieťaťu dobre počuť v domácom prostredí alebo v exteriéri),
- akú komunikačnú schopnosť dieťa aktuálne má, ako komunikuje v domácom prostredí, či rozpráva a rozumie v hovorenej reči, či používa gestá a posunkovú reč (čo všetko mu pomáha porozumieť komunikácii okolo neho),
- akú odbornú podporu rodina má, s kým sa budete môcť poradiť, ak vzniknú ťažkosti pri začlenení.
- či pravidelne využíva služby zariadenia poradenstva a prevencie (ako dlho a často tam chodí, či je v zariadení poradenstva a prevencie niekto, s kým budete môcť pravidelne komunikovať o vzdelávaní dieťaťa), či už rodičia majú správy z diagnostických vyšetrení alebo sa ich chystajú v blízkej budúcnosti absolvovať.
- či pravidelne využíva služby včasnej intervencie (ako dlho a ako často, či je v službe včasnej intervencie niekto, s kým budete môcť pravidelne komunikovať o socializácii dieťaťa).

Poznámka: Občas sa stáva, že sa porucha sluchu objaví až vo vyššom veku. Môže sa preto stať, že dieťa ktoré máte pred sebou ešte neabsolvovalo žiadne vyšetrenia sluchu a preto nemá ani predpísané kompenzačné pomôcky. V tom prípade je potrebné rodičov usmerniť, aby objednali dieťa na príslušné vyšetrenia, aby neostalo v prostredí MŠ (ani doma) bez adekvátnej kompenzácie sluchu.

Prílohy

Príloha A: Stupne straty sluchu

Túto prílohu sme vo veľkej miere spracovali podľa publikácie autoriek Cole a Flexer (2007). Ich zistenia v mnohom zhodujú v tom, čo vidíme u detí s ľahkou, strednou aj ťažkou poruchou sluchu počas pozorovania v tichom domácom prostredí aj hlučných školských zariadeniach.

Ľahká strata sluchu (25 – 40 dB)

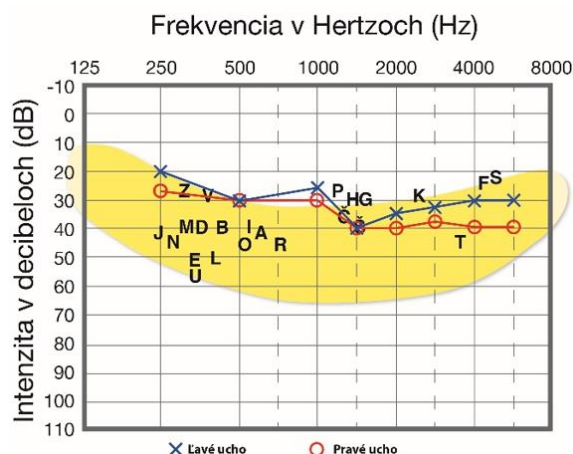
V závislosti od hluku na pozadí, vzdialenosti od hovoriaceho a typu poruchy sluchu môže dieťa so stratou sluchu okolo 30 dB prepočúť 25 – 40 % reči. Napriek ľahkej strate sluchu týmto deťom často uniká tzv. pasívne učenie sa jazyka. Ide o schopnosť počuť konverzáciu rodičov z vedľajšej miestnosti alebo informácie z rádia a televízora, ktoré v danom momente nie sú blízko dieťaťa.

Dieťa bez načúvacieho prístroja, u ktorého je prah sluchu medzi 35 – 40 dB, môže prepočúť až 50 % diskusií v triede najmä z väčšej diaľky alebo ak spolužiaci ticho rozprávajú. U týchto detí sa objavuje „denné snenie“. Často sú okolím obviňované za to, že sa dostatočne nesnažia a počúvajú iba vtedy, keď chcú. Neustále napomínanie v nich môže zanechať zlý pocit zo seba samých. Extra snaha vynaložená na počutie sa u mnohých detí môže prejsť únavou a podráždenosťou voči rovesníkom.

Na základe označenia ako „ľahká“ strata sluchu, mnohí odborníci podcenia jej dôsledky na vývin reči u malého dieťaťa. Ako však Cole a Flexer uvádzajú (2007), tieto deti často vykazujú o jeden ročník horšie výsledky ako počujúce deti. To svedčí o tom, že počúvanie je pre tieto deti náročná úloha a obmedzené sluchové vnímanie má negatívny vplyv na ich školské výsledky.

Deti s ľahkou poruchou sluchu často potrebujú viac pomoci zo strany PZ/OZ a rodiča, aby prospievali.

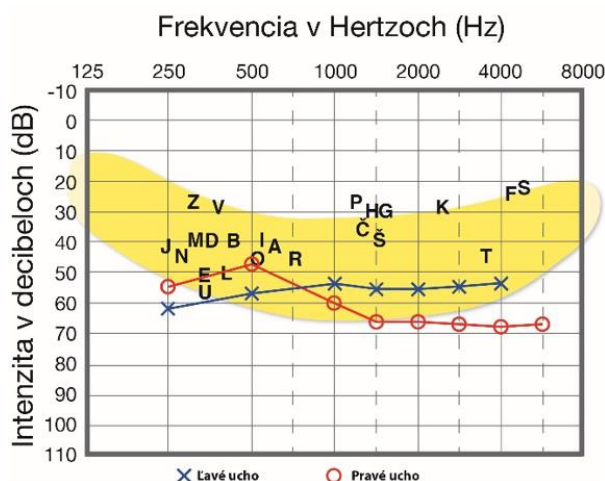
Ľahká strata sluchu môže sťažiť rozvoj reči hlavne deťom, ktoré sa narodili predčasne, majú viaceré zdravotné ťažkosti alebo výrazne zaostávajú v psychomotorickom vývine. Preto je ideálne ak sa porucha sluchu u týchto detí kompenzuje čo najskôr. Dobré nastavené prístroje alebo bezdrôtová technológia im v mnohých prípadoch uľahčia počúvanie v hlučnej triede.

Stredná strata sluchu (40 – 55 dB)

Dieťa so stratou sluchu, ktoré započuje zvuky okolo 40 – 50 dB, môže v bežných podmienkach prepočuť až 50 – 75 % reči. Pri 55 dB až 80 – 100 % reči. Bez načúvacích prístrojov majú tieto deti často obmedzenú slovnú zásobu, používajú chybnú gramatiku a ich výslovnosť je vážnejšie narušená. Dieťa s touto stratou sluchu je schopné bez načúvacích prístrojov porozumieť reči rodiča iba v prípade, že pozná slová, ktoré rodič používa, vie, o čom rozhovor bude a zároveň sedí v tichom domácom prostredí tvárou v tvár rodičovi na vzdialenosť do 1,5 metra. Bohužiaľ, rodičia a niekedy aj PZ/OZ, tento fakt precenia. Myslia si, že tak ako dieťa rozumie v tichom domácom prostredí, bude rovnako dobre rozumieť aj v školskom prostredí. Nie je to pravda. Školské prostredie je výrazne hlučnejšie ako domáce. Z toho dôvodu tam deti bez kompenzačnej pomôcky rozumejú omnoho menej ako doma. Okrem toho, slovná zásoba, ktorá sa používa v školskom prostredí je deťom s poruchou sluchu často neznáma, nevedia ju odzrieť a aj preto sa im ťažko odhaduje, aké slová započuli.

Následkom obmedzenej komunikácie a ťažkostiam s porozumením viaceré tieto deti nadväzujú menej priateľstiev. Podľa Cole a Flexer (2007), školské výsledky detí so strednou stratou sluchu, ktoré nenosia načúvacie prístroje sú až o dva ročníky nižšie ako výsledky počujúcich detí vo štvrtom ročníku. Tomuto vážnemu zaostávaniu sa dá predísť nosením načúvacích prístrojov od raného veku.

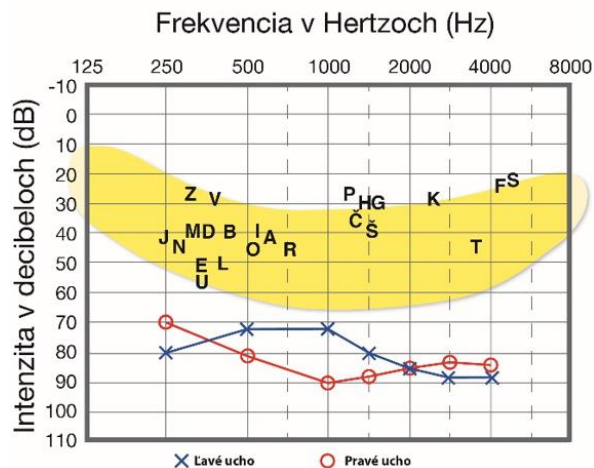

Stredne ťažká strata sluchu (55 – 70 dB)

Pri strate sluchu na úrovni 55 dB dieťa bez načúvacích prístrojov nezachytí **z bežnej hlasnej konverzácie v triede** skoro nič. Hovorená reč musí byť v jeho blízkosti a značne hlasná, aby jej dieťa mohlo aspoň minimálne porozumieť. Bez načúvacích prístrojov majú tieto deti vážne ťažkosti v škole, oneskorený vývin reči a gramatiky, málo zrozumiteľnú reč a niekedy monotónnejší hlas. Keďže sú pre ne sociálne interakcie bez načúvacích prístrojov náročné, vyhýbajú sa im, následkom čoho im chýbajú priateľstvá. Kvalitné načúvacie prístroje týmto deťom umožňujú vnímať všetky hlásky reči a porozumieť reči v rôznom prostredí. Ak ich deti nosia od raného veku, mnohé z nich sú schopné bez väčších ťažkostí fungovať v počujúcom prostredí.

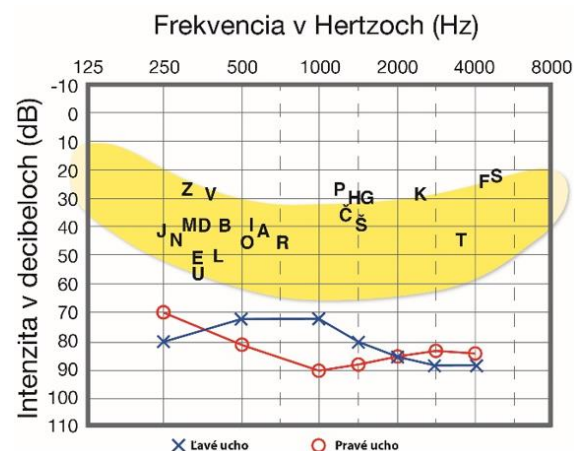
Ťažká strata sluchu (70 – 90 dB)

S kvalitnými načúvacími prístrojmi, v niektorých prípadoch s kochleárnymi implantátmi, sú tieto deti schopné plne zachytiť zvuky reči aj prostredia. Avšak v hlučnom školskom prostredí s veľkou pravdepodobnosťou budú potrebovať pomoc. Dieťa, ktoré má dobre nastavené kompenzačné pomôcky od raného veku, spolu s rodičmi navštevuje špeciálneho pedagóga a logopéda, ktorí mu pomáhajú s rozvojom sluchu a reči, má veľkú šancu úspešne sa zaradiť aj do počujúcej spoločnosti. U viacerých detí s ťažkou stratou sluchu sa osvedčilo používanie bezdrôtovej technológie (vzdialeného mikrofónu) a v niektorých prípadoch pomoc asistenta. Pri rozvoji reči a podpore porozumenia mnohým deťom pomáha, ak s nimi v ranom veku používajú rodičia a odborníci okrem hovorenej reči aj posunky.

Veľmi ťažká strata sluchu – praktická hluchota (viac ako 90 dB)

Aj nepočujúce dieťa je schopné naučiť sa hovoriť, ak dostane načúvacie prístroje v ranom veku (do 6. mesiaca) a je mu poskytnutá raná intervencia. Ak sa po šiestich mesiacoch používania kvalitných načúvacích prístrojov ukáže, že dieťa napriek kompenzácií cez tieto prístroje nedokáže plne vnímať reč (čo sa stáva bežne), odporučí sa rodičom čo najskôr zvážiť kochleárnu implantáciu. Počas obdobia, kým nie je jasné, či má dieťa z načúvacích prístrojov dostatočný úžitok, sa viacerým rodinám odporúča, aby s dieťaťom komunikovali aj posunkovali.

Nepočujúce deti sú v ranom veku oveľa viac závislé od zrakových podnetov ako všetky predchádzajúce skupiny detí. Komunikácia doplnená o posunky im aspoň dočasne pomáha rozvíjať myslenie v období kritickom pre vývin reči (v prvých troch rokoch života).

Ak deťom načúvacie prístroje nepostačujú na to, aby počuli všetky hlásky reči a zároveň z rôznych dôvodov nedostali kochleárny implantát, je často nevyhnutné dopomáhať pri vyvodzovaní hovorenej reči hmatom. Väčšina z nich sa vzdeláva v špeciálnych školách.

Ako vidíte, stupeň straty sluchu vôbec nemusí byť smerodajný faktor pri výbere školy. Dôležitejšie je, ako dobre má dieťa poruchu sluchu kompenzovanú a aká je úroveň jeho komunikačných schopností.

Príloha B: Dôsledky nekompenzovanej alebo neskoro kompenzovanej poruchy sluchu na vývin dieťaťa

Ako sme už uviedli v prílohe A, dieťa, ktoré nemá kompenzovanú poruchu sluchu môže zažívať frustráciu, pretože bežné veci, ako napríklad rozhovor s rodičmi, hra s priateľmi v MŠ, telefonovanie alebo sledovanie televízie, sa pre neho stávajú náročné. To je aj dôvod, prečo sa často vyhýba sociálnym kontaktom. Negatívny vplyv na vývin reči, myslenie, emocionálny a sociálny vývin, aj školské výsledky dieťaťa môže mať už chronická ľahká alebo stredne ťažká porucha sluchu, ktorá nie je kompenzovaná načúvacími prístrojmi.

Ak je porucha sluchu **včas** zachytená a kompenzovaná kvalitnými načúvacími prístrojmi, kochleárnymi implantátmi alebo kostnými vibrátormi (podľa typu a stupňa poruchy sluchu), tak majú mnohé deti s poruchou sluchu šancu napredovať rovnako ako ich počujúci rovesníci (Moeller a spol., 2013).

V nasledujúcej tabuľke (Hovorková a spol., 2017, s. 29) sme zhrnuli dôsledky **nepodchytenej poruchy sluchu**, ktoré sa môžu líšiť v závislosti od veľkosti straty sluchu a charakteristik dieťaťa.

Jazykové dôsledky - oneskorený vývin reči a jazyka - menšia slovná zásoba (pasívna aj aktívna) - zamieňanie podobných slov - nesprávne používanie gramatiky – chybné skloňovanie, časovanie, skladba viet - zmenená výška a sila hlasu - narušené tempo a prízvuk reči - ťažkosti s výslovnosťou (málo zrozumiteľná reč)	Vzdelávacie (školské) dôsledky - znížený prísun informácií (obmedzená náhodná pozornosť) - narušenie pamäti a schopnosti rýchlo zvládať nové úlohy - zlyhávajúce v škole – dieťaťu je nutné informácie opakovať, nerozumie zadaniu - ťažkosti so sústredením (pozornosťou) - ťažkosti porozumieť čítanému textu - ťažkosti s hláskovaním - zhoršené známky
Psychologické a emocionálne dôsledky - pocity zahanbenia, viny - negativizmus, hnev - ťažkosti s koncentráciou - smútok, depresia - strach, frustrácia - nedôverčivosť, podozrievavosť - nízka sebadôvera, neistota - nadmerná sebakritika	Sociálne dôsledky - nedostatok sociálnych zručností - vyhýbanie sa sociálnym situáciám - narušené vzťahy s rovesníkmi - ťažkosti v komunikácii s rodinou - osamelosť - znížená schopnosť zachytiť zvuky prostredia – rozoznávať nebezpečie (trúbenie auta, poplach...)
Zdravotné dôsledky - únava a vyčerpanie - bolesti hlavy	Pracovné dôsledky - obmedzená možnosť uplatniť sa na trhu práce

Príloha C: Starostlivosť o načúvacie prístroje

Načúvacie prístroje sú zariadenia, ktoré zosilňujú zvuky reči a prostredia, čím uľahčujú počúvanie deťom s poruchou sluchu. Deti by mali začať nosiť načúvacie prístroje už v prvých mesiacoch života, **hneď** ako sa potvrdí porucha sluchu a stanoví sa prah sluchu.

Zabezpečiť funkčné načúvacie prístroje je úlohou rodičov. Počas dňa však môžu nastať situácie, kedy bude nutné, aby ste sa o bezproblémový chod prístrojov postarali vy - pedagogickí pracovníci. Pre výchovu a vzdelávanie dieťaťa je totiž mimoriadne dôležité, aby dieťa nosilo funkčné načúvacie prístroje počas celého dňa. Poproste rodičov, aby vám na osobnom stretnutí názorne predviedli, ako zvládnuť základnú starostlivosť o prístroje. Najčastejšie ťažkosti s načúvacími prístrojmi, s ktorými sa počas bežného dňa môžete stretnúť:

1. Pískanie načúvacích prístrojov

Ušná koncovka (väčšinou je priesvitná) je dôležitá časť závesného načúvacieho prístroja, ktorá musí dobre tesniť vo zvukovode a v ušnici. Netesniaca alebo mechanicky poškodená koncovka spôsobuje pískanie prístroja, tzv. spätnú väzbu. To výrazne ovplyvňuje, aké množstvo zosilneného zvuku sa reálne do stredného ucha dostane. Čím je zosilnenie prístroja väčšie, resp. čím je ťažšia porucha sluchu, tým je väčšia šanca, že načúvacie prístroje pri netesniacej ušnej koncovke budú nepríjemne písať. Koncovky sa preto musia priebežne meniť počas toho, ako dieťa rastie. Ak počujete, že dieťaťu načúvacie prístroje v MŠ pískajú, informujte o tom čo najskôr rodičov.

Ak načúvací prístroj na uchu dieťaťa písa:

- Skontrolujte, či je ušná koncovka dobre zatlačená do zvukovodu dieťaťa. Ak nie je, zatlačte ju hlbšie. Zvuk, ktorý uniká okolo povytiahnutej ušnej koncovky, je najčastejšou príčinou pískania. Občas koncovka dobre netesní aj preto, lebo sa medzi ňu a zvukovod dostali vlasy dieťaťa.
- Skontrolujte priesvitnú hadičku, či je správne vsunutá do koncovky a na druhej strane pevne nasadená na závesný hák. Prezrite ju, či nie je niekde poškodená (občas sa stáva, že je nechtiac prerezaná dlhými nechtami). Poškodená alebo vysunutá hadička tiež spôsobuje pískanie.
- Spätná väzba (pískanie) sa môže objavovať aj vtedy, keď sa načúvací prístroj priblíži k inému povrchu (napr. keď sa dieťa oprie o vaše rameno alebo mu dáte čiapku, a pod.).

2. Vybitá batéria v načúvacom prístroji a jej výmena

Niektoré deti majú na načúvacích prístrojoch kontrolky, ktoré blikajú, ak je prístroj funkčný. Opýtajte sa rodičov, čo znamenajú jednotlivé svetielka na načúvacích prístrojoch.

Batérie pre načúvacie prístroje sa vyrábajú v niekoľkých veľkostiach podľa modelu načúvacieho prístroja. Jednotlivé veľkosti sú označené prislúchajúcou farbou. Požiadajte rodičov, aby zakúpili náhradné batérie, ktoré budete mať odložené u seba v stolíku pre prípad, že by sa prístroj počas pobytu v MŠ vybil. Požiadajte ich, aby vám ukázali, ako jednoducho overiť, či prístroje fungujú a zároveň aby vám ukázali, ako batériu v načúvacom prístroji vymeniť.

Vzhľadom na to, že nie všetci rodičia sú pri každodennej kontrole batérií precízni, odporúčame ráno, predtým ako začnete vzdelávací proces, otestovať funkčnosť načúvacích prístrojov dieťaťa. Vyhnite sa tak tomu, že by dieťa počúvalo väčšinu dňa iba s jedným funkčným načúvacím prístrojom, prípadne žiadnym.

Staršie deti už zvyčajne vedia samy informovať, že sa im prístroj vybil alebo nefunguje správne. Uistite ich, že za vami majú prísť kedykoľvek budú mať pocit, že nepočujú dobre.

Najjednoduchší spôsob, ako si overiť, či nie je batéria vybitá, je urobiť z rúk mušličku a vložiť do nej celý načúvací prístroj aj s ušnou koncovkou (viď obrázok vľavo). Prístroj by sa mal na chvíľu „rozpísať“. Pri silnejších prístrojoch ste schopní počuť zosilnenie prístrojov alebo rozpískanie aj vtedy, keď si ich priložíte k zvukovodu. Pozor, pri ťažkých stratách sluchu si nekladajte koncovku prístroja do svojho zvukovodu, mohlo by sa stať, že vám zosilnenie prístroja spôsobí bolesť.

Rodičia pre vás môžu zaobstaráť tester batérií (na obrázku vpravo), ktorý vám umožní, rýchlu kontrolu funkčnosti batérie. Testery sa dajú zakúpiť vo firmách, kde predávajú

načúvacie prístroje a sú dostupné v dvoch verziách. V prvom prípade vám tester rozsvietením svetielka ukáže, či je batéria nabitá alebo vybitá. V druhom prípade vám ukáže aj stav batérie, koľko energie v nej ešte ostalo. V prípade testera (na obrázku v pravo) položte batériu „vrúbkovanou“ časťou na vyznačenú plochu a jemne ju zatlačte smerom dopredu tak, aby sa dotýkala malého kovového pliešku. Batériu takto pridržte 5 – 10 sekúnd, aby sa zobrazil jej reálny stav. Ak zistíte, že je batéria tesne pred vybitím, vymeňte ju.

Ak rodičia zakúpili „zinok-vzduch“ batérie, musíte z nich najprv odlepiť ochranný pásik, aby ste ich aktivovali. Pásik na batérii strhnite až vtedy, keď batériu potrebujete vložiť do načúvacieho prístroja. To zabráni tomu, aby sa batéria predčasne aktivovala a stratila energiu. Po odlepení pásika z batérie ponechajte batériu voľne položenú aspoň minútu, aby mala možnosť absorbovať dostatok kyslíka a dosiahla plnú kapacitu. Po odlepení pásika sa začne proces vybíjania batérie a opätovné nalepenie pásika na batériu už úbytok energie nezastaví.

Mladšie deti majú často na dvierkach batérie poistku, aby si ich nevedeli samé otvoriť a náhodne batériu nezjedli. Rodičia by vám v tom prípade mali dať špeciálny háčik, ktorým sa dvierka dajú otvoriť. Batéria sa vkladá do načúvacieho prístroja tak, aby znamienko + na batérii sedelo so znamienkom + na dvierkach, do ktorých batériu vkladáte. Ak batériu vložíte opačne, prístroj nebude fungovať. Niektoré načúvacie prístroje vám neumožnia uzavrieť kryt dvierok, ak ste do nich vložili batériu nesprávnym smerom.

3. Koncovka načúvacieho prístroja sa upchala mazom

Ak je batéria je funkčná, skontrolujte ušnú koncovku. Je možné, že pri pohľade na ňu zistíte, že dierka v nej je upchatá ušným mazom. Maz môžete jemne vytiahnuť z koncovky špeciálnou kefkou (zabezpečia rodičia), špendlíkom alebo dreveným špáradlom na zuby (dajte však pozor, aby ste koncovku neprepichli alebo inak nepoškodili). Následne požiadajte rodičov, aby doma prístroje poriadne vyčistili a nechali dieťaťu skontrolovať zvukovody ORL lekárom. Niekedy sa v nich aj po veľmi krátkom čase nazbiera väčšie množstvo mazu, ktorý je potrebné nechať vyčistiť ORL lekárovi. Deťom s poruchou sluchu sa zvykne viac ako počujúcim deťom zanášať zvukovod mazom.

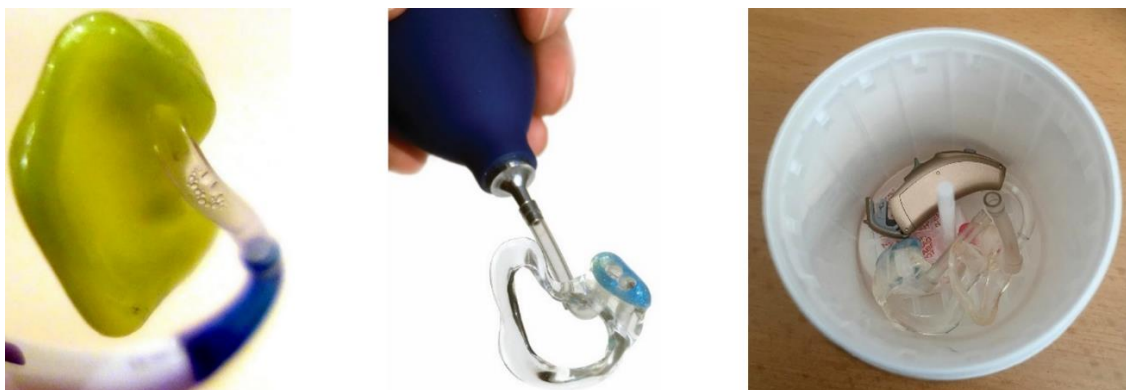
4. Kvapôčky v hadičke načúvacieho prístroja a neplánované namočenie prístroja

Ak dieťa nosí načúvacie prístroje, kontrolujte, aby v hadičke neboli kvapôčky pary. Hlavne v lete, keď sa deti potia viac, aj priesvitné hadičky sa počas dňa častejšie zarosia. Kvapôčky môžu vážne ovplyvniť kvalitu zvuku prístroja.

Na obrázku vľavo vidíte kvapôčky vlhkosti vyvrážené v bežnej hadičke. Počas poobedňajšieho spánku dieťaťa, keď má dieťa prístroje zložené, nájdite si čas na to, aby

ste pomocou balónika, ktorý zabezpečia rodičia vlhkosť z koncovky vyfúkli (obrázok v strede). Požiadajte rodičov, aby vám ukázali ako sa odpojí hadička od háku, aby ste ju mohli prefúknuť balónikom.

Ak by dieťaťu načúvací prístroj spadol na dlhší čas do tekutiny (mláky, krhly) alebo sa výrazne namočil na daždi, je nutné ho dať vysušiť. Rodičia zabezpečia jednoduchú nádobku na sušenie

(obrázok vpravo) so sušiacou tabletkou. Do nej vložíte načúvací prístroj tak, že oddelíte ušnú koncovku s hadičkou od tela prístroja. Na prístroji necháte dvierka na batérie otvorené a batériu z prístroja vyberiete. Vrchnák krabičky necháte vždy zatvorený, aby tabletka nenasávala vlhkosť zo vzduchu.

5. Záměna pravého a ľavého načúvacieho prístroja

Keďže sa vo väčšine prípadov nenastavujú prístroje pre pravé a ľavé ucho úplne rovnako, uistite sa, že ich dieťaťu pri nasadzovaní nezameníte. Zospodu na načúvacích prístrojoch a zároveň na ušných koncovkách zvyčajne bývajú malé farebné bodky, ktoré nás informujú o tom, do ktorého ucha prístroj vložiť. Červená bodka je pre pravé ucho a modrá pre ľavé.

Starostlivosť o načúvacie prístroje, ale aj sluchové a rečové hry, sme podrobne rozpísali v knihe „Máme dieťa s poruchou sluchu 1 a 2“. Obe publikácie sú dostupné zdarma v pdf verzii na www.infosluch.sk

Príloha D: Starostlivosť o kochleárne implantáty

Kochleárny implantát je prístroj, ktorý nahrádza funkciu poškodených vláskových buniek v slimáčku (kochlei) a pomocou voperovaných elektród priamo stimuluje sluchový nerv. Je určený deťom s veľmi ťažkou percepčnou stratou sluchu alebo praktickou hluchotou, ktoré nemajú dostatočný úžitok z používania načúvacích prístrojov.

Vek, v ktorom je deťom prístroj implantovaný, je rozdielny. Najčastejšie sa stretnete s deťmi, ktoré dostali implantát v prvých troch rokoch života. Môžete sa však stretnúť aj s deťmi, ktoré ho dostali v predškolskom veku, prípadne počas základnej a strednej školy, v prípade, že sa ich porucha sluchu postupne zhoršovala a ich načúvacie prístroje prestali stačiť na porozumenie reči. Kochleárny implantát je zároveň riešením pre deti alebo dospelých ľudí, ktorí náhle ohluchli napríklad v dôsledku choroby.

Kochleárny implantát pozostáva z dvoch častí:

- vonkajšej - zvukový (rečový) procesor s mikrofónom a vysielacou cievkou
- vnútornej - prijímacia cievka (stimulátor) a jemný zväzok elektród, ktorý je vsunutý do kochlei.

Zvukový (rečový) procesor sa nosí najčastejšie zavesený za uchem (obrázok vľavo) alebo je prichytený samostatne priamo na hlave dieťaťa (obrázok vpravo). Pozostáva z mikrofónu (jedného alebo viacerých), zdroja (miesto pre baterku) a vysielacej cievky.

Na čo pamätať, ak máte v MŠ dieťa, ktoré nosí kochleárne implantáty:

- Je veľmi dôležité viesť už malé dieťa k tomu, aby si prístroje chránilo. Môže ich nosiť upevnené o oblečenie šnúrkami, zasadené v čelenke alebo prichytené o vlásy špeciálnymi sponkami.
- Ukážte ostatným deťom v MŠ kochleárny implantát a upozornite ich komu patrí, aby vedeli komu ho majú vrátiť, ak by ho našli. Povzbudte dieťa, aby svojim kamarátom povedalo o kochleárnom implantáte, vysvetlilo im, čo je

na ňom skvelé, prečo je pre neho taký dôležitý.

- Ak kochleárny implantát spadne mladšiemu dieťaťu z hlavy, pomôžte mu ho nasadiť. Dajte pri tom pozor, aby sa káblik medzi cievkou a procesorom nekrútil, keďže sa veľmi často kazí a láme. Podľa veku dieťaťa požadujte, aby pri nasadzovaní prístroja spolupracovalo napríklad tým, že si samo založí procesor za ucho a vy mu už len pripnete cievku. Staršie dieťa si bude vedieť nasadiť implantát samostatne.
- Sú situácie, napríklad spánok, kedy dieťa musí zložiť kochleárne implantáty a nebude počuť žiadne zvuky ani reč okolo seba. Dohodnite s ním dopredu formu komunikácie, ktorú budete vtedy využívať (gestá, posunky, odzeranie).
- V prípade, že dieťa nosí dva kochleárne implantáty, uistite sa, že viete, ktorý je pravý a ktorý ľavý, aby ste mu ich vedeli v prípade potreby správne nasadiť. Osvedčilo sa napríklad používanie farebných bodiek. Kochleárny implantát sa nespustí, ani nebude blikať správnou farbou, ak ste ho nasadili na nesprávne ucho (pri dvoch implantátoch).
- Mladšie deti majú na kochleárnych implantátoch kontrolky, ktoré blikajú rôznymi farbami a tempom. Inak bliká svetielko vtedy, keď sa napríklad vybíja batéria, keď ste prístroj pripli na nesprávnu stranu, alebo bola cievka dlhšiu dobu odpojená. Spýtajte sa rodičov, čo znamenajú jednotlivé svetielka a ako môžete „poruchu“ jednoducho opraviť. Príklad „technického“ návodu, ktorý urobili rodičia pre MŠ nájdete v prílohe CH.

Ihrisko a šport:

- Dieťaťu, ktoré používa slabší magnet a napr. visí dole hlavou z preliezky, intenzívne sa hojdá alebo sa točí na kolotoči, môže prístroj spadnúť. Aby sa prístroj nepoškodil alebo nestratil uistite sa, že hlavne mladšie dieťa používa čelenku, čiapku, šnúrkou alebo iný spôsob úchyty implantátu o oblečenie. Porozprávajte sa s rodičmi ako bezpečnosť prístrojov riešia v domácom prostredí alebo na ihrisku.
- Mnohé deti s kochleárnym implantátom športujú: hrajú futbal, volejbal, korčuľujú alebo tancujú. Deti s kochleárnymi implantátmi by sa mali vyhýbať kontaktným športom, pri ktorých môže prísť k úderom do hlavy. Pri korčuľovaní a bicyklovaní je nutné nosiť prilbu.
- S kochleárnym implantátom je možné plávať aj potápať sa, ak je na ňom nasadená špeciálna aqua sada, ktorá prístroj chráni pred vodou a vlhkosťou. Aby prístroj vo vode nespadol, rodičia zvyknú natiahnuť dieťaťu kúpaciu čiapku a prichytiť prístroj aj o plavky.

Ak idete na školský výlet alebo do školy v prírode, informujte sa u rodičov, ako postupovať v prípade, že by sa stal neočakávaný úraz a dieťa muselo urgentne podstúpiť MRI vyšetrenie. Súčasné modely kochleárnych implantátov umožňujú štandardne MRI vyšetrenie do 1,5 TESLA.

Príloha E: Starostlivosť o kostné vibrátory (systémy pre kostné vedenie)

Kostný vibrátor je pomôcka, ktorá využíva schopnosť dieťaťa vnímať zvuky kostným vedením. Mladšie deti nosia kostné vibrátory zvyčajne upevnené na čelenke (vpravo) alebo prilepené za uchem (vľavo).

Na čo pamätať, ak máte v triede dieťa, ktoré nosí kostný vibrátor:

- Nedotýkajte sa zbytočne procesoru rukou alebo inými predmetmi počas toho, ako ho má dieťa na hlave. Dotyk procesora môže u dieťaťa vyvolať nepríjemnú vibráciu a bzučanie. Bzučanie sa môže objaviť tiež v situáciách, keď dieťa leží na zemi a dotýka sa procesorom koberca, keď o procesor zavadíte hrebeňom, pritlačíte na neho telefón alebo okuliare.
- Pred spánkom zložte procesor z hlavy dieťaťa dole. Vyberte z neho batériu tak, aby prestal vibrovať a uložte ho do špeciálnej krabičky.
- Pri obliekaní (preťahovanie trička, bundy cez hlavu) zložte procesor z hlavy. Potom ho znova pomôžte dieťaťu nasadiť. Kostný vibrátor nemôže dieťa kvôli nepríjemným vibráciám nosiť pod čiapkou. Niektorí rodičia urobili do teplých čiapok dierky, aby dieťa mohlo nosiť vibrátor a zároveň malo chránenú hlavu čiapkou.
- Výdrž batérií závisí od dĺžky každodenného používania a výkonu, ktorý prístroj musí vyvinúť. Obvykle sa menia po niekoľkých dňoch. Uistite sa, že máte náhradné batérie a viete ako ich vymeniť.
- Každý kostný vibrátor sa môže pripnúť k oblečeniu jemným špeciálnym lankom, aby sa tak zabránilo jeho strate, ak by sa náhodou pri náraze alebo potiahnutí počas hry, odpojil. Požiadajte rodičov, aby vám ukázali, akým pohybom nasadiť procesor späť do čelenky tak, aby sa konektor nepoškodil.

Pri vychádzkach dieťa s obojstrannou poruchou sluchu, ktoré nosí iba jeden kostný vibrátor, zvyčajne nie je schopné smerového počutia. V prípade, že dieťa horšie počuje v hluku triedy alebo má ťažkosti počutia na ulici, je možné ku kostnému vibrátoru pripojiť aj bezdrôtovú technológiu. Kostný vibrátor sa nemôže nosiť v daždi alebo pri plávaní, keďže nie je vodotesný. Je nutné sa vyvarovať aj vysokým teplotám a nešetrnému zaobchádzaniu.

Príloha F: Kontrola počutia s kompenzačnou pomôckou - Lingove zvuky

- Aby ste si boli istí, ako dieťa počuje a či sú jeho kompenzačné pomôcky funkčné, skúste s ním Lingove zvuky.
- Posadte dieťa tak, aby sa na vás dívalo zo vzdialenosti asi 1,5 metra. Dieťa má prístroje nasadené a zapnuté.
- Zakryte si tvár rukou.
- Postupne hovorte nasledujúcich 6 Lingových zvukov – „óóóó, áááá, íííí, šššš, ssss, mmmm“. Uistite sa, že nestojíte pri dieťati blízko, aby necítilo váš výdychový prúd.
- Požiadajte dieťa, aby zdvihlo ruku alebo hodilo kocku do škatuľky, keď započuje zvuk. Staršie dieťa po vás jednotlivé zvuky zopakuje.

Prečo je toto jednoduché a rýchle cvičenie dobré a v zahraničí ho pedagogickí pracovníci v inkluzívnych školách pravidelne používajú? Veľmi rýchlo totiž dokážu overiť, či je všetko s kompenzačnou pomôckou v poriadku, či je sluchové vnímanie dieťaťa optimálne. **Ak si všimnete, že dieťa prestalo konkrétnu hlásku počuť**, môže to nasvedčovať tomu, že sa dieťaťu dočasne zhoršil sluch (napríklad pre nádchu alebo tekutinu v strednom uchu). V takomto prípade viete, že potrebujete byť k dieťaťu bližšie ako predtým, aby vás dobre počulo a malo úžitok z vášho výkladu.

Informujte o vašom pozorovaní rodičov a porovnajte si vaše pozorovania navzájom. Zároveň rodičov poproste, aby vás vždy dopredu informovali o zhoršení sluchu dieťaťa. Ak dieťa dlhodobo nereaguje na zvuky, ktoré viete, že predtým počulo, požiadajte rodičov, aby sa uistili, že sa jeho porucha sluchu trvalo nezhoršuje.

Príloha G: Rodičovský návod ako vyriešiť základné problémy s kompenzačnou pomôckou (od p. Jany Helíkovej)

Obsluha kochleárných implantátov – hovoríme im UŠKÁ

1. Prístrojčky musia byť vždy upevnené na oboch stranách hlavy za uškami – magnetmi a zároveň procesory zavesené na uškách
2. Ak mu magnety spadnú je potrebné ich priložiť na správne miesto, kde sa samy uchytia o magnet v hlavičke. (dieťa to nebolí, nemusíte sa báť, väčšinou si magnety priloží sám)

3. Pokiaľ svieti **zelené svetielko** na oboch procesoroch – sú funkčné a Matej by mal na zvuky reagovať

4. Pokiaľ svieti **oranžové svetielko** – tu je nejaký problém a nemusí reagovať na zvuky z danej strany, prípadne vôbec

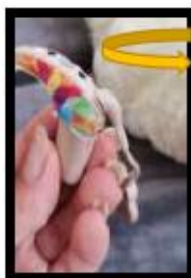
A, Ubezpečte sa či je magnet pripevnený za uškom

B, Či sú akumulátory zapojené dostatočne (môže byť pootočený závit, uvoľnený akumulátor)

- Prípadne môžu byť akumulátory vybité – vymeňte ich

A

B

5. Pokiaľ nesvieti **žiadne svetielko** je pravdepodobne vybitá batéria – akumulátor. Je nutné ich vymeniť. **Dieťa vtedy vôbec nepočuje**

6. Pokiaľ mu padajú z ušík procesory je potrebné zatiahnuť korálku na šnúrke bližšie k hlavičke.

Šnúrka je vždy uchytená o tričko klipom, tak sa kochleáre nestratia.

7. Nepočuje len, ak nemá priložené magnety, ak mu aj visia procesory za uškami stále počuje.

NEPOČUJE

POČUJE

8. Keďže prístroje sú funkčné len, ak sú upevnené magnetom, môže sa stať, že pri kontakte s kovom sa magnety prílepia na tento povrch – kovové šmyklávkky, zárubne dverí, radiátory, vtedy dieťa nepočuje.
9. Pri nasádzaní si čiapky samotným dieťaťom skontrolujte či má dobre magnety na hlavičke, môžu sa zosunúť, a tak dieťa nepočuje.
10. Najväčší pozor treba dať, aby prístroj neprišiel do kontaktu s vodou alebo pieskom.
11. V prípade, že prídu do kontaktu s vodou ich rýchlo osušte a vypnite akumulátor. Upozornite ihneď rodiča.
12. Ak by dieťa hlásilo, že vôbec nepočuje alebo nepočuje na jedno uško skontrolujte prístroje.
13. V prípade, že nejde ani jeden prístroj dieťa nepočuje vôbec, je potrebné s ním komunikovať zoči-voči, aby dokázalo odzrieť a porozumieť, vtedy používajte aj vymyslené gestá pre ľahšie porozumenie.
14. Pokiaľ si dieťa samo zloží prístroje a povie, že nechce počúvať, nechajte mu chvíľku čas byť v tichu, zjavne ho môže niečo rušiť a hluk mu nie je vtedy príjemný. Po 10 minútach mu ich opäť skúste nasadiť.
15. Ak by sa bránil opakujte opäť po 5 minútach. A potom skúste aj nasilu nasadiť a hneď rozprávať a spýtať sa ho, prečo nechce. Vtiahnuť ho slovami opäť do počúvania. Zaujať ho nejakou témou o autíčkach a on opäť prestane riešiť, že ich nechce.
16. Doma to robieva už pred spaním keď je unavený, čiže chce mať oddych a ticho. To značí, že je presýtený zvukom.

Príloha H: Ďalšie kompenzačné pomôcky

Kým vyššie uvedené kompenzačné pomôcky (načúvacie prístroje, kochleárne implantáty, kostné vibrátory, bezdrôtové technológie) pre dieťa zabezpečujú rodičia, niektoré kompenzačné pomôcky môže zabezpečiť aj MŠ. Mnohé z nich sú už teraz bežnou súčasťou vybavenia vašich MŠ. Pre dieťa s poruchou sluchu vyberáme najmä hračky podporujúce rozvoj sluchových schopností, rytmicko-pohybových a komunikačných zručností. Uvádzame príklady overených hračiek a pomôcok, ktoré pomáhajú vytvárať inkluzívne prostredie pre rozvoj všetkých detí v triede, nielen pre dieťaťa s poruchou sluchu. Samozrejme, pre vzdelávanie dieťaťa s poruchou sluchu vo vašej MŠ, nepotrebuje ich mať všetky.

Hračky na stimuláciu sluchových schopností dieťaťa:

- sada hudobných nástrojov (zvončeky, píšťalky, triangel, bubny, rumbagule, xylofón, Orffov orchestr, ideálne dvojice rovnakých nástrojov),
- hrkálky, iné hračky vydávajúce zvuky,
- kartičky a hračky s Lingovými zvukmi,
- zvukové hračky na princípe príčina – následok,
- vibračné hračky so zvukom a svetlom,
- zvukové spínače,
- vkladacie hračky – vedierka s kockami, guľčkové dráhy,
- sada zvieratiek – domácich, exotických – ideálne identické dvojice,
- zvukové puzzle,
- zvukové pexeso,
- CD alebo USB nosiče so zvukovými nahrávkami (zvieratá, zvuky hudobných nástrojov, zvuky okolia).

Hračky na stimuláciu podľa veku a vývinového štádia dieťaťa:

- kocky, loptičky,
- lego (Duplo, normálne lego),
- navliekacie tyčky, šnúrky,
- Montessori pomôcky podľa vývinového štádia dieťaťa,
- rôzne vkladacie a spínacie hračky,
- vkladáčky a drevené puzzle.

Hračky na symbolickú hru a nácvik porozumenia reči pri nej:

- Bábiky s oblečením.
- Vanička, nočník, uterák, postieľka, kočiarik.
- Sada na kŕmenie bábiky (lyžička, pohárik, šálky, tanieriky).
- Domček s postavičkami.

- Lekársky kufrík.
- Hračky na nakupovanie – pokladňa, košík na nakupovanie, imitácie rôznych potravín.
- Kuchynka s vybavením.
- Akčné figúrky (superman, spiderman atď) a figúrky obľúbených detských postavičiek (Máša a medveď, Labková patrola).
- Rôzne masky.
- Bábky – divadielko.
- Autíčka, vláčiky, garáž, vláčiková dráha.

Edukačné sady na stimuláciu sluchovo-rečových schopností dieťaťa:

- Sada Hry s rečou.
- Sada Šimonove pracovné listy.
- Sada Kuliferdo.
- Jazyk a reč - sada od Montanex.
- Robot Robko.

Knihy pre deti podľa veku dieťaťa:

- Leporelá s pohyblivými časťami.
- Knihy o deťoch so zdravotným znevýhodnením.
- Knihy s dokreslenými načúvacími prístrojmi, kochleárnymi implantátmi atď.
- Knižky s jednoduchými básničkami a pesničkami.
- Rozprávkové knižky a detské časopisy.
- Pracovné listy zamerané na porozumenie textu.
- Logopedické maľovánky a maľované čítanie.

Edukačné sady na rozvoj naratívnych schopností a porozumenie emóciám:

- Dejové postupnosti.
- Príbehy a rozprávky.
- Tvorenie viet.
- Pomenovanie emócií.

Počítačové programy a aplikácie na rozvoj komunikácie:

- **Aplikácia „Posunkuj HRAvo slová“** je mobilná aplikácia, ktorú je možné zdarma stiahnuť priamo do mobilu a tak sa k posunkom kedykoľvek dostať, bez nutnosti pripojiť sa k internetu. Aplikácia ponúka databázu videí s posunkami, slovník s triedením podľa abecedy alebo témy.
- **Aplikácia „Posunkuj HRAvo vety“** obsahuje preposunkované vety, ktoré

precvičujú posunky z prvej aplikácie. Cieľom je naučiť sa skladať posunky do viet počas toho ako s dieťaťom komunikujete hovorenou rečou a zároveň posunkami.

- **Aplikácia „Posunkuj HRAvo Pexeso“** obsahuje jednoduché pexeso na tému doprava, hračky, zvieratá na dvore/v ZOO. Cieľom je hravou formou spárovať video posunku s prislúchajúcim obrázkom. V prostredí materských škôl je veľmi dobre využiteľná aj pri zapájani počujúcich detí v triede do učenia sa posunkov.
- **Počítačový program FONO** je súbor programov vhodný na rozvíjanie sluchových, rečových a komunikačných schopností. Dieťa sa hravou formou môže učiť rozlišovať zvuky zvierat, prostredia, ale aj rozumieť slovám a vetám.
- **Počítačové programy Naslouchej a hrej si, Média a iné programy** určené pre predškolský vek sú súbory jednoduchých interaktívnych hier, z ktorých mnohé úlohy sú zamerané na stimuláciu sluchových, rečových a rozumových schopností detí.

Interaktívna tabuľa

Interaktívne tabule v súčasnosti poskytujú výraznú pomoc pri vzdelávaní detí s poruchou sluchu v MŠ, keďže na nich pedagóg môže dieťaťu zobrazíť obrázky, fotografie, videá, ktoré mu pomôžu lepšie porozumieť novému slovu, pojmu, vete, príbehu alebo rozprávke. Na interaktívnej tabuli si zároveň všetky deti v triede môžu zahrať hry zamerané na učenie sa komunikácie pomocou posunkov, alebo hry na rozlišovanie zvukov.

Príloha CH: 10 tipov ako komunikovať s deťmi s poruchou sluchu

1. Upútajte moju pozornosť skôr, ako na mňa začnete hovoriť. Dotknite sa mojej ruky alebo na mňa zamávajte.
2. Uistite sa, že moja kompenzačná pomôcka funguje správne, aby som mohol dobre počuť.
3. Uistite sa, že ste pri mne blízko, keď mi niečo hovoríte alebo čítate z knižky.
4. Znížte sa na úroveň mojich očí, aby som videl vašu tvár a naladil sa na to, čo hovoríte.
5. Uistite sa, že je vaša tvár dobre osvetlená, aby som ju mohol jasne vidieť a mohol som lepšie odzerať.
6. Nezakrývajte si ústa, keď na mňa rozprávate. Rád sa pozerám na celú tvár aj pery.
7. Hovorte so mnou jasnou, zrozumiteľnou rečou a kratšími vetami. Nepreháňajte výslovnosť, ani príliš nespomaľujte, lebo sa pri tom mení spôsob, akým sa vaše ústa pohybujú a ja vám potom nerozumiem.
8. Ak si myslíte, že som niečo nepočul, zopakujte mi prosím, čo ste povedali. Ak hovoria iné deti, zopakujte mi tiež čo povedali, aby som porozumel.
9. Po tom čo mi dáte otázku počkajte 10 sekúnd, kým odpoviem. Niekedy mi to trvá chvíľu dlhšie, kým popremýšľam, čo chcem odpovedať.
10. Aby ste mi ľahšie vysvetlili o čom hovoríte, ukazujte mi pri tom veľa predmetov, obrázkov a hračiek. Keď mi ich ukazujete, počkajte, aby som sa stihol pozeráť raz na vás (odzerať) a potom zase na obrázky a hračky. Nemôžem to robiť naraz.

Použité zdroje a odporúčaná literatúra

Alberta Health Services. 2021. Helping children with hearing loss to listen and learn. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://myhealth.alberta.ca/speech-language-hearing/hearing/for-children/helping-children-with-hearing-loss-listen-learn>

BESS, F. H. 1999. School-age children with minimal hearing loss. In: *The Hearing Journal*, roč. 52, č.5, s. 10-14. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/232119057>

Centers for disease control and prevention. 2005. National Workshop on Mild and Unilateral Hearing Loss: Workshop Proceedings. Breckenridge (CO). [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: https://www.cdc.gov/ncbddd/hearingloss/documents/unilateral/mild_uni_2005-workshop_proceedings.pdf

COLE, E., FLEXER, C. 2007. Children with hearing loss: Developing listening and talking, birth to six. San Diego: Plural Publishing, Inc., 2007. 351 s. ISBN 1-59756-158-4.

FLEXER, C. 2002. Rationale and use of sound field systems: An update. In: *The Hearing Journal*, roč. 55, č.8, s. 10-18. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://journals.lww.com/thehearingjournal/toc/2002/08000>

HAPALOVÁ, M. 2019. Deti so zdravotným znevýhodníím v MŠ. In: Hall (ed.), *Analýza zistení o stave školstva na Slovensku: To dá rozum*. Bratislava: MESA10, 2019, s. 627-634. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://analyza.todarovum.sk/docs/19081119130001dnx1/>

HALL, R., DRÁL, P., FRIDRICHOVÁ, P., HAPALOVÁ, M., LUKÁČ, S., MIŠKOLCI, J., VANČÍKOVÁ, K. 2019. *Analýza zistení o stave školstva na Slovensku: To dá rozum*. Bratislava: MESA10, 2019. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://analyza.todarovum.sk/analyza-zisteni-o-stave-skolstva-na-slovensku.pdf>

Heartfordshire County Council. 2023. The Deaf Child In Your Class. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://www.hertfordshire.gov.uk/microsites/local-offer/media-library/documents/resource-area-documents/dhss-nursery-and-preschool-supporting-a-deaf-child-in-your-class-pdf-633kb.pdf>

HOLMANOVÁ, J. 2002. Raná péče o dítě se sluchovým postižením. Praha: Septima, 2002. 90 s. ISBN 80-7216-162-8.

HORÁKOVÁ, R., GÁBOVÁ, K. 2021. Bezdrátová technologie u dětí s vadou sluchu „Kde se dá koupit to špiónské ucho?“. Olomouc: UPOL, 2021. 83 s. ISBN 978-80-244-5911-0. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://hovoryozdravi.cz/wp-content/uploads/2021/04/Metodika-Spionske-ucho-21.4-low-res.pdf>

HORŇÁKOVÁ, K., KAPALKOVÁ, S., MIKULAJOVÁ, M. 2005. Kniha o detskej reči. Bratislava: Slniečko, 2005. 155 s. ISBN 80-969074-3-3.

HOVORKOVÁ, S., RZYMANOVÁ, M., TARCSIOVÁ, D. 2017. Máme dieťa s poruchou sluchu 2. Bratislava: Nadácia Pontis, 2017. 442 s. ISBN 978-80-89895-06-9

HOVORKOVÁ, S., RZYMANOVÁ, M., TARCSIOVÁ, D. 2018. Máme dieťa s poruchou sluchu 1. Bratislava: Nadácia Pontis, 2018. 545 s. ISBN 978-80-89895-11-3

HOVORKOVÁ, S., RZYMANOVÁ, M. 2022. Dieťa s poruchou sluchu v materskej škole. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na Youtube kanáli OZ Infosluch: <https://youtu.be/LYZDaE5DNY>

Joint Committee on Infant Hearing, 2019. Year 2019 position statement: Principles and guidelines for early hearing detection and intervention programs. In *Journal of Early Hearing Detection and Intervention*, roč. 4, č. 2, s. 1 - 44. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://digitalcommons.usu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1104&context=jehdi>

JUNGWITHOVÁ, I. 2015. Integrace dětí se sluchovým postižením v MŠ a ZŠ. Praha: Portál, 2015. 192 s. ISBN 978-80-262-0944-7.

KRNÁČOVÁ, Z., KRIŽO, V. 2022. *Multidisciplinárny prístup v školách. Školský podporný tím*. Bratislava: VÚDPaP, 2022. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://vudpap.sk/wp-content/uploads/2022/06/Multidisciplinarny-pristup-v-skolach-Skolsky-podporny-tim.pdf>

Manuál Predprimárne vzdelávanie. 2023. Schválený Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR pod číslom 2022/10887:9-A2110 s platnosťou od 1. novembra 2022. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/25985.pdf>

MATUŠKA, O., ANTUŠEKOVÁ, A. 1992. Rozvíjanie reči sluchovo postihnutých detí raného a predškolského veku. Bratislava: SPN, 1992. 168 s. ISBN 80-08-01202-1.

MOELLER, M. P., CARR, G., SEAVER, L., STREDLER-BROWN, A., HOLZINGER, D. 2013. Best practices in family-centered early intervention for children who are deaf or hard of hearing. In *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, roč. 18, č. 4, s. 429-445. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://academic.oup.com/jdsde/article/18/4/429/562489>

Nariadenie vlády 668/2004 Z. z o rozdeľovaní výnosu dane z príjmov územnej samosprávy v znení neskorších predpisov. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/668/>

National Deaf Children's Society (NDCS). 2016. Creating good listening conditions for learning in education. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: https://www.ndcs.org.uk/media/1698/creating_good_listening_conditions_headteachers_property-managers_academy-trusts_las_2016.pdf

National Deaf Children's Society (NDCS). 2022. Deaf friendly early education and childcare. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://www.ndcs.org.uk/documents-and-resources/deaf-friendly-early-education-and-childcare/>

Opatrenie 7/2009 Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky z 18. decembra 2008, ktorým sa ustanovuje zoznam pomôcok a maximálne

zohľadňované sumy z ceny pomôcok [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: https://www.upsvr.gov.sk/buxus/docs/SSVaR/zakony/opatrenie-7_2009zz.pdf

Raising Children Network. 2023. Auditory processing disorder. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://raisingchildren.net.au/guides/a-z-health-reference/auditory-processing-disorder>

ROUČKOVÁ, J. 2006. Cvičení a hry pro děti se sluchovým postižením. Praha: Portál, 2006. 151 s. ISBN 80-7367-158-1.

RZYMANOVÁ, M. HOVORKOVÁ, S., D. HORVÁTHOVÁ, 2021. Integrácia detí s poruchou sluchu v MŠ a ZŠ. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na Youtube kanáli OZ Infosluch: <https://youtu.be/ShF5qzWCND4>

SHANNAN, B., MURPHY T., VAUGHAN R. 2010. Assessing and Maximising Audition in the classroom. Scottish Sensory Centre, 2010. [cit. cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <http://www.ssc.education.ed.ac.uk/courses/deaf/dnov10iii.html>

STRNADOVÁ, VĚRA. 2001. Hádej co říkám aneb odezíraní je nejisté umění. Praha: ASNEP, 2001. 2. doplnené vydanie. 186s. ISBN 80-903035-0-1.

The American Speech-Language-Hearing Association. 2018. Unilateral Hearing Loss in Children. [cit. cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <http://www.asha.org/public/hearing/Unilateral-Hearing-Loss-in-Children/>

The outreach center for deafness and blindness. 2019. Educational service guidelines for the students who are deaf and hard of hearing. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://deafandblindoutreach.org/storage/ocali-ims-sites/ocali-ims-outreach/documents/Educational-Guidelines-DHH822019.pdf>

Vyhláška 541/2021 Z. z Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky o materskej škole. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2021/541/>

Zákon 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/596/>

Zákon 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/597/>

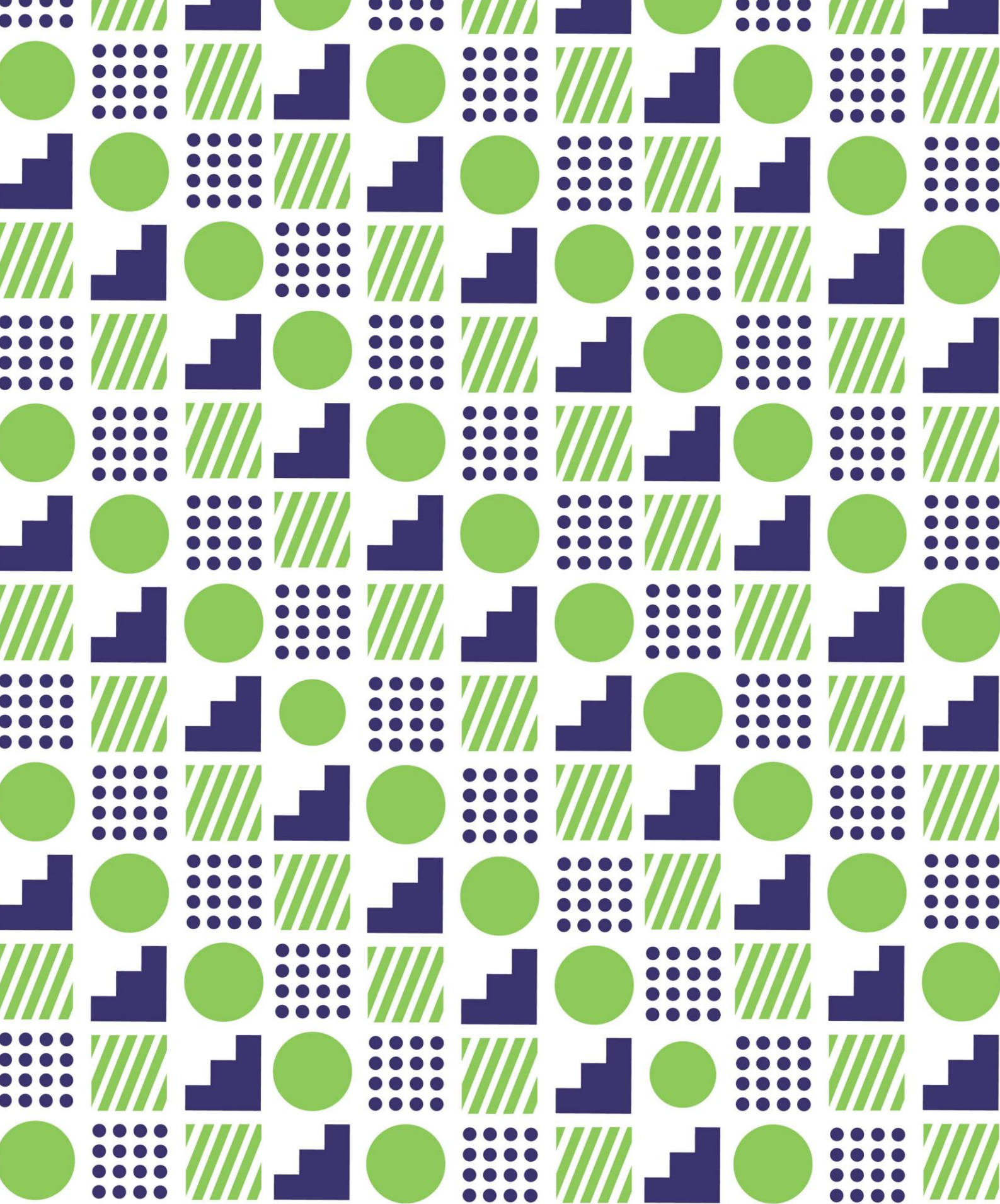
Zákon 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/245/>

Zákon 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/447/>

Zákon 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2018/18/>

Zážitkem k porozumění. 2019. Inspirace, nápady a rady jak pracovat se žákem se sluchovým postižením v prostředí inkluzivní třídy. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://www.youtube.com/@zazitkemkporozumeni4352/videos>

Vzdelávací program pre deti so sluchovým postihnutím – predprimárne vzdelávanie. Schválený Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR 15. mája 2017 pod číslom 2017-2127/20564:14-10G0 s platnosťou od 1. septembra 2017. [cit. 2023-05-06]. Dostupné na: <https://www.statpedu.sk/files/sk/deti-ziaci-so-svvp/deti-ziaci-so-zdravotnym-znevyhodnenim-vseobecnym-intelektovym-nadanim/vzdelavacie-programy/vp-deti-so-zz-schvalene-maj-2017.pdf>

**USMERŇOVAŤ
PRE PRAX**

**VÝSKUMNÝ ÚSTAV
DETSKEJ PSYCHOLÓGIE
A PATOPSYCHOLÓGIE**

**+421 2 4342 0973
sekretariat@vudpap.sk
www.vudpap.sk**